

บันทึกประวัติศาสตร์

ของศูนย์สังคมพัฒนา

และ

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน

เชียงใหม่

ตั้งแต่ปี 2518 ถึงปัจจุบัน

เมษายน 2562

บันทึกประวัติศาสตร์

ศูนย์สังคมพัฒนา และ

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน เชียงใหม่

ตั้งแต่ปี 2518 ถึงปัจจุบัน

ผู้เขียน: ดร. วิكتور กรุณัน

ผู้จัดพิมพ์: ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน เชียงใหม่

พิมพ์เมื่อ: เมษายน 2562

ผู้พิมพ์: ห้างหุ้นส่วนจำกัดวนิดาการพิมพ์

14/2 หมู่ 5 ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมืองฯ เชียงใหม่ 50300

โทร 0 5311 0503-4

สารบัญ

คำนำ	บาลหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร ผู้อำนวยการ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน	5
	กิตติกรรมประกาศ	8
ภาค 1	บทนำ	9
ภาค 2	ภูมิหลังและบริบท - พระศาสนาจักรและสังคมในภาคเหนือของประเทศไทย	13
	2.1 สังคมภาคเหนือของประเทศไทย	13
	2.2 คริสตชนในภาคเหนือของประเทศไทย	17
	2.3 พิธีกรรม วัฒนธรรม และตำนานความเชื่อของชาติพันธุ์	23
ภาค 3	ภูมิหลังและบริบท - ศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่	25
ภาค 4	วิสัยทัศน์และพันธกิจของศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่ ทศวรรษ 2523-2533	29
	4.1 แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมในงานพัฒนา	29
	4.2 การดำรงอยู่ของชุมชน	31
	4.3 เทวศาสตร์งานพัฒนา	33
	4.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ “ปราชญ์ชุมชน”	33
	4.5 เทวศาสตร์ประชาชน	34
ภาค 5	เครือข่ายกองบุญข้าว	37
	5.1 บริบทและภูมิหลัง	37
	5.2 ผลที่เกิดขึ้น และผลลัพธ์	44
ภาค 6	พิธีกรรมไหว้ผีน้ำ	51
	6.1 ประวัติศาสตร์/ภูมิหลัง	51
	6.2 ผลที่เกิดขึ้นและผลลัพธ์/บทเรียนที่ได้รับ	53
ภาค 7	กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์สตรี	56
	7.1 ประวัติศาสตร์/ภูมิหลัง	56
	7.2 ผลลัพธ์ และบทเรียนที่ได้รับ	62
ภาค 8	การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	64
	8.1 ประวัติศาสตร์/ภูมิหลัง	64
	8.2 ผลลัพธ์ และบทเรียนที่ได้รับ	66
ภาค 9	การเกษตรและการพัฒนาที่ดิน	68
ภาค 10	การฝึก/การอบรม/การแลกเปลี่ยน	74
	10.1 การอบรมและการฝึก	74

10.2 การฝึกสำหรับเยาวชนชาติพันธุ์	74
10.3 การฝึกผู้นำรากหญ้าและผู้นำจิตวิญญาณ	75
10.4 การฝึกการเกษตรอินทรีย์	79
ภาค 11 วิสัยทัศน์ และพันธกิจของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน	81
11.1 วิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน: 2542-2561	81
11.2 แผนงาน	82
11.3 การสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนระดับภูมิภาค/ระหว่างประเทศ	87
ภาค 12 บทเรียนที่ได้รับ	93
ภาค 13 ทิศทางอนาคตและการก้าวไปข้างหน้า	99
ภาค 14 บทสรุป	102
รายการภาคผนวก	103
ภาคผนวก 1 กรณีศึกษา 1: “เรียกนกแห่งผิขาวไปสู่สวรรค์” นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ปกากะญอ	104
ภาคผนวก 2 กรณีศึกษา 2: ตำนานเรื่องการสร้างโลก ตำนานพื้นบ้านชาวลานู	112
ภาคผนวก 3 กรณีศึกษา 3: บทสัมภาษณ์ผู้อาวุโส: นายปะญา เว่ยผ่อ บ้านดอกแดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ (ผู้นำปกากะญออาวุโสวัย 91 ปี)	114
ภาคผนวก 4 กรณีศึกษา 4: ข้าว 9 เมล็ด	117
ภาคผนวก 5 แผนที่เขตศาสนปกครองเชียงใหม่และเชียงรายในปี 2561	119
เอกสารอ้างอิง	120

คำนำ

ในขณะที่การพัฒนาในประเทศไทยวิวัฒนาการในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การเกิดขึ้นของ “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” ซึ่งศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่ ได้พัฒนาขึ้นในช่วงระหว่างปี 2519-2523 นั้น ได้แสดงให้เห็นว่า ความรู้ของชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสบการณ์ของชุมชนสามารถมีส่วนต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนยากจนและเปราะบางในประเทศไทยได้อย่างไร แนวทางนี้มีการอภิปรายกันครั้งแรกระหว่างการสัมมนาระดับชาติในหัวข้อเรื่อง “วัฒนธรรมชุมชนและการพัฒนา” ซึ่งจัดโดยสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ที่สวทศนิเวศ จังหวัดสมุทรปราการในปี 2524 โดยผู้เข้าร่วมประกอบไปด้วยองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ บาทหลวงชาวคริสต์ หมู่นักบวช พระภิกษุ และอื่น ๆ

ในปี 2525 มีการจัด “การประชุมผลภายในของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่” ซึ่งได้ช่วยทำให้โลกทัศน์ วิสัยทัศน์ แนวคิด และกรอบงานพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่มีความชัดเจนขึ้น ได้มีการตั้งคำถาม 18 ข้อเพื่อการอภิปรายระหว่างการประชุมผลครั้งนี้ ซึ่งหนึ่งในคำถามที่หยิบยกขึ้นมาคือ “ใครพัฒนาใคร?” ข้อค้นพบและบทสรุปของการประชุมผลภายในครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาในประเทศไทย แนวทางและกรอบคิดของนักพัฒนาต้องหันมาทำ “การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์” เพื่อจะเข้าสู่ปรัชญาและภูมิปัญญาของชาวบ้าน และพร้อมที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย

ในขณะเดียวกัน ในระดับโลก สืบเนื่องจากสังคายนาวาติกัน ที่ 2 ในปี 2508 มีการออกเอกสารสำคัญหลายฉบับ รวมถึง “พระธรรมนูญว่าด้วยพระศาสนจักรในโลกสมัยนี้” (2508) และสมณสาส์น “การพัฒนาประชาชาติ” (2510) ซึ่งประกาศแนวทางการแพร่ธรรมใหม่ของพระศาสนจักรในโลกปัจจุบันบนพื้นฐานของการประกาศข่าวดีอย่างเป็นองค์รวม และการเลือกอยู่เคียงข้างคนจน ในปี 2513 มีการจัดสมมนาสถาบันบาทหลวงเพื่องานพัฒนาของพระศาสนจักรในเอเชียขึ้นที่ฮ่องกง เกี่ยวกับบทบาทของนักบวชและการพัฒนาเขตศาสนปกครองเชียงใหม่ของประเทศไทยได้ส่งบาทหลวงมีร์โก ตรุสตุ๊ก บาทหลวงคณะเบธารามเข้าร่วมการสัมมนาดังกล่าว เมื่อกลับมาแล้ว บาทหลวงตรุสตุ๊กได้จัดตั้งกลุ่มเครติดูเ็นย่นกลุ่มแรกขึ้นที่วัดพระหฤทัยศักดิ์สิทธิ์ของพระเยซูเจ้าในเชียงใหม่

ในช่วงหลายปีต่อมา การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์นี้ได้ช่วยนำให้เราปรับเอาแนวทางวัฒนธรรมชุมชนเข้ามาใช้ในการทำงานของเรา ซึ่งก่อให้เกิด “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” ซึ่งได้ช่วยให้เรามีส่วนร่วมกับชุมชนชาวบ้านและชาติพันธุ์ได้อย่างเข้มข้นมากยิ่งขึ้นในภาคเหนือของประเทศไทยช่วง 10 ปีระหว่างปี 2525 ถึง 2536

ปี 2536 ยังเป็นปีสำคัญอีกปีหนึ่งในประวัติศาสตร์ของศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่ เมื่อมีการ “ประเมินผลโดยบุคคลภายนอก” โดยองค์กร CEBMO (องค์กรพัฒนาของเนเธอร์แลนด์) โดยทีมผู้เชี่ยวชาญทั้งชาวไทยและต่างชาติ ข้อค้นพบสำคัญจากการประเมินผลโดยบุคคลภายนอกครั้งนี้ คือการรับรองแนวทาง

ศาสนาและวัฒนธรรม ในฐานะที่พลังสำคัญในงานพัฒนาของเราที่มุ่งรับมือกับสิ่งท้าทายในชีวิตประจำวันที่ชุมชนชาวบ้านเผชิญอยู่ การประเมินผลดังกล่าวยังเสนอแนะให้เราขยายงานกับชุมชนนอกจากเรื่องอื่น ๆ แล้ว ยังให้รวมถึงการพัฒนามนุษย์ในระดับต่าง ๆ การฝึก “ปราชญ์ชุมชน” สิ่งแวดล้อม และการเกษตรผสมผสาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างทิวทัศน์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นมิติด้านจิตใจของแนวทางนี้ ในปีต่อ ๆ มา มีการใช้แนวทางนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนามนุษย์ทั้งครบในทุกมิติ มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งสร้างทั้งหมด และมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ซึ่งได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ศักดิ์สิทธิ์และยั่งยืน

“แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” นี้ ยังส่งผลกระทบกว้างขวางต่อสังคมไทย แนวทางนี้ได้สะท้อนอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ของรัฐบาลไทยในปี 2540 รวมถึงแผนพัฒนาห้าปีฉบับต่อ ๆ มาด้วย¹

ภายในพระศาสนจักรเอง ในวาระครบรอบ 50 ปี ของสมณสาสน์ “การพัฒนาประชาชาติ” สำนักวาติกันได้จัดตั้ง “สมณกระทรวงเพื่อการส่งเสริมการพัฒนามนุษย์ทั้งครบ” ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางศาสนาและวัฒนธรรมของเรา

บันทึกประวัติศาสตร์ ของศูนย์สังคมพัฒนา / ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนเกี่ยวกับงานในห้วง 40 ปี ฉบับนี้ เป็นผลมาจากการสังเคราะห์แนวทางการทำงานแบบองค์รวม และประสบการณ์การทำงานพัฒนาของเรา บันทึกนี้ ยังก่อให้เกิดแนวทางใหม่สำหรับการทำงานในอนาคตบนพื้นฐานของประสบการณ์การทำงานกับชาวบ้าน และบทเรียนที่ได้รับจากการทำงานกับชุมชนคนเมืองพื้นราบและชาติพันธุ์ที่อยู่ชายขอบ บันทึกนี้ เป็นกระบวนการทำงาน-ไตร่ตรอง-เพ่งพินิจจำพึงต่องานของเรา มากกว่า 40 ปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่า แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมส่งผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาทั้งครบของประชาชนในระดับรากหญ้า แนวทางและประสบการณ์นี้จะสามารถเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนจักรและสังคมในประเทศไทยและที่อื่น ๆ ในการตอบสนองต่อบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมของเรา

สมเด็จพระสันตะปาปาฟรังซิสกล่าวไว้ว่า “เรามีชีวิตอยู่ในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง แต่อยู่ในการเปลี่ยนแปลงยุคสมัย” ในสมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” (Laudato Si) สมเด็จพระสันตะปาปาฟรังซิสระบุไว้ชัดเจนว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของวิสัยทัศน์ของคนในระดับรากหญ้า โดยเฉพาะคนท้องถิ่น คนเมืองพื้นราบ กลุ่มคนชายขอบ ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ทุกหนแห่งในโลก ดังนั้น

¹ ดู: Sinichi, Shigetomi, July 2013/2556 Development and Institutionalization of Communitarian Thought in Thailand pp. 8-10); UNDP, 2007/2550 – Sufficiency Economy of Human Development Report, p. 35; and Naksupa, Chatthip, 2012/2555 – Community Cultural Approach in Thai Society.

“การเปลี่ยนแปลงยุคสมัย” นี้ จะต้องรวมทุกมิติของการพัฒนาประชาชาติ วิสัยทัศน์ พันธกิจ กระบวนการทำงาน การพัฒนาบุคคลและชุมชน ประชาชนชุมชน และคนทำงานชุมชนในทุกระดับ

เราหวังว่า บันทึกประวัติศาสตร์ฉบับนี้ จะได้ชี้นำแนวทางอนาคต และงานของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนในประเทศไทย และสามารถแบ่งปันกับคนอื่น ๆ ในพระศาสนจักร และประชาสังคมในประเทศอื่น ๆ เราขอขอบคุณคนจำนวนมากที่มีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ และขอพระเจ้าทรงอวยพระพรทุกท่านเสมอ

บาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร

ผู้อำนวยการ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน

เชียงใหม่

มีนาคม 2562

กิตติกรรมประกาศ

กระบวนการจัดทำบันทึกประวัติศาสตร์ของศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนนี้ เริ่มต้นในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนธันวาคม 2561 ซึ่งประสบความสำเร็จได้ก็ด้วยความช่วยเหลือและการสนับสนุนที่มีคุณค่าจากคณะกรรมการบริหาร และเจ้าหน้าที่หลัก ๆ ของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน รวมถึง ชิสเตอร์เสาวนีย์ นำนวล ชิสเตอร์รัชณี คีสุตจิต คุณสรชัย วิจิตรพร ดร. สุนทร วงศ์จอมพร ดร. ประพันธ์ เทียนวิหาร คุณไพโรจน์ สุวรรณ คุณนัยนา วิจิตรพร บาดหลวงมนัส คุรุลักษณ์ ดร. อริยา เสวตดารัม คุณปัทมา ตะนอย คุณประเสริฐ สาโรจน์ คุณผุสดี ตะนอย และคนอื่น ๆ อีกมาก

นอกจากนั้น ยังมีผู้นำอาวุโสของหมู่บ้าน และศิษย์เก่า “ปราชญ์ชุมชน” จากชุมชนและหมู่บ้านชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งได้แบ่งปันเรื่องราวและประสบการณ์ชีวิตของตน และได้บันทึกรวมไว้ในเอกสารชิ้นนี้แล้ว

คณะที่ปรึกษาระหว่างประเทศของโรงเรียนแห่งภูมิปัญญาในเอเชีย รวมถึง ดร. นาดาราช มนิคัม (สถาบันมนุษยศาสตร์และการศึกษา มหาวิทยาลัยเซเวียร์ ภูวนศวาร อินเดีย) บาดหลวงโจโจ เอ็ม ฟุง เอสเจ (โครงการสหประชาชาติในพันธกิจชนพื้นเมือง ในสถานะผู้สังเกตการณ์เอเชียและแปซิฟิก และสถาบันชีวิตฝ่ายจิต วิญญาณ และความยั่งยืน โรงเรียนเทวศาสตร์โลโยลา มนิลา ฟิlippินส์ บาดหลวงลาร์รี่ ราดิช บาดหลวงแมรี โนล (ดัลี ยูนิอัน จีน) คุณชาร์ลส์ เบอร์ทิลล์ (อดีตรองประธานองค์กรฟอนดาซิโอสากลและผู้ประสานงาน เอเชีย) และ ดร. วิคเตอร์ กรูณัน (ศาสตราจารย์อากันตุกะ – ปริญญาโท/เอกด้านพัฒนศึกษาศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นโยบายสังคมและการพัฒนา แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสิทธิมนุษยชน และสันติภาพศึกษา แห่งมหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย) ผู้ซึ่งได้ให้คำแนะนำและความเห็นที่มีประโยชน์ต่อร่างแรก ๆ ของบันทึกนี้

ขอขอบคุณด้วยความชื่นชมเป็นพิเศษต่อบาดหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร ผู้ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจและเป็นพี่เลี้ยงในโครงการวิจัยและบันทึกประวัติศาสตร์นี้ ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับ ดร. สุนทร วงศ์จอมพร ด้วยสำหรับรูปภาพที่ใช้ประกอบในเอกสารชิ้นนี้

ภาค 1

บทนำ

ข้าพเจ้าพบกับบาดหลวงนิพจน์ เทียนวิหาร ครั้งแรกในปี 2523 ในขณะนั้นข้าพเจ้าเป็นเลขานุการของขบวนการนักศึกษาคาทอลิกระหว่างประเทศในเอเชีย ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่ฮ่องกง ข้าพเจ้าเชิญบาดหลวงนิพจน์เป็นวิทยากรในการประชุมเชิงปฏิบัติการระดับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เรื่องการศึกษา ซึ่งจัดขึ้นที่ป็นังประเทศมาเลเซีย นับจากนั้นมา ข้าพเจ้าก็มีโอกาสพบกับคุณพ่อนิพจน์และทีมงานผู้อุทิศตนของคุณพ่ออีกหลายครั้งที่ศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมผัสความจริงและชีวิต และการไถ่ตรองส่วนตัว รวมถึงการปรึกษาหารือ ในช่วงต้นของทศวรรษที่ 1980 นี้เองที่ข้าพเจ้ามีโอกาสดำเนินการร่วมกับงานของศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่ ในระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอในภาคเหนือของประเทศไทย และมีส่วนร่วมในการไถ่ตรองกับ “ปราชญ์ชุมชน” ผู้นำชุมชน กลุ่มสตรี รวมถึงพิธีกรรมและกิจกรรมเฉลิมฉลองวัฒนธรรมต่าง ๆ ด้วย

ในระหว่างปี 2536-2537 ข้าพเจ้าได้รับการติดต่อจากองค์กร CEBMO (องค์กรคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในประเทศเนเธอร์แลนด์ ให้เป็นผู้นำทีมผู้เชี่ยวชาญในการทำ “การประเมินผลศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่โดยผู้ประเมินจากภายนอก” การประเมินผลครั้งนี้ เป็นประสบการณ์เรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ และการริเริ่มครั้งยิ่งใหญ่ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่ และผลกระทบอย่างลึกซึ้งที่มีต่อชีวิตของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และคนเมืองพื้นราบที่ยากจนในภาคเหนือของประเทศไทย การประเมินผลนี้ติดตามมาด้วยโครงการ “วางแผน การติดตามผลและการประเมินผล” ในปี 2538-2539 ซึ่งเป็นการวิจัยระดับโลกในเรื่องแนวคิด กรอบการทำงาน เครื่องมือ วิธีการในเรื่องการวางแผน การติดตามผล และการประเมินผลตามแบบชนพื้นเมือง ซึ่งชุมชนรากหญ้าในเอเชีย แอฟริกา และลาตินอเมริกาใช้อยู่ โครงการวางแผน ติดตามผล และประเมินผลนี้ ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มองค์กรทุนเยอรมนี คือ MISEREOR, Bread for the World และ EZE และข้าพเจ้าเป็นผู้ทำวิจัยสำหรับประเทศอินเดีย ไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ในภูมิภาคเอเชีย การวิจัยนี้มีประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ ไม่เพียงแต่การทำบันทึกวิธีการและเครื่องมือการวางแผน การติดตามผล และการประเมินผลที่สร้างสรรค์แบบชนพื้นเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์จากประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้ด้วย

ในหลายปีที่ผ่านมา ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่มีวิวัฒนาการเป็นหนึ่งในองค์กรรากหญ้าที่อุทิศตนและมั่นคงในการทำงานกับชุมชนปกากะญอ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และคนเมืองพื้นราบที่ยากจนในจังหวัดพะเยา และอื่น ๆ ความร่ำรวยของประสบการณ์และบทเรียนที่ได้รับส่งผลให้เกิดศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1980

แนวคิดแรกเริ่มในการจัดทำบันทึกประวัติศาสตร์งาน และประสบการณ์ของศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนนี้ เกิดจากการปรึกษาหารือกับคุณพ่อนิพนธ์ และทีมงานที่ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน ในเชียงใหม่เมื่อเดือนมกราคม 2561 ทีมงานของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน และคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนในช่วงหลาย ๆ ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดความรู้สึกอย่างยิ่งว่าเราจำเป็นต้องจัดทำบันทึกประวัติศาสตร์อันร่ำรวยนี้ รวมถึงบทเรียนที่ได้รับ ไม่เพียงเพื่อเป็นหลักฐานถึงผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคนยากจนเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งต่อความรู้ และประสบการณ์นี้ไปสู่เยาวชนและชนชาติพันธุ์รุ่นใหม่ เพื่อกระตุ้นพวกเขาให้ดำเนินรอยตามผู้อาวุโสและผู้นำชุมชนของตน

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติ และพร้อมที่จะนำทีมงานเจ้าหน้าที่ผู้อุทิศตนและนักวิจัยในการดำเนินการจัดทำบันทึกประวัติศาสตร์ของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนนี้ กระบวนการศึกษาเริ่มต้นตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนธันวาคม 2561 ซึ่งรวมการศึกษาเอกสาร (ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ) เกี่ยวกับงานของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนที่สะสมไว้หลายปี การลงพื้นที่ การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มกับปราชญ์ชุมชน (Organic Intellectual-OI) ผู้นำหมู่บ้าน เยาวชนและคนอื่น ๆ การปรึกษาหารือ และการรับฟังความเห็นจากเพื่อนและผู้ร่วมงานของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเดือนกรกฎาคม 2561

ดังนั้น นี่คือนิทรรศการประวัติศาสตร์ของการอุทิศตน ความผูกพัน และคุณูปการของคุณพ่อนิพนธ์และทีมงานของท่านในงานพัฒนากับคนยากจนและผู้อยู่ชายขอบในภาคเหนือของประเทศไทย นี่ยังเป็นบันทึกหลักฐานและบทเรียนที่ได้รับในกระบวนการการทำงาน เพื่อให้เราเข้าใจมากขึ้นว่าการเปลี่ยนแปลงหมายถึงอะไรในชีวิตของคนยากจนและภูมิปัญญา และจะใช้องค์ความรู้และการปฏิบัติแบบชาวบ้านให้เป็นพลังที่มีอำนาจสำหรับความเป็นปึกแผ่นหนึ่งเดียวกันและกิจการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร

ด้วยเหตุนี้ นี่จึงเป็นกระบวนการบันทึกประวัติศาสตร์งานพัฒนาที่ดำเนินการโดยศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน จากปี 2518 จนกระทั่งปัจจุบัน ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนเติบโตจากศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ในปี 2526 จากการทำงานของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่กับชุมชนคาทอลิกและยากจนในภาคเหนือของประเทศไทยในอดีต

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่เข้ามาทำงานพัฒนากับกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งแต่ปี 2508 ใน 4 จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงรายและพะเยา ระหว่างปี 2518 ถึงปี 2526 ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่เป็นสมาชิกของสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ซึ่งประกอบไปด้วยศูนย์สังคมพัฒนาทั้ง 10 แห่งที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย

ประวัติศาสตร์ของงานที่ทำในระหว่าง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา สามารถแบ่งได้กว้าง ๆ เป็น 5 ระยะด้วยกันดังต่อไปนี้

- (ก) เริ่มตั้งแต่ปี 2474-2502 เริ่มจากการทำงานของมิชชันนารีต่างประเทศแห่งกรุงปารีส และบาดหลวงคนไทยบางท่านที่สร้างโรงเรียน และทำงานบรรเทาทุกข์กับคนยากจนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนคนเมืองพื้นราบที่เป็นคนไทย
- (ข) การทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ ระหว่างปี 2499-2513 โดยบาดหลวงคณะเบธาราม ซึ่งทำงานต่อจากมิชชันนารีต่างประเทศแห่งกรุงปารีส และได้ทำการติดต่อกับชาวปกาเกอะญอ ลาหู่ และอาข่าเป็นครั้งแรก พวกเขาใช้ “แนวทางการทำงานแบบองค์รวม” ในงานพัฒนา การประกาศข่าวดี การศึกษา การปรับปรุงสภาพชีวิต การดูแลสุขภาพ และการจัดตั้งชุมชนพึ่งตนเอง และ
- (ค) การจัดตั้งชุมชน ในปี 2518-2538 ด้วยการสนับสนุนจากบาดหลวงคณะเบธาราม เช่น เกรดิเยู เนียน กลุ่มเยาวชน กลุ่มครู ฯลฯ
- (ง) พิธีกรรมกบฏขั่ว การไหว้ผีน้ำ และแนวทางการทำงานศาสนาและวัฒนธรรม และการทำงานพัฒนากับกลุ่มชาติพันธุ์และคนเมืองพื้นราบในภาคเหนือของประเทศไทย (2538 จนถึงปัจจุบัน)
- (จ) การแลกเปลี่ยน การอบรม การหล่อหลอมในเรื่องแนวทางการทำงานศาสนาและวัฒนธรรม และงานพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนกับนักวิชาการ ประชาสังคม กลุ่มศาสนา และองค์กรฆราวาสในระดับภูมิภาคกับประเทศเพื่อนบ้าน (เมียนมา ลาว เวียดนาม ฯลฯ) (ปี 2548 ถึงปัจจุบัน)

ในปี 2524-2525 ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ได้ “ไต่ตรองภายในอย่างวิพากษ์วิจารณ์และรอบด้าน” เกี่ยวกับงานพัฒนาของตน ทำให้มีการรับ “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” โดยถือเป็นงาน/วิสัยทัศน์ (ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์) ของงานพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ในอนาคต และมีการตัดสินใจในการจัดตั้ง “ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน” ขึ้นในปี 2526

ในปี 2536 CEBMO (องค์กรคาทอลิกเพื่อการพัฒนาในประเทศเนเธอร์แลนด์) ได้มอบหมายให้มีการประเมินผลงานของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่โดยผู้ประเมินจากภายนอก ด้วยความร่วมมือกับองค์กรภาคีเพื่อพัฒนามนุษย์ในเอเชีย (APHD) จากฮ่องกง การประเมินผลดำเนินการโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญระหว่างประเทศและในประเทศ และได้เสนอแนะให้ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ต่อยอดงานที่ได้ทำมาอย่างยอดเยี่ยมในหลายทศวรรษที่ผ่านมา และขยายงานไปสู่การพัฒนาองค์กร สิ่งแวดล้อม การเกษตรยั่งยืน เทวศาสตร์ขั่ว สร้างภาคีพันธมิตรกับประชาสังคมและนักวิชาการ การอบรมและการแลกเปลี่ยน ฯลฯ เป็นต้น

ในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา (จากปี 2536 ถึงปัจจุบัน) ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนทำงานพัฒนาอย่างต่อเนื่องกับชุมชนชาติพันธุ์และคนเมืองพื้นราบในภาคเหนือของประเทศไทย และเน้นเพิ่มในการอบรมและพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ ผู้นำฆราวาส ผู้นำหมู่บ้าน (ปราชญ์ชุมชน) ให้การอบรมครูคำสอนและผู้นำฆราวาสจากประเทศลาว เมียนมา เครือข่ายคนทำงานด้านยุติธรรมและสันติในเอเชียและแปซิฟิก และกิจกรรมการแลกเปลี่ยนและการสัมผัสความจริงและชีวิตสำหรับผู้นำคาทอลิก/เกษตรกรจากเกาหลี สมาชิกของสหพันธ์ขบวนการชาวชนบทผู้ใหญคาทอลิก (FIMARC) และอื่น ๆ เป็นต้น

ในเดือนมกราคม 2561 มีการตัดสินใจที่จะทำบันทึกประวัติศาสตร์ของงานศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ที่ทำในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และงานของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนในอนาคตสำหรับ 10 ปีข้างหน้า แรบบันดาลใจหลักในการทำบันทึกประวัติศาสตร์นี้มาจากสมณสาส์นฉบับใหม่ของสมเด็จพระสันตะปาปาในชื่อ “ความชื่นชมยินดีในการประกาศข่าวดี” (Evangelii Gaudium) และ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” (Laudato Si) ซึ่งให้วิสัยทัศน์และพันธกิจใหม่สำหรับพระศาสนจักรในประเทศไทย ให้รับฟังเสียงร้องของคนยากจนและเสียงร้องของโลก วิสัยทัศน์/พันธกิจใหม่นี้ จะเป็นหลักการนำทางสำหรับงานในอนาคตของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนเพื่อส่งเสริม “การพัฒนามนุษย์ทั้งครบ” กับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และคนเมืองพื้นราบในภาคเหนือของประเทศไทย

วัตถุประสงค์หลักของบันทึกประวัติศาสตร์งานของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่และศูนย์วิจัย และฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนนี้ประกอบไปด้วย

- ก) บันทึกแนวทางการพัฒนา ประสบการณ์และบทเรียนที่ได้รับในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาในการทำงานพัฒนากับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และคนเมืองพื้นราบในภาคเหนือของประเทศไทย
- ข) เพื่อเน้นผลสำเร็จหลัก ๆ บทเรียนที่ได้รับ และข้อท้าทายสำคัญที่พบในการทำงานพัฒนา
- ค) เพื่อแบ่งปันบันทึกประวัติศาสตร์กับผู้นำ และสมาชิกชุมชนกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และคนเมืองพื้นราบ นักวิชาการ พระศาสนจักร และภาคีองค์กรพัฒนาเอกชน และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อว่าความทรงจำ และบทเรียนที่ได้รับจะสามารถส่งต่อไปสู่เยาวชนซึ่งเป็นคนรุ่นต่อไปได้
- ง) เพื่อให้ข้อมูล และให้แนวทางการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของงานพัฒนาศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนในอนาคต 10 ปีเพื่่อมุ่งก้าวเดินในปีต่อ ๆ ไป

คุณวิเคเตอร์ กรูณัน

กรุงเทพฯ

เมษายน 2562

ภาค 2

ภูมิหลังและบริบท - พระศาสนจักรและสังคมในภาคเหนือของประเทศไทย

2.1 สังคมภาคเหนือของประเทศไทย

ภาคเหนือของประเทศไทยประกอบไปด้วยภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือตอนล่าง ภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่เป็นภูเขา พื้นที่ 5.2 ล้านไร่ หรือร้อยละ 8 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นที่ราบ 18.9 ล้านไร่ หรือร้อยละ 29.6 เป็นพื้นที่สูง และ 39.8 ล้านไร่ หรือร้อยละ 62.4 เป็นพื้นที่ภูเขา นับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 รัฐบาลไทยริเริ่มแผนพัฒนาระดับภาคในภาคเหนือของไทย มีการเสนอแผนพัฒนาภาคเหนือขึ้นในปี 2516 ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตร การพัฒนาเมือง นิคมอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวตามแผนพัฒนาประเทศไทย ในทศวรรษที่ 1980 แผนระดับภาคก็มีความเข้มข้นมากขึ้นโดยเน้นนิคมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เช่น เสื้อผ้า และอัญมณี (เชียงใหม่) เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักรการเกษตร (ลำปาง) และอุตสาหกรรมเกษตร (นครสวรรค์ พิชณุโลก และแพร่)

แผนที่ภาคเหนือตอนบน (จาก Google Map)

จังหวัดเชียงใหม่ผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในช่วงทศวรรษ 1980 เมื่อรัฐบาลพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และขยายสถาบันการศึกษาเพื่อเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจในภูมิภาค พร้อมกับการขยายเมืองอย่างรวดเร็ว และการใช้ที่ดินที่ขาดการวางแผน ทำให้พื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์จำนวนมากถูกเปลี่ยนไปเพื่อ

กิจกรรมที่ไม่ใช่การเกษตร เช่น ที่อยู่อาศัย โรงงาน ที่พักนักท่องเที่ยว และสนามกอล์ฟ แรงกดดันต่อที่ดินและการเกษตรเข้มข้นยิ่งขึ้นระหว่างช่วงเวลานี้ พร้อมกับการครอบงำของเศรษฐกิจที่มุ่งการตลาดและการแข่งขันเพิ่มขึ้นเพื่อหาทรัพยากรการผลิตที่อุดมสมบูรณ์เป็นสำคัญในภาคเหนือของไทย (ที่ดิน น้ำ ป่า ฯลฯ) ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและนักการเมือง ทหาร ข้าราชการ และผลประโยชน์ทางธุรกิจ ความตึงเครียดยังเข้มข้นยิ่งขึ้นระหว่างเจ้าของที่ดิน (ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย) และผู้เช่าในเรื่องค่าเช่าที่ดินและควายที่สูงขึ้น และเกษตรกรรายย่อยก็ยังต้องแข่งขันกับพ่อค้าคนกลางและบริษัทธุรกิจการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรที่ราคาต่ำ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจพอเพียงรายย่อยและการเกษตรดั้งเดิมบนพื้นฐานของการผลิตพืชอาหารหลัก ขยายไปสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจและเกษตรพันธสัญญาไปเกือบทุกพื้นที่ในภาคเหนือของประเทศไทย

ประสบการณ์ด้านการพัฒนาสู่การค้าที่ชาวบ้านในภาคเหนือของไทยได้พบมาในช่วงหลาย ๆ ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งนำโดยรัฐและผลประโยชน์ทางธุรกิจการค้า เต็มไปด้วยความตึงเครียดและความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่ชาวบ้านมักจะพอใจกับความจำเป็นด้านวัตถุของตน และได้รับประโยชน์จากบริการด้านสังคม โดยเฉพาะด้านสุขภาพและการศึกษา พวกเขากลับต้องได้รับแรงกดดันมากยิ่งขึ้นจากผลประโยชน์จากภายนอก พวกเขาตระหนักว่า พวกเขาไม่อาจดำเนินชีวิตดังเช่นในอดีตได้อีก และก็ไม่สามารถเร่งรีบรับเอาอนาคตที่ไม่แน่นอนได้ด้วยเช่นกัน²

ในช่วงหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา รูปแบบการพัฒนาของประเทศไทยซึ่งเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญมากมายในโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและการตลาดสำหรับการเกษตรและอุตสาหกรรมในทุกจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม หลังจาก “วิกฤติเศรษฐกิจเอเชีย” ในปี 2540 ได้มีการหันกลับมาคิดใหม่อย่างจริงจังเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาแบบทุนนิยมที่มุ่งการค้าเสรีและการเปิดเสรีที่เชื่อมโยงกับการค้าโลก สิ่งนี้นำไปสู่การเน้นการพึ่งตนเอง และความเพียงพอมากขึ้น ซึ่งริเริ่มโดย “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช นอกจากนี้ประเด็นอื่น ๆ แล้ว แนวทางนี้ยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริม “คุณค่าของประชาชน” และนำ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” มาใช้ส่งเสริมความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีของประชาชน แนวทางนี้ ซึ่งมีการนำไปใช้ไว้ในนโยบายของรัฐบาลและมีการดำเนินการไปทั่วประเทศ ได้นำไปสู่การขยาย “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” ของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ บนพื้นฐานของการทำงานกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และคนเมืองพื้นราบในสามจังหวัดทางภาคเหนือของไทย ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ได้บุกเบิกแนวทางศาสนาและวัฒนธรรมในการพัฒนาในหลาย ๆ ทางเป็นเวลาหนึ่งทศวรรษก่อนหน้าในการทำงานกับชุมชน และได้มีอิทธิพลพร้อมกับการได้รับการยอมรับจากบรรดาองค์กรศาสนา (สภา

² Quinn, Rapin (1997), pp.32-33, 62-64 and 224.

คาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา) และองค์กรพัฒนาเอกชนอื่น ๆ องค์กรภาคประชาสังคมในภาคเหนือของประเทศไทยบนพื้นฐานของแนวทางนี้

ชาวเขาในภาคเหนือของไทย

ชาวเขาเป็นคำที่ใช้ในประเทศไทยที่เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งมักจะอาศัยอยู่บนภูเขาสูงในภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศ รวมทั้งชายแดนทั้งสองฝั่งระหว่างประเทศไทย ลาว และเมียนมา ในปัจจุบัน “พื้นที่สูงของไทย” เป็นคำในปัจจุบันที่ใช้เพื่อหมายถึงคนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ภูเขา สถาบันวิจัยชาวเขาในเชียงใหม่รับรองชนเผ่าต่าง ๆ 10 เผ่าในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในช่วง 200 ปีที่ผ่านมาจากประเทศจีน ทิเบต เมียนมา และลาว เผ่าสำคัญ ๆ คือ ปกาเกอญอ (ซึ่งยังรู้จักกันในชื่อ กะเหรี่ยง และยางดั่วย) ม้ง (แม้ว) เมี่ยน (เย้า) ลาหู่ (มูเซอ) อาข่า (ก้อ) และลีซอ (ลีซอ) แต่ละเผ่าก็มีภาษา วัฒนธรรม และประเพณีเฉพาะของตน ชนเผ่าปกาเกอญอเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือของไทย ในทศวรรษที่ 1990 มีการประมาณการว่ามีชาวปกาเกอญอราวสามถึงห้าล้านคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูเขาตามแนวชายแดนของประเทศไทยและเมียนมา ในจำนวนนี้ มีประมาณ 290,000 คนที่อยู่ในประเทศไทย³

เยาวชนหญิงปกาเกอญอในแม่ฮ่องสอน (2559)

³ Bell, Mathew (1994), p.8.

ประชาชนที่อาศัยอยู่บนภูเขา มีประเพณีการดำรงชีวิตเป็นเกษตรกรเพื่อยังชีพเป็นหลัก ซึ่งใช้วิธีการทำไร่หมุนเวียนสำหรับชุมชนที่อยู่ในป่า แนวคิดของคนทั่วไปว่าการทำไร่หมุนเวียนทำลายสิ่งแวดล้อม รัฐบาลก็ห่วงใยต่อความมั่นคงตามชายแดน และแรงกดดันด้านประชากรทำให้รัฐบาลใช้กำลังขับไล่ชาวเขากลุ่มต่าง ๆ มากมายให้ออกจากพื้นที่ โดยประเพณีแล้ว ชาวเขาก็เป็นพวกอพยพย้ายถิ่น ที่ที่ดินเมื่อที่ดินดังกล่าวมีทรัพยากรน้อยลง หรือเมื่อเกิดปัญหาขึ้น บทความเมื่อปี 2556 ในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์กล่าวว่า “ชาวเขาและผู้อาศัยอยู่กับป่าเกือบหนึ่งล้านคนยังถูกถือว่าเป็นคนภายนอก หรือแม้กระทั่งเป็นอาชญากร เนื่องจากส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในป่าสงวน พวกเขาเป็นแสน ๆ ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ ถูกปฏิเสธไม่ได้รับสัญชาติ แม้ว่าพวกเขาจำนวนมากเป็นคนพื้นเมืองของแผ่นดินตรงนั้นก็ตาม”

จนกระทั่งทศวรรษที่ 1970 รัฐบาลกลางของไทยมักจะมองว่าชาวเขากลุ่มต่าง ๆ เป็นผู้ปลูกฝิ่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย นับแต่นั้นมา ด้วยความพยายามของตัวเองและโครงการปลูกพืชทดแทนของรัฐบาล ชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูงก็ได้หันมาสู่เศรษฐกิจการตลาดอย่างถูกต้องตามกฎหมายของประเทศ รัฐบาลไทยได้พยายามนำกลุ่มชาวเขาเหล่านี้ให้เข้าสู่กระแสหลักด้วยการให้พวกเขาเข้าถึงการรักษาพยาบาลที่เหมาะสม และให้การศึกษาพวกเขาในโรงเรียนชุมชน รัฐบาล สหประชาชาติ และองค์กรให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ทำงานกันอย่างขยันขันแข็งเพื่อทดแทนพื้นที่เป็นแหล่งรายได้หลักของพวกเขา โดยการสนับสนุนชนเผ่าชาวเขาให้ปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น กาแฟ หรือถั่ว และหาตลาดสำหรับหัตถกรรม อัญมณี และสิ่งทอหลากหลายสีและโคดเด่นของพวกเขา

ชาวอาข่าในเชียงราย (2518)

ในปัจจุบัน หมู่บ้านชนชาติพันธุ์จำนวนมากมีไฟฟ้า โทรศัพท์เคลื่อนที่ และถนนที่สะดวก บางหมู่บ้านมีถนนลาดยางพร้อมทางระบายน้ำ เสาโทรทัศน์และจานดาวเทียมผุดขึ้นมาตามหลังคากระท่อมบางหลัง เด็ก ๆ ในโรงเรียนของชนชาติพันธุ์เรียนกันเป็นภาษาไทย บางแห่งก็สอนภาษาอังกฤษและภาษาของชาติพันธุ์ตนเองด้วย ยังมีสมาชิกชาติพันธุ์ ผู้ลี้ภัย และผู้อพยพจำนวนมากที่ไม่มีเอกสารและไม่มีสถานะบุคคลตามกฎหมาย พวกเขาจำนวนมากถูกเอาเปรียบโดยนักค้ามนุษย์ที่บังคับพวกเขาให้เป็นโสเภณีหรือแรงงานทาส

โครงการหลวงเป็นการริเริ่มของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช เพื่อช่วยพัฒนาพื้นที่สูงในภาคเหนือของไทยเพื่อความยั่งยืน โครงการหลวงได้รับการยอมรับไปทั่วโลกเพราะความสำเร็จในการจัดพื้นที่ และพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน โครงการหลวงประกอบไปด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจหลากหลาย โดยเฉพาะพืชเมืองหนาว เพื่อทดแทนการปลูกฝิ่น พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาติพันธุ์ และจัดการทำไร่เลื่อนลอยโดยการถางป่า โครงการหลวงเริ่มต้นในปี 2512 และมีการขยายออกไปอย่างมากในปัจจุบัน โดยมีคนมากกว่า 100,000 คนที่ได้รับประโยชน์ โครงการหลวงนี้เริ่มต้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 เมื่อพระเจ้าอยู่หัวทรงประทับอยู่ที่พระราชวังในจังหวัดเชียงใหม่ และได้เสด็จไปเยี่ยมและสนทนากับชาวเขาที่อาศัยในพื้นที่ภูเขาเกี่ยวกับความต้องการของพวกเขา

2.2 คริสตชนในภาคเหนือของประเทศไทย

บิชอป ลูเซียน ลากอสต์ บิชอปคาทอลิกองค์แรกของเขตศาสนปกครองเชียงใหม่กับคริสตชนพื้นราบ ปี 2495

บาทหลวงเปเด บิโด บาทหลวงคณะเบธารามกับคริสตชนปะเกอะญอที่ศูนย์แม่ปอนปี 2515

คริสต์ศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยครั้งแรกโดยมิสชันนารีชาวยุโรป คริสตชนมีเพียงร้อยละ 1.2 ของประชากรของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน พวกเขาทั้งโดยจำนวนและโดยองค์กร กระจุกตัวอาศัยอยู่อย่างมากในภาคเหนือ ซึ่งพวกเขามีจำนวนร้อยละ 16 ของอำเภอในพื้นที่ราบ (เช่น จอมทอง เชียงใหม่) และมีจำนวนร้อยละสูงขึ้นไปในอำเภอเขตภูเขา (เช่น แม่สะเรียง แม่ฮ่องสอน)

ในทศวรรษที่ 1550 พ่อค้าชาวโปรตุเกสและบาดหลวงของพวกเขามาถึงกรุงศรีอยุธยา ในปี 2203 มีการแต่งตั้งผู้แทนพระสันตะปาปาสำหรับสยาม ภายใต้การนำโดยเฉพาะของบาดหลวงชาวโปรตุเกสและฝรั่งเศส ชาวโปรตุเกสค้นพบปรากฏขึ้นในเมืองหลวงใหม่ คือกรุงเทพฯ ในปี 2371 ผ่านทางคณะกรรมการอเมริกันของกรรมาธิการเพื่อผู้แทนมิสซังต่างประเทศ คือคาร์ล กุทสลาฟ ตามด้วยศาสนาจารย์เจสซี คาส เวลล์ และ ดร. แคน บีช แบรดลีย์ ทั้งสองท่านนี้ได้หันไปเข้ากับสมาคมมิสซังนารีอเมริกันในปี 2391 จากการสนับสนุนเพื่อเน้นการฟื้นฟูฟื้นฟูเกี่ยวกับ “ลัทธิความสมบูรณ์พร้อม” ที่องค์กรแม่ของผู้นิยมนการรวมกลุ่มได้พบว่าไม่ถูกต้อง ทำให้คณะกรรมการอเมริกันของกรรมาธิการเพื่อผู้แทนมิสซังต่างประเทศต้องยุติการทำงานในสยามไปในทันที

คริสต์ศาสนานิกายแบปติสต์มาถึงประเทศไทยเมื่อปี 2376 และนิกายอเมริกันเพรสไบทีเรียนมาถึงประเทศไทยในปี 2383 แดเนียล แม็กกิลวารี และวิลเลียม คลิฟตัน คอดด์ เป็นชื่อที่มีความสำคัญในการสร้างศาสนจักรในอาณาจักรล้านนาของภาคเหนือในประเทศไทย เอวองเจลิสต์ปะเกอะญอชาวเมียนมา และ ดร. จอห์น ชุง จากประเทศจีนเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามเผยแพร่ศาสนายุคแรก ๆ ในประเทศไทยจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 คลื่นผู้เผยแพร่ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์อเมริกันอื่น ๆ หลังไหลเข้ามาประเทศไทยรวมถึง มิสซังนารีอัลไลแอนซ์ ในทศวรรษที่ 1930 และอีกครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มิสซังนารีชาวเกาหลีและชาวเอเชียอื่น ๆ เข้ามาในจำนวนที่เพิ่มขึ้นจากทศวรรษที่ 1970 จนถึงทศวรรษที่ 1990 เช่น ดร. โคสุเกะ โคยาม่าจากญี่ปุ่น

มิสซังลาวก่อตั้งโบสถ์แรกของตนในปี 2411 คือโบสถ์เชียงใหม่ ซึ่งรู้จักกันในปัจจุบันว่าโบสถ์แรก เชียงใหม่ ภายหลังความสำเร็จในการเผยแพร่ศาสนาช่วงสั้น ๆ มิสซังก็ต้องพบกับการเบียดเบียนศาสนาในปี 2412 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้ที่เปลี่ยนศาสนามาเป็นคริสต์เถียน 2 ท่านก็ถูกสังหารเป็นมรณะสักขี การเบียดเบียนศาสนานี้บรรเทาลงในปี 2421 โดย “พระบรมราชโองการยินยอมให้มีการนับถือศาสนาอื่น” วัดและหมู่คณะประสบกับการเจริญเติบโตของจำนวนศาสนิกแบบกระจัดกระจาย กิจการของบรรดามิสซังนารีส่วนใหญ่เป็นการออกไปเทศนาสั่งสอน เปิดสถาบันด้านการแพทย์ และการศึกษา รวมถึงการแนะนำด้านเทคโนโลยี วิธีการ และวัฒนธรรมเชิงสถาบันซึ่งโดยทั่วไปถือว่าได้รับการต้อนรับอย่างดีจากชาวไทย บางครั้งพวกเขาสามารถระดมพลังชาวไทยจำนวนมากให้มาช่วยเหลือ นับแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา การควบคุมองค์กรคริสต์ค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่คริสตชนและสถาบันชาวไทยที่บูรณาการเป็นสถาบันเอกชนในประเทศไทยที่มีการรวมศูนย์เพิ่มมากขึ้น

คริสตชนมีและยังสร้างคุณูปการที่เป็นรูปธรรมสำคัญต่อการดูแลสุขภาพและการศึกษาในประเทศไทย สถานพยาบาลเช่นโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ โรงพยาบาลมิชชั่นกรุงเทพ โรงพยาบาลคามิลเลียน โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน เคยได้รับการพิจารณาว่าเป็นโรงพยาบาลชั้นนำของประเทศ โรงเรียนคริสต์ที่สำคัญ ๆ ปรากฏอยู่ในแผนที่ของประเทศไทย มิสซังนารีชาวยุโรปและอเมริกันได้นำการพิมพ์สัถยกรรมแบบตะวันตก การฉีดวัคซีนอีสุกอีใส สอนภาษาต่างประเทศ และเขียนพจนานุกรมภาษา คริสตชน

ชาวไทยและตะวันตกในอดีตเมื่อ 50 ปีก่อน โดยเฉพาะในนิกายสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย มีส่วนอย่างใหญ่หลวงในการปฏิรูปการบริหารจัดการองค์กรศาสนาจักร การเสวนาระหว่างคริสต์ศาสนาและระหว่างศาสนาต่าง ๆ โครงการพัฒนาสังคม การปรับตัววัฒนธรรมหรือการปรับพระวรสารให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย และมีส่วนอย่างแข็งขันในการเป็นผู้นำในขบวนการประชาธิปไตยของไทย การบรรเทาทุกข์ผู้ลี้ภัย และการปรับปรุงสถานะของสตรี ผู้พิการและเด็ก

มิสชันนารีโรมันคาทอลิกกลุ่มแรกในสยามคือภราดาเยโรนิโม ดา ครูซ และเซบาสเตา ดา คันทู ทั้งสองเป็นสมาชิกคณะโดมินิกัน ซึ่งมาประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2110 ทั้งสองถูกพม่าสังหารในปี พ.ศ. 2112 ต่อมาสมาชิกคณะฟรันซิสกันและเยสุอิตก็ตามเข้ามาในประเทศไทย ศตวรรษที่ 17, 18 และ 19 ถือได้ว่าเป็นระหว่างช่วงเวลาแห่งการอดกลั้น และการเบียดเบียนมิสชันนารีโดยผู้ปกครองสยาม

ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 20 มีผู้นับถือคาทอลิกประมาณ 23,000 คน วัดใหญ่และวัดน้อย 55 แห่ง ผู้แทนคณะบาดหลวง และสถาบันสังคมและการศึกษา (สถานดูแลเด็กกำพร้า โรงเรียน และบ้านเณรและวิทยาลัย) มิสชันนารีโรมันคาทอลิกจำนวนมากเข้ามาประเทศไทยในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 ปัจจุบันประเทศไทยมีคาทอลิกประมาณ 292,000 คน ในวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2532 ครุฑำสอนฟิลิป ลีฟอง อ่อนพิทักษ์ และเพื่อนจำนวน 6 ท่าน (ซิสเตอร์ และฆราวาส) ซึ่งถูกสังหารโดยตำรวจไทยระหว่างสงครามระหว่างฝรั่งเศสและไทยในช่วงปี 2483 ด้วยข้อหาว่าพวกเขาเป็นสายลับให้ฝรั่งเศสนั้น ได้รับการสถาปนาเป็นมรดกสำคัญของประเทศไทย

บรรดาคณะนักบวชโรมันคาทอลิกที่อยู่ในประเทศประกอบไปด้วย คณะซาเลเซียน ซิสเตอร์คณะพระมารดาผู้ช่วยคริสตชน คณะพระมหาไถ่ บาดหลวงคณะคามิลเลียน ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ภราดา คณะลาซาล คณะเยสุอิต คณะฟรันซิสกัน ซิสเตอร์คณะเมตตาธรรมแห่งนักบุญพอล ซิสเตอร์คณะศรีชุมพาบาล ซิสเตอร์คณะพระหฤทัยอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเยซูเจ้า ภราดาคณะมาริสต์ บาดหลวงคณะมาริสต์ คณะพระวณาดักของพระเจ้า ซิสเตอร์คณะเมตตาธรรมแห่งนักบุญวินเซนต์ เดอ ปอล มิสชันนารีคาร์เมไลท์ คณะธรรมทูตของนักบุญวินเซนต์ เดอ ปอล ซิสเตอร์คณะฟรันซิสกันแห่งการปฏิสนธินิรมล คณะธรรมทูตแห่งมารีนิรมล

มีองค์กรใหญ่ของนิกายโปรเตสแตนต์หลายองค์กร องค์กรที่เก่าแก่ที่สุดคือสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งจัดตั้งขึ้นในกลางทศวรรษที่ 1930 ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มคริสตจักรไทย จีน ปะเกอะญอ และคริสตจักรที่พูดภาษาอังกฤษ สภาคริสตจักรนี้เป็นสมาชิกในสภาคริสตจักรโลก และมีสมาชิกประมาณ 60,000 คน สมาคมนิกายโปรเตสแตนต์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งคือ สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย นิกาย แบปติสต์ และเซเวนเดย์ แอดเวนติสต์ ได้รับการรับรองจากเจ้าหน้าที่รัฐว่าเป็นนิกายโปรเตสแตนต์แยกต่างหาก และมีการจัดระบบอยู่ในองค์กรของตนเอง มูลนิธิคริสตจักรพระธรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งรู้จักกันในนาม พันธมิตรคริสเตียนและมิชชันนารีไทยด้วย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรพันธมิตรคริสเตียนและมิชชันนารีระดับโลก

ในบรรดากลุ่มคริสเตียนนิกายโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย ยังมีนิกายลูเธอรัน เมธอดิสต์ เพนเทคอสต์ คาริสแมติกคริสเตียน และนิกายอังกลิกันในประเทศไทย ซึ่งเป็นแขนงของเขตศาสนปกครองสังคัมโปร์ที่เป็นส่วนหนึ่งของคริสตจักรใหญ่ของแขวงเวียงจันทน์ออกเฉียงใต้ เมื่อเร็ว ๆ นี้ ในประเทศไทยมีการเผยแพร่ศาสนาของคริสเตียนเพิ่มมากขึ้นทั่วประเทศ มีมิสชันนารีต่างประเทศและผู้ที่อยู่ในประเทศจำนวนมากที่จัดตั้งคริสตจักรและกลุ่มภวามานขึ้นทั่วประเทศ กลุ่มที่ใหญ่ที่สุดกลุ่มหนึ่งคือ เยวชนกับการแพร่ธรรม ซึ่งในปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ต่างประเทศเต็มเวลากว่า 200 ท่าน และชาวไทยอีกกว่า 100 ท่านที่ปฏิบัติงานใน 20 พื้นที่ มีสชันนารีแพร่ธรรมอีกองค์กรหนึ่ง คือ โอเอ็มเอฟสากล ซึ่งมีครูคริสเตียนออกไปปฏิบัติงานในโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร

การเข้ามาในภาคเหนือของประเทศไทยของคริสเตียนเป็นครั้งแรก ริเริ่มโดยนิกายโปรเตสแตนต์จากมูลนิธิคริสตจักรแห่งพระคริสต์ในประเทศไทย และอเมริกันแบปติสต์ ซึ่งมีสชันนารีเริ่มทำงานในภูมิภาคนี้มากกว่า 150 ปีมาแล้ว นิกายโปรเตสแตนต์จัดตั้งมหาวิทยาลัยเอกชนแห่งแรกในประเทศไทย คือ มหาวิทยาลัยพายัพในปี 2517 รวมถึงคลินิกและโรงพยาบาลสำหรับชุมชนชาวเขา⁴ คาทอลิกเข้ามาภายหลัง และได้จัดตั้งเขตศาสนปกครองคาทอลิกใน 8 จังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย คือ แม่ฮ่องสอน แพร่ เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา น่าน ลำปางและลำพูน ในทศวรรษที่ 1990 ประชากรคาทอลิกในจังหวัดเหล่านี้อยู่ที่ประมาณ 20,000 คน (ร้อยละ 0.4) ของประชากรทั้งหมด มูลนิธิคริสตจักรแห่งพระคริสต์เชื่อว่า การทำมาหากินของชาวชนบทจะถูกรบกวนโดยรูปแบบของ “การพัฒนา” ที่นำโดยชนชั้นนำในเมืองซึ่งได้เกิดขึ้นมาแล้วในประเทศตะวันตก ดังนั้น มูลนิธิคริสตจักรแห่งพระคริสต์จึงได้จัดตั้งฝ่ายชีวิตชนบทขึ้นในปี 2486 เพื่อรวมกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ และน่าน และฝึกอบรมพวกเขาให้รู้จักการบริหารกิจกรรมกลุ่มสหกรณ์ของตนเอง

⁴ Webb, R.A.F. – K’La and the Catholics of Chiang Mai – Village Development in the Northwest of Thailand, Northern Territory University, Australia, (n.d.), p.81.

ปกากะญอคาทอลิกในแม่ฮ่องสอน 2515

ในปี 2494 พระศาสนจักรคาทอลิกได้ขยายงานของตนกับชาวไทยในภาคเหนือ ไปสู่ปกากะญอที่เป็นชนกลุ่มน้อย กิจกรรมของมิสชันนารีรวมถึงด้านการศึกษา การดูแลด้านสุขภาพ การจัดตั้งชุมชนชนบทสำหรับผู้ไร้ที่ดิน และการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม

แนวทางของพระศาสนจักรในการช่วยเหลือคนยากจน เริ่มเปลี่ยนจากการให้การสงเคราะห์ไปสู่การกระตุ้นชาวบ้านให้ตั้งกลุ่มของตนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา

บาทหลวงคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส เป็นคาทอลิกกลุ่มแรกที่เข้ามาสู่ภาคเหนือของประเทศไทยในปี 2474 และจัดตั้งโบสถ์ขึ้นในเชียงใหม่ เชียงราย และลำพูน พวกเขากระตือรือร้นในการทำงานกับชุมชนชาวเขาซึ่งมีความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นเหมือนพื้นที่ยึดมั่นสำหรับกิจการแพร่ธรรม⁵ ในปี 2492-2493 บาทหลวงคณะเบธารามเข้ามาในภาคเหนือของประเทศไทย เนื่องจากถูกกดดันให้ออกจากประเทศจีนภายใต้รัฐบาลใหม่ที่เป็นคอมมิวนิสต์ และมาปักหลักอยู่ที่แม่ฮ่องสอน ในปี 2515 บาทหลวงจากคณะสถาบันเพื่อการแพร่ธรรมจากกรุงโรม ก็เริ่มมาทำงานกับชาวเขากลุ่มลาหู่ที่ศูนย์ของตนในลำปาง นอกจากนั้น ยังมีซิสเตอร์คณะพระหฤทัยอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเยซูเจ้าและพระนางมารีจากสเปน (ซิสเตอร์มารีน่า) ก็ได้เริ่มต้นทำงานในจังหวัดเชียงใหม่ในปี 2508 งานของพวกซิสเตอร์ส่วนใหญ่เน้นเยาวชนหญิงในเขตศาสนปกครองเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ซึ่งถูกส่งมาให้เข้าสู่ธุรกิจทางเพศในกรุงเทพฯ ซิสเตอร์คาทอลิกจัดฝึกอบรม

⁵ For a more detailed history of Christianity among the Karen hill tribes and the Church in Chiang Mai Diocese – see Sangkusolnaiphasutha, Boonlert (2008), pp.38-79.

เยาวสตรีเหล่านี้ในด้านสุขอนามัยส่วนตัว การตัดเย็บและทอผ้า ฯลฯ เพื่อให้เยาวสตรีเหล่านี้ได้มีโอกาสทำงานในพื้นที่เพื่อการดำรงชีพ⁶

สภาทอผ้าแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สทพ) ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2501 (จดทะเบียนในปี 2516) สทพ เน้นการพัฒนามนุษย์ตามสมณสาสน์ของสมเด็จพระสันตะปาปาปอล ที่ 6 ที่ออกมาในปี 2510 และมุ่งที่จะคัดค้านแนวคิดวัตถุนิยมที่สร้างโดยเศรษฐกิจที่เน้นการเจริญเติบโต และผู้ที่สนับสนุนทฤษฎีนี้ นอกจากนั้น กลุ่มใน สทพ ยังรับเอา “เทวศาสตร์แห่งการปลดปล่อย” และใช้แนวทาง “การปลุกจิตสำนึก” เป็นวิธีการกระตุ้นชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนของตน และตัดสินใจด้วยตัวเองว่าอะไรดีสำหรับตน อย่างไรก็ตาม นักพัฒนาในเวลานั้น มีประสบการณ์เพียงเล็กน้อยในการทำงานกับชาวบ้านในระดับชุมชนตามแนวคิดการพัฒนามนุษย์แทนการใช้แนวทางการสงเคราะห์ให้เปล่า

โลโก้ สทพ ปี 2518

2.3 พิธีกรรม วัฒนธรรม และตำนานความเชื่อของชนชาติพันธุ์

ศาสนาดั้งเดิมเป็นพื้นฐานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าปกากะญอ ศาสนาดั้งเดิมนี้เป็นตัวกำหนดแนวคิดพื้นฐานของพวกเขาต่อโลกของจิตวิญญาณและโลกกายภาพ สำหรับพวกเขาแล้ว ศาสนาคริสต์ และพุทธศาสนา ได้พิสูจน์แล้วว่าสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของพวกเขา

⁶ Webb, Op cit, p.81.

โลกทัศน์องค์รวมของชาวปกากะญอ

ในตำนานความเชื่อของชุมชนชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย มีแนวคิดเกี่ยวกับ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด” (ตา ที ต่า เต๊ะ) คือผู้สร้างโลก ดวงดาว และภูเขา นอกจากนั้น ยังมี “ผีอันดับรองลงมา” ที่ดูแลน้ำ ต้นไม้ ป่า ข้าว และสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติทั้งหมด⁷ สังคมปกากะญอวิวัฒนาการระบบพิธีกรรมซึ่งพวกเขาให้ความสำคัญอย่างใหญ่หลวงที่จะต้องปฏิบัติตามประเพณีอย่างสม่ำเสมอในวัฏจักรชีวิตของคน

โดยทั่ว ๆ ไป มีพิธีกรรมหลัก ๆ 6 พิธีกรรมที่ชนชาวเขาเผ่าปกากะญอปฏิบัติระหว่างปีวัตรประสงค์โดยรวมของพิธีกรรมเหล่านี้ก็เพื่อสรรเสริญ ขอบคุณ ถวายเครื่องเซ่นแก่ผู้สร้างหรือพระเจ้าในธรรมชาติ ต้นไม้ แม่น้ำ ภูเขา ฯลฯ เพื่อสรรเสริญและสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านช่วงเวลาของคนหรือกลุ่มโดยพิธีกรรมการเปลี่ยนแปลง (การเกิด เข้าสู่วัยรุ่น ความตาย การแต่งงาน วันเกิด ฯลฯ) เพื่อสรรเสริญการเปลี่ยนผ่านของคนหรือกลุ่มในแต่ละจังหวะชีวิต (เจ็บไข้ได้ป่วย การจบการศึกษา การหย่าร้าง การเกษียณ การได้งานใหม่ ฯลฯ) เพื่อสรรเสริญและขอบคุณหรือมีส่วนร่วมในวัฏจักรชีวิตของธรรมชาติและจักรวาล (การเปลี่ยนฤดูกาล วันเพ็ญ การเพาะปลูก และช่วงเวลาการเก็บเกี่ยว ฯลฯ)

พิธีกรรมที่สำคัญ 6 พิธีประกอบไปด้วย

- (ก) พิธีกรรมเพื่อบรรพบุรุษ-ชุมชน: กระทำกันในเดือนมกราคมและติดตามมาด้วยพิธีกรรมตามประเพณีปีใหม่ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของวัฏจักรพิธีกรรมของชนชาติพันธุ์ปกากะญอในเดือนกุมภาพันธ์ในแต่ละปี

⁷ เพิ่งอ้าง p. 83.

พิธีกรรมไหว้ต้นไม้ที่บ้านดอกแดง ปี 2559

- (ข) พิธีกรรมสำหรับน้ำไหลจากพื้นที่สูง: ประกอบพิธีระหว่างเดือนเมษายนและพฤษภาคม
- (ค) พิธีกรรมสำหรับคลองชลประทานเพื่อการเกษตร: ประกอบพิธีระหว่างเดือนพฤษภาคมและมิถุนายน หรือเริ่มต้นฤดูฝนก่อนการเพาะปลูก
- (ง) พิธีกรรมนาข้าว (ข้าวนาลุ่ม) และชุมชน: ประกอบพิธีระหว่างเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม
- (จ) พิธีกรรมของแต่ละครอบครัว: ประกอบพิธีสองเดือนก่อนการเก็บเกี่ยว และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต
- (ฉ) พิธีกรรมเกี่ยวข้าวและการผลิต: ประกอบพิธีระหว่างเดือนพฤศจิกายนธันวาคมในแต่ละปี⁸

⁸ Wongjomporn, Sunthorn (2008), p.11

พิธีกรรมไหว้แม่โพสพที่บ้านดอกแดง ปี 2556

ชนชาติพันธุ์ปกากะญอยังมีความรู้สึกลึก ๆ ถึง “พื้นที่” และ “การกำหนดพื้นที่” ที่พวกเขาอาศัยอยู่ พวกเขาเชื่อว่า พวกเขาอาศัยในพื้นที่หรือบนที่ดินที่บรรพบุรุษของพวกเขาถูกฝังร่างไว้มาหลายต่อหลายรุ่น ดังนั้น บรรพบุรุษยังคงอยู่และเคลื่อนไหวในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ ดังนั้น ในฐานะที่เป็นลูกหลาน พวกเขามีพันธกิจศักดิ์สิทธิ์ที่จะต้องปกป้อง และดูแลพื้นที่และที่ดินที่พวกเขาอาศัยอยู่

ตารางข้างล่างเป็นตัวอย่างของบทสวดของปกากะญอที่บรรยายความรู้สึกลึก ๆ เกี่ยวกับพื้นที่และสถานที่⁹

<i>P' of hif le mojdeilau</i>	หมู่บ้านที่เราอาศัยอยู่นี้แม่ของเราเป็นผู้มาตั้งหลักแหล่ง
<i>P' of hif le pa deilau</i>	หมู่บ้านที่เราอาศัยอยู่ตั้งขึ้นโดยพ่อของเรา
<i>Sav swisaf le mojsooflauz</i>	แม่ของเราเป็นผู้ปลูกต้นส้มโอ
<i>Mav nyaisaf le pa sooflau</i>	พ่อของเราเป็นผู้ปลูกต้นส้ม
<i>P 'auf k'tau auf k'tau</i>	เรากินจากสิ่งเหล่านี้ และเราก็ดูแลสิ่งเหล่านี้
<i>Koov auf pgaz lei tuj lei tau</i>	พวกเขาเลี้ยงเราจนตลอดชีวิตจากรุ่นสู่รุ่น

⁹ เฟิงฮ้าง, p.36.

ภาค 3

ภูมิหลังและบริบท - ศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่

ซิสเตอร์บ้านมารีนาได้เริ่มต้นให้การอบรมวิชาชีพแก่เยาวชนชาวเขาตั้งแต่ปี 2508 ตามมาด้วย ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ที่เข้ามาทำงานพัฒนากับชนชาติพันธุ์มากกว่า 284 หมู่บ้านในสามจังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และพะเยาในภาคเหนือของประเทศไทยมาตั้งแต่ปี 2518

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ทำงานกับปกากะญอมากกว่า 24,000 คนในหมู่บ้านมากกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนหมู่บ้านชาวเขาทั้งหมด 2,200 แห่งในภาคเหนือของไทย หลังจากการทำงานของมิสซันนารี ชาวคริสต์มากกว่า 40 ปีกับชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ปรากฏว่ามีคาทอลิก 15,080 คน และมีคริสตชนสำรอง 15,080 คน (2560)

กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูง ซึ่งรู้จักกันในนามของ “ชาวเขา” ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใน จังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือของไทยติดชายแดนประเทศเมียนมาและประเทศจีน ชนชาติพันธุ์หลักคือปกากะญอ อาข่า ลิซุ และม้ง ตามการสำรวจในเดือนกันยายน 2531 มีชาติพันธุ์ 9 ชนชาติพันธุ์ ที่ได้รับการบันทึกไว้อย่างเป็นทางการที่อาศัยอยู่ใน 21 จังหวัดโดยมีประชากรรวมประมาณ 530,299 คน ตามสถิติของรัฐบาล ที่ทำการสำรวจเมื่อปี 2547 ชนชาติพันธุ์ใน 21 จังหวัดมีประชากรประมาณ 1,000,000 คน ประชากรชาติพันธุ์นี้ คิดเป็นร้อยละ 1 ของประชากรรวมของประเทศไทย¹⁰

การอบรมเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ ปี 2536

¹⁰ Karunan, Victor – PME Dialogue Process – Southeast Asia Partner Report 1 – *Diocesan Social Action Centre Chiang Mai (DISAC-Chiang Mai)*, Bangkok, April 1995, pp. 1-2.

บาทหลวงนิพจน์ เทียนวิหาร บาทหลวงคาทอลิกของเขตศาสนปกครอง ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ตั้งแต่แรกเริ่ม บาทหลวงนิพจน์มาจากครอบครัวเกษตรกรในจังหวัดพะเยา และได้รับการอบรมจากสถาบัน INODEP (Ecumenical Institute for the Development of Peoples) ในกรุงปารีส ท่านยังมีบทบาทสำคัญกับ ขบวนการนักศึกษาคาทอลิกสากลในเอเชียแปซิฟิกในช่วงทศวรรษที่ 1980 ระหว่างการอบรมที่ INODEP และการทำงานกับขบวนการนักศึกษาคาทอลิกสากลนั้น ท่านได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก “เทวศาสตร์เพื่อการปลดปล่อย”¹¹ และแนวทาง “การปลุกจิตสำนึก” ของเปาโล แฟร์เร ในการพัฒนาชุมชน การอบรมนี้มี อิทธิพลอย่างมากต่อแนวคิดตามแนวทาง “วัฒนธรรมชุมชน” สำหรับงานพัฒนา ซึ่งดำเนินการโดยศูนย์ สังคมพัฒนาเชียงใหม่ และมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อเครือข่ายของสภาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา และองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานระดับรากหญ้าอื่น ๆ ในประเทศไทยระหว่างทศวรรษที่ 1980 แนวทางนี้ยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน การทำมาหากิน และสิ่งแวดล้อม ระหว่างประชาชนและความเชื่อฝ่ายจิตวิญญาณ และศักยภาพในการระดมพลังของความสัมพันธ์นี้เพื่อการพัฒนาที่เน้นคนเป็น ศูนย์กลาง¹²

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่เป็นสมาชิกของสภาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ) ซึ่งประกอบไปด้วยศูนย์สังคมพัฒนา 10 แห่งที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ วิสัยทัศน์และพันธกิจของสภา ทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาถูกกำหนดตาม “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” ซึ่งมุ่งเน้น กิจกรรมด้านสังคมที่มีการนิยามว่า “กิจกรรมด้านสังคมคือการพัฒนาคนเป็นหลัก ทั้งในแง่ของคุณภาพ ชีวิต และสภาพการทำมาหากินตามศักดิ์ศรีของมนุษย์ และวิธีการที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ซึ่ง จะต้องสอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน”¹³

ประวัติศาสตร์ของงานศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ในภาคเหนือของไทย สามารถแบ่งได้กว้าง ๆ เป็น 3 ช่วงหลัก ๆ ด้วยกันดังต่อไปนี้

- (ก) ปีที่เริ่ม (2474-2502) จากงานของบาทหลวงมิสชันนารีต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ที่สร้าง โรงเรียนและทำงานสงเคราะห์กับชุมชนชาติพันธุ์ที่ยากจน
- (ข) การทำงานกับชนชาติพันธุ์ปกากะญอ (ปี 2502-2513) โดยบาทหลวงเบธารามที่ทำงาน ต่อเนื่องจากงานของบาทหลวงมิสชันนารีต่างประเทศแห่งกรุงปารีส และได้ติดต่อเป็นครั้งแรกกับชนชาติพันธุ์ปกากะญอ บาทหลวงคณะนี้ใช้ “แนวทางองค์รวม” ในการทำงาน พัฒนา การประกาศข่าวดี การศึกษา การปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ การดูแลด้านสุขภาพ และการจัดตั้งชุมชนพึ่งตนเอง และ

¹¹ Scannone, Juan Carlos S.J. (2016), Theological Studies, Vol.77 (1), pp.118-135.

¹² Quinn, Rapin (1997), pp.106-107.

¹³ Catholic Council of Thailand for Development (CCTD) – Three Year Plan of Action: 1993-1995”, Bangkok, p.22.

(ค) การจัดตั้งองค์กรชุมชน (ปี 2518-2538) ด้วยการสนับสนุนจากบาทหลวงคณะเบธาราม คือกลุ่ม
เครดิตยูเนียน กลุ่มเยาวชน กลุ่มครู ฯลฯ

พิธีเปิดกองทุนหมุนเวียนของชุมชน พะเยา

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ ได้รับการจัดตั้งเป็นทางการในปี พ.ศ. 2518 และพัฒนางานของตนบน
พื้นฐานของประวัติศาสตร์นี้ และพื้นฐานที่ได้มีการวางไว้แล้วโดยบาทหลวงคณะมิสชันนารีต่างประเทศ
แห่งกรุงปารีส และคณะเบธาราม ในเวลาเดียวกัน งานในช่วงแรกก็ได้เริ่มต้นกับผู้ลี้ภัยจากประเทศลาว และ
กลุ่มชาติพันธุ์ในเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และกับชาวเขาเผ่าปกากะญอ ต่อมา ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ ได้
เริ่มต้นทำงานกับคนเมืองพื้นราบในอำเภอแมริม จอมทอง และเชียงดาวในจังหวัดเชียงใหม่ พะเยาและ
เชียงราย

ในปี พ.ศ. 2526 ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ได้ทำ “การทบทวน/ประเมินผลอย่างวิพากษ์และรอบ
ด้าน” กับงานพัฒนาของตน การประชุมครั้งสุดท้ายเป็นหมุดหมายสำคัญในประวัติศาสตร์ของศูนย์สังคม
พัฒนา นอกเหนือจากเรื่องอื่น ๆ แล้ว ยังได้นำไปสู่การจัดตั้งศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรม
ชุมชน”

คณะเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่ ปี 2536

วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลงานภายในของศูนย์พัฒนาเชียงใหม่ในช่วงหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา คือ (ก) สังเคราะห์งานที่ทำตั้งแต่ปี 2518-2524 (ข) เพื่อทบทวนงานอย่างวิพากษ์วิจารณ์ และสรุปบทเรียน และ (ค) เพื่อเปลี่ยนแนวทางจากการทำงานแบบแยกส่วนไปทำงานในหลาย ๆ มิติ/แนวทางองค์รวม โดยใช้แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” ในการพัฒนา ผลสำคัญที่เกิดขึ้นจากการศึกษานี้ประการหนึ่งก็คือ “ศูนย์สังคมพัฒนา ได้พบว่าแนวทางโครงสร้าง (การวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง) ที่ใช้ในงานพัฒนานั้น จำกัดการค้นหาและการพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพของประชาชนเอง ซึ่งสามารถนำมาใช้ในงานพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ”¹⁴ ในเวลาเดียวกัน การประเมินผลครั้งนี้ ทำให้ศูนย์สังคมพัฒนาได้พบว่าศักยภาพที่แท้จริงมีอยู่ในประเพณีทางศาสนาวัฒนธรรมและบริบทของประชาชนเอง ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการรับเอา “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” มาเป็นแรงผลักดัน/วิสัยทัศน์ของงานพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ในอนาคต

¹⁴ Karunan, Victor, 1995, Op cit, p.4.

ภาค 4

วิสัยทัศน์และพันธกิจของศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่ ทศวรรษ 2523-2533

4.1 แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมในงานพัฒนา

กิจการการแพร่ธรรมของบาทหลวงคณะเบธาราม กับชนชาติพันธุ์เผ่าปกากะญอในภาคเหนือของไทยในยุคแรกเป็นขั้นตอนแรกของการให้ความหมาย และพัฒนาแนวทางวัฒนธรรมในการพัฒนาและเทวศาสตร์ของประชาชนบนพื้นฐานของประเพณี ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และประสบการณ์ชีวิตของชุมชนชาวเขา แนวทางนี้มาจากการชี้แนะของบิชอปปูเลเซียน ลากอสต์ ซึ่งเป็นมุขนายกของเขตศาสนปกครองเชียงใหม่ในขณะนั้น วิสัยทัศน์ของท่านเกี่ยวกับการประกาศข่าวดีของพระวรสารกับชาวเขาประกอบไปด้วยลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

การสนทนากลุ่มกับชุมชน - การวิจัยเรื่องการดำรงอยู่ของชุมชน
อำเภอจอมทอง ปี 2534

- (ก) การประกาศข่าวดีของพระวรสารและงานพัฒนาจะต้องไปควบคู่กัน แยกออกจากกันไม่ได้ ดังนั้น กิจกรรมการพัฒนาทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านวัตถุในหมู่บ้าน หรือการเกิดศูนย์ฝึกอบรมสำหรับเยาวชนชายและหญิง จะต้องรวมคุณค่าฝ่ายจิตวิญญาณและศาสนา และการพัฒนาจริยธรรมอันเป็นแนวทางที่ผสมผสานครบทุกมิติเข้าไปด้วย

ในปี 2517 สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานด้านสังคมของพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย สภาฯ นี้ได้รับเอาแนวทางการทำงานแบบองค์รวมในงานพัฒนา ซึ่งถือว่าทุกมิติสัมพันธ์กันและมีรากฐานอยู่ในคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของประชาชน ต่อมาแนวทางนี้เป็นที่รู้จักในนาม “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมในงานพัฒนา” ซึ่งศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ก็ได้รับเอาแนวทางนี้ไว้ด้วยเช่นกัน

ในปี 2525 ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ได้รับเอา “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมในงานพัฒนา” หลังมีการประเมินผลประสบการณ์ในอดีตของคนอย่างวิพากษ์วิจารณ์ โดยใช้ “แนวทางโครงสร้าง” (การวิเคราะห์โครงสร้าง) ในงานพัฒนา แนวทางใหม่นี้อยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการด้วยกัน

- (ก) การพัฒนามนุษย์ทั้งครบ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม และการตัดสินใจ
- (ข) สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อช่วยประชาชนให้เข้าใจและเสริมสร้างจุดแข็งจากคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของตน
- (ค) ศึกษา และนำเอาวัฒนธรรมของประชาชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตน และเผยแพร่คุณค่าเหล่านี้ไปยังชุมชนอื่น ๆ และ

(ง) สร้างความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความผูกพันของชุมชน¹⁵

“แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” เกี่ยวข้องกับประชาชนผู้อุทิศตน เสียสละตนเอง และผูกพันกับคนยากจน แนวทางนี้อยู่บนพื้นฐานของวิธีการทำงานโดยการ “ลงมือทำ-ไตร่ตรอง-ลงมือทำ” ซึ่งสัมพันธ์ทั้งมิติจิตวิญญาณและวัตถุ แนวทางนี้เกี่ยวข้องกับการวิพากษ์ตัวเอง การไตร่ตรองทางเทวศาสตร์ การเปิดใจต่อคุณค่าและวัฒนธรรม และความเข้าใจว่างานพัฒนาคือการประกาศข่าวดีของพระวรสาร แนวทางนี้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และถูกผนวกเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชน

แนวทางนี้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมในการทำงานจริง ของเจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนากับชาติพันธุ์เผ่าปกากะญอ และคนเมืองพื้นราบชาวไทยในภาคเหนือของไทย แนวทางนี้ผนวก “งานพัฒนา” บนพื้นฐานของโครงการสังคมและเศรษฐกิจ เข้ากับ “งานประกาศข่าวดีของพระวรสาร” บนพื้นฐานของการสอนคำสอน การอบรมทางศาสนา และการฝึกอบรมด้านจิตวิญญาณ งานแรกเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับที่ดินและการเกษตร สิ่งแวดล้อม กองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น งานที่สองเกี่ยวข้องกับการไตร่ตรองทางเทวศาสตร์ การสอน การสอนคำสอน การอบรมนักศึกษาในโรงเรียน และในวัด เป็นต้น

ตามแนวทางนี้ ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่เน้นหลักการที่สำคัญสามประการที่ชี้นำงานของตนในรอบหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา คือ

- (ก) การเลือกอยู่เคียงข้างคนยากจน มรดกทางศาสนาและวัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์
- (ข) ศาสนามีบทบาทสำคัญในสภาพความเป็นจริงของมนุษย์ และสังคมของชุมชนชาวเขา ดังนั้นพระศาสนจักรจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในความพยายามนี้เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาคน และสนับสนุนเนื้อหาสาระและพลังของวัฒนธรรมของประชาชน
- (ค) ในการทำกิจกรรมและกับชาวเขา หลักการ “ปฏิบัติ-ไตร่ตรอง-ปฏิบัติ” จะไปด้วยกันเสมอ นี้หมายความว่าต้องใช้กระบวนการไตร่ตรอง เรียนรู้จากกันและกัน และวิเคราะห์กับประชาชนในทุกระดับในรูปแบบของ “การเสวนาแห่งชีวิต”

4.2 การดำรงอยู่ของชุมชน

ในปี 2534 ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ทำการศึกษาเรื่อง “การดำรงอยู่ของชุมชน” เพื่อสรุปบทเรียนที่ได้รับจากกิจกรรมการพัฒนาของตน¹⁶ การดำรงอยู่ของชุมชนสำหรับคนไทยในชนบท เปรียบเสมือน

¹⁵ Karunan, Victor, 1995, Op cit, p.3

¹⁶ Kaewthep, Kanjana, Sewatamar, Ariya and Vichitporn, Sornchai (1991) – *Community Existence – Struggling and Development Process of Chomthong District, Chiangmai*, Catholic Council of Thailand for Development (CCTD), Bangkok and CEBEMO, The Netherlands

“พื้นฐานสำหรับคุณค่าและความเชื่อตามประเพณีที่พวกเขานับถือ คุณค่าและความเชื่อตามประเพณีนี้หล่อหลอมชีวิตของประชาชนและทำหน้าที่เป็นพื้นฐานสำหรับองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เป็นภาคปฏิบัติและจิตวิญญาณ รวมทั้งวัฒนธรรมด้วย”¹⁷ การดำรงอยู่ของชุมชนมีสามองค์ประกอบหลัก นั่นคือสมาชิก ความสัมพันธ์ทางสังคม และสถาบัน ตามนิยามความหมายนี้ การดำรงอยู่ของชุมชนมีตัวชี้วัดที่สำคัญสามประการที่เกี่ยวข้องคือ

- (ก) การเชื่อมโยงกันภายใน เช่น การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างต่อเนื่องระหว่างสมาชิกของชุมชนและสถาบัน
- (ข) วิธีการดำรงชีวิตที่พอเพียง เช่น เพื่อให้ชุมชนอยู่รอด จำเป็นต้องมีเครื่องมือที่พอเพียงสำหรับการดำรงชีวิต ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ
- (ค) การบริหารจัดการชุมชน เช่น ชุมชนต้องมีกระบวนการตัดสินใจด้วยตัวเอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับทุกมิติของสังคม เช่น เมื่อมีการขายข้าว หรือจะทำการแก้ไขความขัดแย้งได้อย่างไร เป็นต้น

การดำรงอยู่ของชุมชนเผยโฉมทั้งในฐานะที่เป็นกระบวนการ “คืนชน” และการ “พัฒนา” กระบวนการคืนชนถูกกำหนดโดยผลกระทบจากพลังภายนอกที่มีต่อชุมชน และชุมชนต้องตอบสนองและเผชิญหน้ากับพลังเหล่านี้ ในอีกด้านหนึ่ง กระบวนการพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งใจและวางแผนเพื่อบรรลุเป้าหมายเฉพาะ ชุมชนจำเป็นต้องเผชิญกับสิ่งท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงที่การพัฒนานำมา

CEBEMO กับ ดร.กาญจนา แก้วเทพ ระหว่างการลงพื้นที่เพื่อการวิจัยเรื่องการดำรงอยู่ของชุมชน
ที่ อ.จอมทอง ปี 2534

¹⁷ เฟิงอ้าง, p.2

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่รับเอาแนวทางการทำงานพัฒนานี้ บนพื้นฐานของประสบการณ์ชีวิตของประชาชนและชุมชนในชนบทของภาคเหนือของไทย ศูนย์ฯ เชื่อว่า “งานพัฒนาจะต้องเกิดจากวัฒนธรรมชุมชน – กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเกิดจากภายในการพัฒนาตามแนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” นั่นเอง

4.3 เทวศาสตร์งานพัฒนา

ชีวิตจิตวิญญาณแห่งโลกจักรวาล

ชีวิตจิตวิญญาณแห่งโลกจักรวาลเป็นโลกทัศน์ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ในโลกที่ยึดถือความสัมพันธ์ระหว่างคน ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เป็นกระบวนการทัศน์ที่ตรงข้ามกับโลกทัศน์ของลัทธิวัตถุนิยมของโลกสมัยใหม่ ซึ่งแยกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ออกจากมนุษย์และโลก ชีวิตจิตวิญญาณแห่งโลกจักรวาลนี้เป็นมิติของสิ่งเหนือธรรมชาติที่รับรู้ “แม่พระธรณี” “จิตของมนุษย์” “ผีป่าและผีภูเขา” และ “แผ่นดินผู้เป็นแม่” ในทางตรงกันข้าม ลัทธิวัตถุนิยมของโลกสมัยใหม่และลัทธิบริโภคนิยม เปลี่ยนทุกอย่างให้เป็นสินค้า/วัตถุที่สามารถซื้อและขายได้ เมื่อมิติของความลึกกลับและความศักดิ์สิทธิ์ในสินค้า/วัตถุถูกเอาออกไปจากความเชื่อของประชาชน เมื่อนั้น ทุนนิยมก็ได้สร้างความเชื่อใหม่ นั่นคือ ทุนและเงินตรา¹⁸

4.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ “ปราชญ์ชุมชน”

งานพัฒนาชุมชนในระดับรากหญ้าที่ศูนย์สังคมพัฒนาทำในช่วงหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา เน้นอยู่ที่การค้นหาศักยภาพของ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” และ “ปราชญ์ชาวบ้าน” ซึ่งศูนย์สังคมพัฒนาเรียกว่า “ปราชญ์ชุมชน”¹⁹ ภูมิปัญญาชาวบ้านประกอบไปด้วยองค์ความรู้ ประสบการณ์ เทคโนโลยี และความคิดที่ชาวบ้านได้รับจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ชุมชน คือผู้ที่เก็บรักษาและถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์นี้ไปสู่เยาวชนรุ่นต่อไปในระดับรากหญ้า ดังนั้น ศูนย์สังคมพัฒนาจึงบูรณาการแนวทางนี้ไว้ในการทำงานพัฒนาของตน และทำให้เป็นหัวใจของยุทธศาสตร์การระดมพลังชุมชนของคนและพัฒนากลุ่มปราชญ์ชุมชนในหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา

¹⁸ Thianwihan, Fr. Niphot (n.d.) – *The Power from Within for the Change of Self and Society (Mimeo)*, p.2

¹⁹ Shigetomi, Shjinichi (2013), pp.14-16.

การเข้าเฝ้าของปราชญ์ชุมชน ปี 2531

4.5 เทวศาสตร์ประชาชน

ในการกำหนดแนวทางตามพระคัมภีร์ และเทวศาสตร์ของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ในช่วง 35 ปีที่ผ่านมาในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการประชาชนที่รวมถึงเกษตรกร ผู้เลี้ยง ชาวเขาเผ่าปกากะญอ และกับชาวเขาเผ่าลาหู่ในช่วง 8 ปีที่ผ่านมา ได้มีการความพยายามร่วมกันเพื่อเชื่อเชิญโดยอาศัยการแบ่งปันกันของแต่ละบุคคล และการแบ่งปันในกลุ่มเกี่ยวกับแนวทางของพระคัมภีร์และเทวศาสตร์ของแต่ละคน แหล่งที่ได้มาใช้เพียงแค่นี้มาจากพระคัมภีร์ (จากพระคัมภีร์) และเทวศาสตร์ (คำสอนของพระศาสนจักร) เท่านั้น แต่ ยังรวมถึงแหล่งอื่น ๆ นอกเหนือจากพระคัมภีร์ด้วย เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิม และคำสอนของศาสนาอื่น ๆ ด้วย

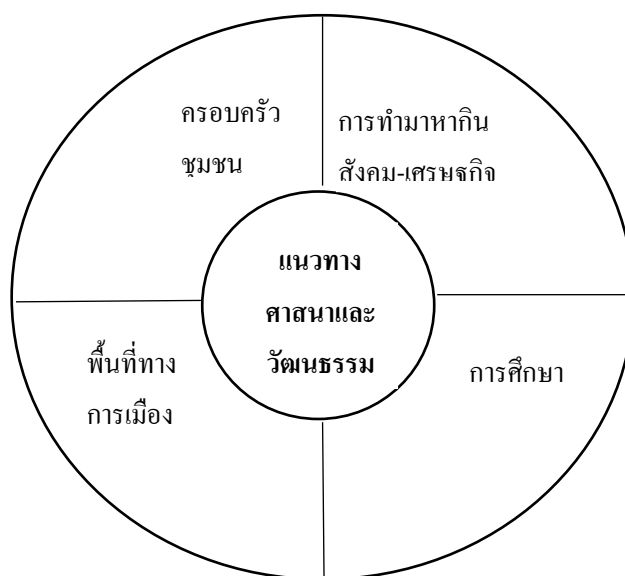
งานและประสบการณ์ของศูนย์สังคมพัฒนา / ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ในหลาย ๆ ปีที่ผ่านมาที่ทำกับชุมชนคริสตชนชาวเขาและคนเมืองพื้นราบ ได้แสดงให้เห็นว่า มีความคิดลึกซึ้งเกี่ยวกับ “เทวศาสตร์” และ “ชีวิตจิต” ที่ฝังตัวอยู่ในประเพณีและภูมิปัญญาของประชาชน เทวศาสตร์ของประชาชนนี้ เป็นแบบองค์รวม และเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน สร้างความสัมพันธ์ตามธรรมชาติระหว่างคน ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด (พระเจ้า) แนวทางนี้มีลักษณะพิเศษและแตกต่างจากเทวศาสตร์ของพระศาสนจักรที่มาจากพื้นฐานของตะวันตกซึ่งมีการแบ่งแยกระหว่าง คน ธรรมชาติ บรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด (พระเจ้า) สำหรับบรรดาชนชาติพันธุ์แล้ว ธรรมชาติ “ศักดิ์สิทธิ์” ซึ่งมีชีวิตและความหมาย เช่น ผีธรณี ผีน้ำ ผีข้าว ผีต้นไม้ ผีป่า ฯลฯ “เทวศาสตร์ของประชาชน” มีรากเหง้าอยู่ในประสบการณ์ชีวิตแบบองค์รวมนี้ในฐานะสายใยศักดิ์สิทธิ์ของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์ระหว่างกัน

บริบทด้านศาสนาและวัฒนธรรมของสังคมภาคเหนือของประเทศไทย อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมล้านนา และประวัติศาสตร์ก็มีลักษณะพิเศษและแตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ของประเทศ นี่คือนิบทและพื้นฐานที่ชักนำให้ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนพัฒนา “แนวทางศาสนาและ

วัฒนธรรม” ทั้งกับชุมชนคริสตชนและพุทธศาสนิกชน ในบริบทของประสบการณ์ของประชาชนและภูมิปัญญาชาวบ้านนี้ จึงถือว่าการประกาศข่าวดีของพระวรสาร เป็นกระบวนการของแนวทางหลากหลายในการพัฒนาศักดิ์ศรีของมนุษย์ตามภาพลักษณ์ของพระเจ้า ดังนั้น พระศาสนจักรจึงเป็นชุมชนที่มีประสบการณ์และคุณค่าหลากหลาย ซึ่งฝังตัวอยู่ในชุมชน ที่มีใช่เป็นเส้นตรงเส้นเดียวหรือเป็นดั่งเสาหิน แต่เป็นแนวทางที่มีหลายหน้า (สมณสาสน์ “ความชื่นชมยินดีในการประกาศข่าวดี” ข้อ 235) ในบริบทของทฤษฎีเชิงบริบทนี้ แนวทางที่ประกอบไปด้วยการรับเอาความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมของประชาชนที่มีพระผู้สร้าง/สิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของชุมชนชาติพันธุ์ และความเชื่อของพวกเขาในโลกของจิตตามความคิดของพวกเขาเองในฐานะ “สนามแห่งความเชื่อ” (EATWOT 2010) ในสนามแห่งความเชื่อนี้ ฝัองธรรมชาติและฝัองบุรุษผู้ให้ชีวิตจำนวนมาก มีส่วนร่วมในอำนาจของพระจิตของพระเจ้า ด้วยการมีส่วนร่วมในลักษณะกระแสนี้ ฝัองเหล่านี้ทำให้ทุกสิ่งในโลกที่ถูกสร้างมานี้ศักดิ์สิทธิ์ และให้ชีวิต ดังนั้น ที่ใดมีชีวิต ที่นั่นก็มีจิต ดังนั้น ชีวิตในต้นไม้ และน้ำก็ศักดิ์สิทธิ์ และมีจิต นอกจากนั้น ความทุกข์ยากและการดิ้นรนของประชาชนของเราก็กำหนดความต้องการทฤษฎีว่าด้วยข่าวแบบชาวบ้าน เพื่อว่าชุมชนเกษตรกรพื้นราบชายขอบและชาวประมงพื้นบ้าน และชนพื้นเมืองที่รับประทานข้าวทุกวัน ก็มีอยู่ในรหัสธรรมปาสาของพระคริสต์ ด้วย เนื่องจากเมล็ดข้าวตายเพื่อพวกเขาจะได้มีชีวิตที่หวังใน “สวรรค์ใหม่” และ “แผ่นดินใหม่” นอกจากนั้น ความคิด/พันธกิจใหม่ของพระศาสนจักรตามที่ได้อธิบายการมาหลายทศวรรษ จากสังคายนาวาติกัน ที่ 2 ไปจนถึงการสัมมนาของบรรดาบิชอปในโครงการ BISA สหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย OHD สคทพ IMCS/IYCS, FIMARC และสมณสาสน์ของบรรดาพระสันตะปาปา ซึ่งให้ความชอบธรรมอย่างแข็งขันต่อวิสัยทัศน์และพันธกิจของศูนย์วิจัยและฝัองบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน

ศูนย์วิจัยและฝัองบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนได้พัฒนา “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” ของตนสำหรับงานพัฒนาที่มาจากพื้นฐานทางจิตใจที่เข้มแข็งระหว่างประชาชน ดังนั้น แนวทางนี้จึงช่วยสร้างความเชื่อมโยงที่เกี่ยวข้องกันระหว่างชีวิตฝ่ายจิตและการพัฒนา ในฐานะที่เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมของการพัฒนา

โดยสรุปแล้ว วิสัยทัศน์และพันธกิจโดยรวมของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่นับแต่ต้นในปี 2518 คือ

“ตระหนักถึงคุณค่าพระอาณาจักรและพลังของการไถ่กู้ในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ตามที่สะท้อนอยู่ในแนวทางศาสนาและวัฒนธรรม – ศูนย์สังคมพัฒนามีความใฝ่ฝันเดียวกันกับประชาชน ในการนำมาซึ่งสหัสวรรษใหม่ - เป็นสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่นหนึ่งเดียวกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสันติสุข ซึ่งหยั่งรากอยู่ในคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของประชาชน”

ตามวิสัยทัศน์นี้ แนวทางของศูนย์สังคมพัฒนาในงานพัฒนา รวมองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

- ให้การสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แต่ละคน องค์กร และกลุ่มต่าง ๆ บนพื้นฐานของคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม
- ร่วมมือและเชื่อมโยงกับองค์กร สถาบันทั้งในและนอกพระศาสนจักร เพื่อส่งเสริมคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของประชาชน ในฐานะที่เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นหนึ่งเดียวกันในงานและเพื่อประชาชน
- เพื่อบริหารจัดการองค์กรของตนด้วยแนวทางองค์รวมในการสร้างองค์ความรู้ และสถาบันศาสนาและวัฒนธรรมของประชาชน
- เพื่อบรรลุถึงการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในการให้ทุนและสนับสนุนนิติการศึกษาทั้งในระดับรากหญ้าและในศูนย์สังคมพัฒนาเอง

ภาค 5

เครือข่ายกองทุนข้าว

“ผู้ที่มีมาก กินน้อย และแบ่งปันส่วนที่เหลือ ผู้ที่มีน้อยก็ต้องแบ่งปันด้วย”

“เมื่อเรามี เราทุกคนกินด้วยกัน เมื่อเราไม่มี เราก็ตอดด้วยกัน”

(คำกล่าวดั้งเดิมของชนชาติพันธุ์ปกาเกอญอ)

5.1 บริบทและภูมิหลัง

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่เริ่มจัดตั้ง “ธนาคารข้าว” ในปลายทศวรรษที่ 1970 ในหมู่บ้านต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่จากการถูกเอารัดเอาเปรียบของนายทุนเงินกู้ (ซึ่งคิดดอกเบี้ยมากกว่าร้อยละ 300) และเพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนข้าวในช่วงฤดูกาลที่ทำการเพาะปลูกไม่ได้ ธนาคารข้าวแห่งแรกจัดตั้งขึ้นที่หมู่บ้านขุนแปะ ในจังหวัดเชียงใหม่ ในหมู่บ้านนี้ มีสามครอบครัวที่มั่งมีได้ครอบงำชาวบ้านมากกว่า 20 ปีโดยการคิดดอกเบี้ยสำหรับข้าวที่ให้ชาวบ้านกู้ในอัตราที่สูงมาก ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ช่วยเหลือชาวบ้านให้ตั้งกลุ่มหรือสหกรณ์ข้าว ความสำเร็จที่ได้รับในหมู่บ้านนี้ จึงถูกนำไปดำเนินต่อในหมู่บ้านอื่น ๆ อีกมาก และได้ช่วยให้ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ได้วางพื้นฐานสำหรับงานพัฒนาที่ยั่งยืนกับชุมชนชาวเขาในปีต่อ ๆ มา

ผ้าป่าข้าวเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นครั้งแรกจากบาดหลวงนิพจน์ เทียนวิหารในช่วงนี้ วัตถุประสงค์หลักคือการส่งเสริมชุมชนให้แบ่งปันและมีความเป็นปึกแผ่นหนึ่งเดียวกัน โดยเฉพาะระหว่างคนชนบทที่ยากจน มีการใช้แนวทางนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน และสร้างความเป็นปึกแผ่นหนึ่งเดียวกันระหว่างชาวบ้าน

จุดเริ่มต้นของแนวทางพิเศษนี้อยู่บนพื้นฐานของวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนผู้มีความเชื่อ ในการบริจาคข้าวให้วัดพุทธ ซึ่งได้มีการปฏิบัติมาช้านานแล้วในประเทศไทย และคุณค่าทางจิตใจของการรณรงค์มหาพรตของคาทอลิก โดยผสมผสานกับนิทานพื้นบ้าน “Ba Pa Ca Nai” ของชาวปกาเกอญอ แต่ดั้งเดิมมาแล้ว ชาวนาไทยได้จัดตั้ง “ธนาคารข้าว” ขึ้น ซึ่งชาวนาจะเก็บข้าวที่เก็บเกี่ยวมาไว้ส่วนหนึ่ง สำหรับชาวบ้านไว้ใช้ร่วมกันระหว่างช่วงที่การเก็บเกี่ยวไม่ได้ผล และขาดแคลนข้าว วิถีปฏิบัตินี้ช่วยเอาชนะปัญหาความหิวโหย และการขาดแคลนข้าวของบรรดาชุมชนชาวเขามาเป็นเวลานาน ด้วยการปฏิบัติเช่นนี้เกษตรกรจากหมู่บ้านต่าง ๆ มารวมตัวกันเพื่อริเริ่มโครงการทั้งเพื่อวัตถุประสงค์ด้านวัตถุ (เช่น เพื่อตอบสนองต่อปัญหาการขาดแคลนข้าว) รวมถึงวัตถุประสงค์ด้านจิตใจ (เช่น เพื่อส่งเสริมคุณธรรมของการ

เป็นผู้ให้และเพื่อการช่วยเหลือกันและแบ่งปันกัน) เกษตรกรจัดตั้งคณะกรรมการในพื้นที่เพื่อโครงการเหล่านี้ซึ่งทำการรณรงค์และรวบรวมข้าวจากธนาคารข้าวต่าง ๆ ในหลาย ๆ หมู่บ้านเพื่อนำไปให้หมู่บ้านอื่นที่มีความจำเป็นและมีความต้องการ

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ได้รับเอาการปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมนี้ และนำมาประยุกต์ใช้ในงานพัฒนาของตนที่ทำกับชุมชนชาวเขาในช่วงทศวรรษที่ 1980 ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่จัด “การบริจาคเพื่อกองทุนข้าว” เป็นครั้งแรกในจังหวัดพะเยาในภาคเหนือของไทย ซึ่งในกิจกรรมนี้ มีการบริจาคข้าวส่วนเกินที่เหลือในธนาคารข้าวของหมู่บ้านแห่งหนึ่งให้แก่ครอบครัวยากจนในอีกหมู่บ้านหนึ่ง ก่อนหน้านี้นี้ ศูนย์สังคมพัฒนาได้บริจาคข้าวให้แก่ชาวบ้านโดยตรงเป็น “กองทุนเริ่มต้น” เพื่อช่วยพวกเขาให้จัดตั้งกลุ่มของชุมชนตนเอง กิจกรรมดังกล่าวในส่วน of ศูนย์สังคมพัฒนาถือว่าเป็น “กิจกรรมเมตตา” หรือ “ความช่วยเหลือ” แต่ไม่ได้มีส่วนช่วยพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านเองให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และทำกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเองร่วมกัน ดังนั้น ศูนย์สังคมพัฒนาจึงได้เลือกแนวทางทางอื่น คือ “การทำบุญด้วยข้าว” ด้วยวัตถุประสงค์หลักดังต่อไปนี้

- (ก) กิจกรรมนี้เป็นการปฏิบัติตามแนวทางศาสนาและวัฒนธรรมในงานพัฒนา
- (ข) กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมพื้นบ้านและมีความหมายต่อชีวิตประจำวันของชาวบ้าน
- (ค) กิจกรรมนี้ทำให้มีการริเริ่มและใช้ทักษะในการพัฒนากิจกรรมด้วยมือของชาวบ้านเอง
- (ง) กิจกรรมนี้ช่วยให้ศูนย์สังคมพัฒนาให้มีบทบาทเพียงแค่เอื้ออำนวยและสนับสนุนการริเริ่มและกิจกรรมของชาวบ้านเอง

มีการเฉลิมฉลองต่าง ๆ เมื่อมีการนำข้าวไปมอบให้แก่หมู่บ้านที่มีความจำเป็น สำหรับชาวบ้าน มีการเฉลิมฉลองแบบพื้นบ้าน เป็นต้นว่า “การวอนขอผีข้าวให้ช่วยฟื้นฟูทัศนคติให้ข้าวมีสุขภาพจิตที่ดี” สำหรับคาทอลิก มีการเฉลิมฉลองด้วยพิธีบูชาขอบพระคุณ และผู้เป็นประธานแสดงให้ผู้เข้าร่วมได้รู้ถึงความหมายของ “ความตายของข้าว” ซึ่งตายสามครั้ง – ในช่วง -หว่านข้าว -เก็บเกี่ยวและ-การหุงข้าว “ความตายแต่ละครั้ง” ได้ให้ชีวิตแก่ผู้อื่น ในขณะที่ข้าวสามารถบำรุงร่างกายนั้น ข้าวก็มีมิติด้านจิตใจด้วย กล่าวคือ “ข้าวมีรหัสธรรมของความตายและการกลับคืนชีพ ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับศีลมหาสนิท” บนพื้นฐานของวิถีปฏิบัติดั้งเดิมนี้ บาทหลวงนิพจน์ได้พัฒนา “เทวศาสตร์ข้าว” เทวศาสตร์ข้าวนี้ทำหน้าที่เป็นเหมือนหัวใจของแนวทางศาสนาและวัฒนธรรม และโครงการพัฒนาที่ดำเนินการในท่ามกลางชุมชน

ชาวบ้านเองได้กำหนดเกณฑ์ในการค้นหาครอบครัวที่มีความจำเป็น ซึ่งจะได้รับการบริจาคข้าว เกณฑ์นี้รวมไปถึง

การประชุมคณะกรรมการกองทุนข้าวระดับจังหวัด เชียงใหม่ ปี 2558

(ก) ครอบครัวที่มีปัญหาขาดแคลนข้าวอย่างรุนแรง, (ข) ครอบครัวที่มีศักยภาพในการร่วมจัดตั้งธนาคารข้าวระหว่างการเก็บเกี่ยวโดยอาศัยการบริจาคนี้, (ค) ครอบครัวที่มีศักยภาพที่จะร่วมในความพยายามร่วมกันในการทำโครงการพัฒนา (รวมถึงกิจกรรมสร้างรายได้ การสร้างเครือข่ายธนาคารข้าว, กองทุนชุมชน กองทุนฌาปนกิจ, กองทุนเจ็บไข้ได้ป่วย – กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ)

เครือข่ายกองทุนข้าวเป็นขบวนการที่สหพันธ์กลุ่มกองทุนข้าวจัดตั้งขึ้นใน 383 หมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนในภาคเหนือของไทย กลุ่มเหล่านี้อยู่ใน 9 พื้นที่ที่แบ่งตามการตั้งชุมชนคาทอลิก กลุ่มเหล่านี้ จัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี 2545 ใช้ชื่อว่า “เครือข่ายกองทุนข้าว” เครือข่ายนี้มีคณะกรรมการที่มีสมาชิกที่เป็นผู้แทนของกลุ่มกองทุนข้าวจากแต่ละหมู่บ้าน คณะกรรมการนี้รับผิดชอบการพัฒนา นโยบายและวางแผน เครือข่ายยังมีคณะกรรมการบริหารที่มีกรรมการมาจากแต่ละพื้นที่ และรับผิดชอบการบริหารจัดการด้วยการสนับสนุนจากองค์กรคาทอลิก นั่นคือศูนย์สังคมพัฒนา, เขตศาสนปกครองเชียงใหม่

วิวัฒนาการเครือข่ายกองทุนข้าวสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

(ก) ยุคก่อนมิสชันนารี

มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านในช่วงของการขาดแคลนข้าวเสมอมา ในอดีตชาวบ้านทำการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก ซึ่งการลงแขกเป็นเรื่องจำเป็น ชุมชนมีขนาดเล็กและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและผู้นำตามประเพณีมีบทบาทสำคัญ ตามปกติ ผู้นำหมู่บ้านที่เรียกว่า “ฮีโจ” จะให้คำแนะนำเกี่ยวกับการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้นำหมู่บ้านจะปรึกษารือกับผู้อาวุโสของหมู่บ้านในการดูแลเอาใจใส่ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนกระทำโดยผู้ที่มีมากกว่าเพื่อช่วยผู้ที่

ขัดสนและช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ พวกเขาจะให้ในสิ่งที่ตนเองมีในรูปของสิ่งของ เช่น ข้าว ผือก มัน เสื้อผ้า เครื่องใช้ในครัวเรือน ฯลฯ เป็นต้น และช่วยแรงงาน เช่น ในการฝัดข้าว การหบน้ำ การสร้างบ้าน การถางไร่ ข้าว และการปลูกข้าว นอกจากนั้น ยังมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามวิกฤติหรือเหตุการณ์สำคัญในชีวิต ด้วยเช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย การตาย บ้านถูกไฟไหม้ การแต่งงาน ฯลฯ แนวคิดเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือต่อผู้มีความจำเป็น (โดยเฉพาะข้าว) ถูกอธิบายไว้ผ่านนิทาน เรื่องเล่า ตำนานและลำนำบทเพลง ในฐานะที่เป็นการทำบุญ และเป็นหน้าที่ของสมาชิกชุมชนที่จะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

(ข) ยุคมิสชันนารี (ปี 2507-2520)

กว่า 50 ปีก่อน หมู่บ้านท่าโกลส่วนใหญ่มีข้าวไม่พอกิน บาทหลวงมิสชันนารีที่เข้ามาส่งเสริมศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านได้ให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าว โดยการตั้งกลุ่มข้าวในหมู่บ้านต่าง ๆ บาทหลวงเหล่านี้ได้ให้เงินแก่ครูสอนคำสอน หรือผู้นำคริสตชนเพื่อนำไปซื้อข้าวและจัดตั้งกองทุนข้าวของชุมชน ซึ่งสมาชิกชุมชนสามารถยืมได้ในยามขาดแคลนข้าว ชาวบ้านต้องจ่ายดอกเบี้ยในราคาต่ำตามความสามารถของชาวบ้าน การก่อตั้งกลุ่มข้าวหรือกองทุนข้าวโดยมิสชันนารี นอกเหนือจากการช่วยเหลือบรรเทาความหิวโหยแล้ว ยังช่วยลดปัญหาการติดยาเสพติด (ฝิ่น) ในชาวบ้านด้วย เพราะหนึ่งในบรรดาเงื่อนไขคือผู้ติดยาเสพติดไม่มีสิทธิ์ยืมข้าวจากกองทุนข้าวนี้ ผลที่ตามมาก็คือ ผู้ติดยาเสพติดก็พยายามหยุดการใช้ยาเสพติด เพื่อว่าครอบครัวของพวกเขาจะได้มีสิทธิ์ที่จะยืมข้าวได้ ดังนั้น ปัญหาการติดยาเสพติดก็ลดลงและหายไปในปัจจุบัน

บาทหลวงคณะเบธารามจัดตั้งกองทุนข้าวที่หมู่บ้านแม่โถ ปี 2518

(ก) ยุคธนาคารข้าว (ปี 2521-2531)

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ เริ่มทำงานกับคนบนพื้นที่สูง และพื้นราบในการพัฒนาชุมชน ในช่วงนี้ กิจกรรมหลักในช่วงแรกของยุคนี้คือการปลูกจิตสำนึกผู้นำชาวบ้านและให้การสนับสนุนโครงการเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการจัดตั้งธนาคารข้าวในหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นการทำงานต่อเนื่องจากกลุ่มข้าวที่บรรดามิสชันนารีเสนอแนะให้จัดตั้ง และต่อมาได้พัฒนาเป็นธนาคารข้าว เป้าหมายหลักคือการจัดตั้งกองทุนข้าวในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อว่า ชาวบ้านจะได้ยืมข้าวในเวลาขาดแคลน ที่จริง กิจกรรมนี้เป็นการฟื้นฟูคุณค่าของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการแก้ปัญหาการเอาเปรียบของพ่อค้าและคนกลางจากภายนอก ศูนย์สังคมพัฒนาทำงานกับผู้นำชุมชนในการวิเคราะห์สถานการณ์ของตน และผลกระทบต่อชุมชนของตนในอนาคต พวกเขาได้วางแผนที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชน เช่น ในการวิเคราะห์นั้น ผู้นำเห็นว่าพวกตนมีข้าวไม่พอกิน เพราะพวกเขามีที่ดินแปลงเล็กสำหรับทำการเพาะปลูก ดังนั้น พวกเขาจึงร่วมกันถากถางนาข้าวพื้นใหม่ พวกเขาพบว่าปัญหาการขาดน้ำสำหรับการบริโภคในครัวเรือน จึงได้ริเริ่มระบบน้ำประปาภูเขาในหมู่บ้านต่าง ๆ พวกเขาได้ขอเงินทุนจากศูนย์สังคมพัฒนาเพื่อซื้อเครื่องมือการเกษตร พวกเขาเริ่มโครงการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เช่น วัว ควาย และหมู ผู้นำยังได้จัดระบบชาวบ้านในแต่ละชุมชน และขยายธนาคารข้าวไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ในเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน มีผู้นำร่วมในช่วงแรกประมาณ 30 คน ผู้นำเหล่านี้ยังคงเป็นผู้นำในชุมชนต่าง ๆ ในปัจจุบัน และยังเป็นผู้นำของเครือข่ายกองทุนข้าวด้วย

การจัดตั้งธนาคารข้าวช่วยชาวบ้านจากการหารายได้ด้วยการปลูกฝิ่น ซึ่งสามารถแก้ปัญหาคาติดยาเสพติด พวกเขามีเวลาในการถากถางไร่นาเพื่อเตรียมการทำนาขึ้นบันได ซึ่งได้ผลมากกว่า และเป็นการพัฒนาพื้นที่การเกษตรแบบถาวร พวกเขาจัดระบบชลประทาน และปลูกผัก ในเวลาเดียวกัน พวกเขาก็เข้าร่วมรับการฝึกอบรม และเรียนรู้จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการซึ่งจัดโดยศูนย์สังคมพัฒนาเพื่อจะได้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในสังคม และทิศทางการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ในเวลาเดียวกัน ยังมีการฝึกอบรมผู้นำชุมชนในหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อขยายแนวคิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เริ่มต้นจากข้าวไปสู่ธนาคารควาย ธนาคารวัว และโครงการเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น การเลี้ยงหมู การเลี้ยงไก่ และโครงการที่ดิน กิจกรรมเหล่านี้มุ่งช่วยเหลือชาวบ้านจากการถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าและคนกลางที่ให้เงินกู้และซื้อข้าวในลักษณะตกเขียว และกีดกอบเบี้ยในอัตราสูง

กองทุนข้าวชุมชนที่บ้านโนนท่า ปี 2517

(ง) เครือข่ายกองทุนข้าว (2532 ถึงปัจจุบัน)

โครงสร้างเครือข่ายกองทุนข้าว

คณะกรรมการบริหาร สมาชิก 9 ท่าน		
คณะกรรมการระดับจังหวัด	คณะกรรมการระดับวัด	
1. นายณรงค์ชัย	1. เมืองงาม	1. ปาย
2. นายปองชัย	2. ห้วยบง	2. ชุนยวม
3. น.ส. ประภา	3. แม่แตง	3. ห้วยต้นนุ่น
4. นายพลชัย 1	4. สะเมิง	4. หนองแห้ง
5. นายพลชัย 2	5. แม่ปอน	5. ชุนแม่ลา
6. นายชัย	6. แม่แจ่มตะวันออก	6. แม่โถ
7. นายปลู	7. แม่แจ่มตะวันตก	7. แม่ลาน้อย
8. น.ส. กุ	8. อมก๋อย	8. เสาหิน
9. นายบุญศรี	9. ชุนแปะ	9. แม่สะเรียง
10. นายปองพันธุ์	10. ห้วยตอง	10. แม่โสะ
11. นายสุนทร		

ธนาคารข้าวได้ดำเนินงานมากกว่าหนึ่งทศวรรษ (2521-2531) และมีผู้นำหมู่บ้านได้รับการฝึกอบรม
 ในด้านการพัฒนาชุมชน ศูนย์สังคมพัฒนาได้พยายามปลูกจิตสำนึกผู้นำในการทำให้ธนาคารข้าวสามารถ

พึ่งตนเองได้ ในช่วงนี้เอง ศูนย์สังคมพัฒนาได้ทำการศึกษาวัฒนธรรมชุมชน การดำเนินงานนี้รวมถึงการค้นหาร่วมกันกับผู้นำระดับรากหญ้าและชุมชนเพื่อค้นพบคุณค่าในชุมชน ศาสนา และวัฒนธรรม เช่นคุณค่าของการแบ่งปัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเรียบง่าย ความพึงพอใจในสิ่งที่มี ฯลฯ ซึ่งได้กลายเป็นแกนกลางของแนวคิดการทำกองทุนข้าวระหว่างชุมชนชาติพันธุ์เผ่าปกากะญอ

ดังนั้น การจัดองค์กรของกลุ่มหมู่บ้านโดยอาศัยกิจกรรมกองทุนข้าว ได้ขยายออกไปครอบคลุมพื้นที่ในสองจังหวัด นั่นคือ เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน และบางหมู่บ้านในเชียงรายและลำพูน เครือข่ายกองทุนข้าวได้รับการจัดตั้งเป็นทางการในเดือนมีนาคม 2545 โดยรวมกลุ่มกองทุนข้าวมากกว่า 383 หมู่บ้านในจังหวัดเหล่านี้ในภาคเหนือของประเทศไทย เครือข่ายนี้เป็นองค์กรประชาชนรากหญ้า และเป็นเครือข่ายที่มีเป้าหมายในการสร้างความสัมพันธ์ของการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในและระหว่างชุมชน เครือข่ายนี้ขยายกิจกรรมไปสู่การระดมพลังเพื่อแก้ปัญหาในปัจจุบันในระดับชุมชน เช่น ที่ดิน สิ่งแวดล้อม การทำเกษตรปลอดสารเคมี ยาเสพติด ยาสูบ การฟื้นฟูและสืบต่อวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พวกเขายังได้เน้นความร่วมมือระหว่างชุมชน ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งเครือข่ายเพื่อประเด็นเฉพาะ เช่น เครือข่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เครือข่ายลุ่มน้ำ เครือข่ายผู้หญิง เครือข่ายเยาวชน ฯลฯ กิจกรรมที่เครือข่ายทำยังรวมถึงการฝึกอบรมและการศึกษา เช่น การประชุมและสัมมนาของเครือข่ายและคณะกรรมการระดับภาค การฝึกอบรมผู้นำรุ่นใหม่ และการจัดกิจกรรมกองทุนข้าวเพื่อสนับสนุนกองทุนหมุนเวียนข้าวในชุมชน การศึกษาสำหรับเด็กยากจน กลุ่มออมทรัพย์สำหรับผู้หญิง และกองทุนเพื่อการช่วยเหลือเด็กกำพร้า แม่หม้าย ผู้พิการและคนชราในชุมชน

ความแตกต่างระหว่างธนาคารข้าวและเครือข่ายกองทุนข้าวสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ธนาคารข้าว	กลุ่มกองทุนข้าว
กิจกรรมธนาคารข้าวอยู่บนพื้นฐานเหตุผลทาง “เศรษฐกิจ” ล้วน ๆ	1. กิจกรรมกองทุนข้าวอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน
แรงจูงใจในการจัดองค์กรของชาวบ้านในการทำธนาคารข้าวอยู่บนพื้นฐานของ “ปัญหา”	2. ชาวบ้านรวมกลุ่มกันทำกองทุนข้าวบนพื้นฐานของ “คุณธรรม” ของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
ทรัพยากรในการจัดตั้งธนาคารข้าวมาจากการระดมจากภายนอก (องค์กรทุนต่างประเทศ)	3. ทรัพยากรสนับสนุนกิจกรรมกองทุนข้าวระดมกันภายในชุมชนตามความประสงค์และความสามารถของตน และมีบางส่วนสมทบมาจากภายนอก
ธนาคารข้าวให้กู้ด้วยดอกเบี้ยอัตราต่ำ โดยมิถูกระเบียบที่คนภายนอกเป็นผู้กำหนด	4. กองทุนข้าวมี 3 ประเภท 4.1 ให้เปล่าหรือบรรเทาทุกข์ 4.2 จัดตั้งกองทุนหมุนเวียนอื่น ๆ สำหรับชุมชน 4.3 จัดตั้งกองทุนดำเนินงานสำหรับเครือข่ายในสองระดับ คือระดับภาคและเครือข่าย

5.2 ผลที่เกิดขึ้น และผลลัพธ์

(ก) การพัฒนาตามแนวทางศาสนาและวัฒนธรรม

เครือข่ายกองทุนข้าวได้รับการจัดตั้งขึ้นมากกว่า 17 ปีแล้วในระหว่างชุมชนชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอในเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน กระบวนการพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนามิได้รวมเพียงแค่การให้ “วัดถุ” แก่ชาวบ้านปกาเกอะญอเท่านั้น แต่ยังได้แนะนำ “แนวคิดการพัฒนา” ตามแนวทางศาสนาและวัฒนธรรมด้วย

แนวคิดที่ว่าด้วย “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมของการพัฒนา” อยู่บนพื้นฐานของคุณค่าที่ “บุคคลมนุษย์จะบรรลุได้อย่างเต็มเปี่ยม” เมื่อพวกเขาเป็นทั้ง “ผู้ให้และผู้รับ” เมื่อชาวบ้านขาดแคลนข้าว ศูนย์สังคมพัฒนาเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ดังนั้น เมื่อชุมชนมีข้าวพอสำหรับการบริโภค พวกเขาก็ควรแบ่งปันส่วนเกินของตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นด้วย นี่คือจุดเริ่มต้นของกิจกรรมด้วยประเพณีใหม่ นั่นคือกองทุนข้าว (รวมกว่า 383 ชุมชน) กิจกรรมนี้ เป็นทั้ง “งานพัฒนา” และ “การทำบุญ” ที่บูรณาการกันอย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ กองทุนที่หมุนเวียนไปตามหมู่บ้านที่มีข้าวไม่พอกิน จากนั้น ข้าวและเงินที่ระดมได้จากการรณรงค์กองทุนข้าวนี้ จะนำไปใช้เพื่อจัดตั้งกองทุนข้าวขึ้นในชุมชนใหม่

เนื่องจากชาวปกาเกอะญอนับถือศาสนาต่างกัน เช่น คริสต์ศาสนา พุทธศาสนา และความเชื่อตามประเพณีดั้งเดิม ประเพณีกองทุนข้าวนี้ ได้รวมประชาชนที่มีความเชื่อแตกต่างกันในกิจกรรมเดียวกัน โดยมีข้าวที่ถือว่าเป็นความหวังและจิตสำนึกร่วมกันในอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตน

กิจกรรมอื่น ๆ ต่อยอดไปจากกองทุนข้าวนี้เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนก็มีเช่น กองทุนข้าวหมุนเวียนในชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน (ในเวลาเจ็บป่วย) ดาย ไฟไหม้ น้ำท่วม ฯลฯ) กองทุนเพื่อช่วยเหลือแม่หม้าย เด็กกำพร้า คนชรา คนพิการทุนการศึกษาสำหรับเด็กยากจน กลุ่มออมทรัพย์ของผู้หญิง กองทุนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกษตรปลอดสารเคมี ฯลฯ เป็นต้น

(ข) การพัฒนาในฐานะที่เป็นกระบวนการองค์รวมอย่างเป็นสัญญา

การริเริ่มกิจกรรมการพัฒนาในรูปแบบใหม่ เป็นกระบวนการพัฒนาวาทกรรมจากแนวคิดต่าง ๆ ที่ถูกขนานไปกับเครือข่ายกองทุนข้าว ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การผลิต การเผยแพร่ และการบริโภค

การผลิต

วัตถุดิบในวาทกรรม ว่าด้วยการผลิต คือต้นทุนทางสังคมดั้งเดิมในวัฒนธรรมของปกาเกอะญอหรือ กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่นเรื่องราว ตำนาน นิทาน และอื่น ๆ ซึ่งผสมผสานกับทุนจากภายนอก เช่นแนวคิดที่ว่าด้วยเครือข่ายและการสร้างสัญญา เช่นตราสัญลักษณ์ของเครือข่าย และอื่น ๆ ยุทธศาสตร์สำหรับการผลิตแนวคิดและนิยามใหม่ ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาในเครือข่ายกองทุนข้าว เป็นลูกผสมของต้นทุนที่มีอยู่

และต้นทุนใหม่ ตัวอย่างเช่น เครือข่ายกองทุนข้าวได้สร้างสัญญาใหม่ ๆ โดยการหวนกลับไปหาแนวคิดหรือคำสอนจากวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น แนวคิดจากเรื่องราว ตำนาน หรือบทกวี ฯลฯ เพื่อออกแบบตราสัญลักษณ์ใหม่ของเครือข่าย ตราสัญลักษณ์ใหม่นี้ ประกอบไปด้วยเทียนและจี๊ฟั้ง (เป็นตัวแทนของคำสอนทางศาสนาและความดี) ต้นข้าวเป็นสัญญะแทนการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของหลักการเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมหรือเศรษฐกิจศีลธรรม รูปคนเป็นสัญญะว่าคนเป็นศูนย์กลางในแง่ของการกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม โดยมีได้ถือเอาเงินเป็นหลักและมนุษย์เป็นรองดังเช่นในปัจจุบัน ด้วยวิถีทางนี้ ชาวบ้านได้สร้างตราสัญลักษณ์ของตนเองจากสัญญาเหล่านี้

การเผยแพร่

นี้หมายถึงการเผยแพร่นิยามของกองทุนข้าวโดยการฟื้นฟูปรัชญา แนวคิด และความเชื่อผ่านสัญญาต่าง ๆ ในรูปแบบของตราสัญลักษณ์และธงของเครือข่ายและเครื่องมือการผลิต สัญญาเหล่านี้ จะถูกนำมาแสดงในโอกาสหรือในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ในกิจกรรมที่เครือข่ายกองทุนข้าวทำ สิ่งนี้ช่วยผู้เข้าร่วมให้เห็นตราสัญลักษณ์พิเศษนี้ และถามถึงความหมายของสัญญาที่เปี่ยมไปด้วยแนวคิด และอุดมการณ์เกี่ยวกับการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกชุมชน

การบริโภค

เพื่อรู้และเข้าใจนิยามของแต่ละสัญญา ประชาชนจะอธิบายความหมายต่อสมาชิกชุมชนเพื่อส่งเสริมความเข้าใจที่ตรงกัน มีการจัดทำคู่มือซึ่งค่อย ๆ พัฒนามาเป็นหลักสูตรสำหรับเด็กและเยาวชนใช้เรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ในชุมชนท้องถิ่น

(ค) ยุทธศาสตร์ในฐานะการคืนรนต่อสู้

วิธีการคืนรนต่อสู้กับวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักที่สำคัญ โดยเฉพาะการคืนรนต่อสู้ด้านอุดมการณ์ คือสิ่งที่เรียกว่ายุทธศาสตร์ “การคัดค้านสองด้าน” การคืนรนต่อสู้ด้านวาทกรรมของเครือข่ายกองทุนข้าว ใช้ยุทธศาสตร์ของ “ความดีและความไม่ดี” กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พวกเขาเอา “ข้าว” มาเป็นสัญญะของความดีที่ให้ชีวิตแก่ชุมชน ส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเสียสละ และความใจกว้าง ฯลฯ ในขณะที่ “เงิน” เปรียบได้กับความไม่ดีที่มาจากภายนอก และเป็นตัวแทนของความเห็นแก่ตัว การแข่งขัน ความเป็นอริ ความโลภ ฯลฯ นี่มิได้หมายความว่าชาวบ้านปฏิเสธเงิน เพราะพวกเขาถูกบังคับให้มีเงินมากขึ้นและดำรงชีวิตด้วยเงิน ในสถานการณ์เช่นนี้ ชาวบ้านต้องวิพากษ์เงินที่เป็นสัญญะของลัทธิทุนนิยม นี่คือนวาทกรรมที่พัฒนาโดยชาวบ้านเพื่อต่อต้านวาทกรรมการพัฒนากระแสหลัก

การคืนรนต่อสู้นี้แสดงออกในสองระดับในเครือข่ายกองทุนข้าว

(1) การคืนรนต่อสู้กับนิยามของวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักจากภายนอกเครือข่ายเอง:

วาทกรรมนี้อยู่บนพื้นฐานของคำถามหลักที่ว่า “การพัฒนาคืออะไร?” คำพูด ประโยค และสารที่หลั่งไหลออกมาอย่าสม่ำเสมอในกิจกรรมของเครือข่ายกองทุนข้าว มักจะถูกนำ

กลับมาพิจารณาใหม่เสมอ วาทกรรมการพัฒนากระแสหลักจากภายนอก อธิบายนิยามของการพัฒนาว่าเป็น “ปัจเจกนิยม บริโภคนิยม และความสุขทางด้านวัตถุ” ในทางตรงกันข้าม วาทกรรมการพัฒนาของเครือข่ายกองบุญข้าวถูกนิยามว่าเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและความเป็นหนึ่งเดียวกัน ตัวอย่างเช่น บทกวีบทหนึ่งของเครือข่ายกองบุญข้าวกล่าวว่า “เมล็ดข้าวหนึ่งเมล็ดไม่สามารถนำไปทำเหล้าได้ ไม่มีใผ่ลำหนึ่งไม่สามารถทำแพได้” นี่หมายความว่าความเป็นพี่น้องกัน ศีลธรรม และความพอเพียง เป็นหลักการสำคัญสำหรับการดำรงอยู่อย่างกลมเกลียวกันและยั่งยืนของชุมชน นอกจากนี้ เรายังมักจะได้ยินวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักเสมอ ๆ ว่า “ชาวเขาเป็นผู้รับผิดชอบการทำลายป่า การเพาะปลูกแบบไร้เงื่อนไข การใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างเข้มข้น และการค้ายาเสพติด” ในทางตรงกันข้าม เครือข่ายกองบุญข้าวขยายกิจกรรมของตนและสร้างเครือข่ายต่าง ๆ เช่น เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายเกษตรไร้สารเคมี เครือข่ายรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด และอื่น ๆ เป็นต้น ความพยายามเหล่านี้มุ่งพิสูจน์ตัวเอง และบอกกับบุคคลภายนอกว่าชาวเขาไม่ได้เป็นดังเช่นที่วาทกรรมกระแสหลักพยายามโฆษณาชวนให้เชื่อ

- (2) การคืนชนต่อสู้กับนิยามของวาทกรรมภายในเครือข่าย: นิยามของวาทกรรมในเครือข่ายกองบุญข้าวแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคม และผู้นำ คณะกรรมการ และสมาชิกทั่วไปซึ่งมีความเข้าใจที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังขึ้นอยู่กับข่าวสารที่แต่ละคนได้รับ อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจนิยามวาทกรรมที่แตกต่างกันนี้ มิได้เป็นปัจจัยที่สร้างความแตกแยกหรือทำให้เครือข่ายกองบุญข้าวอ่อนแอลงแต่ประการใด แต่เป็นการสนับสนุนชาวบ้านที่มีเงื่อนไขและสถานะที่แตกต่างกัน ให้ได้มีส่วนในกิจกรรมการเรียนรู้ว่าจะดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันได้อย่างไรท่ามกลางความคิดเห็น ความเชื่อ และอุดมการณ์ที่หลากหลาย และสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งนี้ได้ ในบริบทนี้ บทบาทของการคืนชนต่อสู้เป็นสิ่งสำคัญและไม่มีวันจบสิ้นในตัวเอง เพราะทิศทางการพัฒนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่มุมชนจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับว่า กลุ่มต่าง ๆ ที่ยึดชุดวาทกรรมที่แตกต่างกันจะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ตนเองได้อย่างไร และไปในทิศทางใด เพื่อให้มีการรับเอานิยามด้านวาทกรรมของตนมาใช้ โดยอาศัยวิธีการบริหารจัดการ การริเริ่มกิจกรรม และการแบ่งปันประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม และอื่น ๆ เป็นต้น

(ง) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนโดยเครือข่ายกองบุญข้าว

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในประเทศไทยเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้ทำให้รัฐเปลี่ยนแปลงทิศทาง “การพัฒนา” ของตนไปสู่การให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมมากขึ้น ทิศทางใหม่นี้ ทำให้รัฐสามารถแทรกแซงและกำหนดชีวิตของชาวบ้านในทุกมิติได้อย่างมาก อย่างไรก็ตาม แทนที่จะถูกครอบงำโดยสิ้นเชิง หรือคืนชนต่อสู้กับการครอบงำนี้โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ ปรากฏว่าชาวบ้านใช้ “วาทกรรม” เป็น

วิธีการในการดิ้นรนต่อสู้กับการพัฒนากระแสหลัก ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะพัฒนาวาทกรรมต่อต้านวาทกรรมกระแสหลักโดยตรงและอย่างลับ ๆ ที่จะลบล้างความชอบธรรมของวาทกรรมกระแสหลัก เพื่อสร้างอำนาจต่อรองของตนต่อวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักและระบบตลาด

ข้อสังเกต: คำไทยรอบวงตราสัญลักษณ์ที่ว่า “ข้าวอร่อย คนดี มีคุณธรรม” หมายถึง ข้าวอร่อย คนดี มีคุณธรรม (ข้าว-คน-ศีลธรรม หรือธรรมชาติ-มนุษย์-จิตวิญญาณ)

ตราสัญลักษณ์ของเครือข่ายกองบุญข้าว (ปี 2532)

การศึกษา (ศุภชัย, 2544) พบว่า ที่จริงการดิ้นรนต่อสู้เพื่อค่านิยมการพัฒนาของชาวบ้านผ่านเครือข่ายกองบุญข้าวเป็นการดิ้นรนต่อสู้แนวคิดในลัทธิทุนนิยม ซึ่งเป็นแนวคิดกระแสหลักที่ชาวบ้านเผชิญอยู่ในชีวิตประจำวันของเขา ตัวอย่างเช่น พวกเขาใช้ข้าวต่อต้านเงิน ความเป็นหนึ่งเดียวกันต่อต้านความเห็นแก่ตัว และอื่น ๆ เป็นต้น เพื่อต่อสู้กับวาทกรรมที่ครอบงำอยู่

เครือข่ายกองบุญข้าวเป็นกรณีของการดำเนินการที่ประสบความสำเร็จ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน ที่สามารถใช้เป็นตัวอย่างที่ดีที่นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เครือข่ายกองบุญข้าวได้เปิดช่องทางสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการโต้แย้งและการนิยามการพัฒนา ซึ่งมีความหมายหลากหลาย และแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับกลุ่มของประชาชนที่มีผลประโยชน์แตกต่างกัน เครือข่ายกองบุญข้าวได้พยายามยื่นหยัดมั่นคงด้วยเป้าหมายและการดิ้นรนต่อสู้ของตนเพื่อเป็นผู้นำในการให้คำนิยาม ตัวอย่างเช่น เครือข่ายกองบุญข้าวดิ้นรนต่อสู้เพื่อนิยามการพัฒนาให้หันมาเน้นอุดมการณ์ดั้งเดิมของชุมชน และเพื่อควบคุมและบริหารจัดการกอง

บุญข้าว ฯลฯ การคืนร่นต่อสู้เพื่อการให้นิยามเหล่านี้ได้นำไปสู่การทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน เช่น กองทุนข้าว กองทุนสวัสดิการชุมชน (ในกรณีของการเจ็บป่วย ความตาย ไฟไหม้ ฯลฯ) กองทุนเพื่อช่วยเหลือเด็กกำพร้า คนชรา คนพิการทุนการศึกษาสำหรับเด็กยากจน กลุ่มออมทรัพย์สตรี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเกษตรไร้สารเคมี การคืนร่นต่อสู้ที่สำคัญที่สุดคือการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนเผ่า ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการกำหนดชะตาชีวิตของตนหรือความเข้มแข็งของชุมชน อัตลักษณ์นี้ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้พวกเขาในการต่อรองเพื่อการยอมรับ โดยเฉพาะจากภายนอก แม้ว่าบางครั้งการต่อต้านหรือการคืนร่นเพื่อให้นิยามนี้ อาจมิได้นำไปสู่สิทธิที่จะให้นิยาม หรือสะท้อนถึงชัยชนะหรือความพ่ายแพ้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่เราก็สามารถกล่าวได้ว่า นี่เป็นจุดเริ่มต้นของ “หน่อใหม่” ของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง

การพัฒนาของเครือข่ายกองทุนข้าวแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนอย่างชัดเจน ชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการชีวิตของตนเองด้วยต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนของตน เช่น บทบาทของการสื่อสารในการสืบทอดระบบคุณค่าชุมชน และการขยายเครือข่ายสังคม หรือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นในการคืนร่นต่อสู้กับระบบจากภายนอก ที่แทรกซึมเข้ามาเพื่อทำให้ชุมชนอ่อนแอลง เช่น ระบบทุนและคุณค่าสมัยใหม่ ฯลฯ ในส่วนของการสืบทอดระบบคุณค่านั้น เครือข่ายกองทุนข้าวได้คืนร่น เพื่อให้คำนิยามที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับคุณค่าที่มีอยู่ในวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนอย่างลึกซึ้งในบริบทของสังคมปัจจุบันที่อยู่บนพื้นฐานของลัทธิวัตถุนิยม และให้ความสำคัญต่อเงินกับความสัมพันธ์เชิงปัจเจก

สำหรับการขยายเครือข่ายสังคมนั้น เครือข่ายกองทุนข้าวได้พัฒนาภาคีใหม่ในเครือข่ายสังคมในระดับชุมชน วิธีนี้ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในชุมชนซึ่งมีสถานะ ตันกำเนิดทางชาติพันธุ์และความเชื่อที่แตกต่างกัน นี่เป็นการพัฒนาและการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การทำเกษตรไร้สารเคมี และขยายเครือข่ายไปสู่กลุ่มผู้หญิงและเยาวชนและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายยังได้พยายามที่จะพัฒนาการเป็นภาคีพันธมิตรกับองค์กรภายนอกเพื่อส่งเสริมความเข้าใจ การยอมรับ และการสนับสนุนต่อองค์กรประชาชน เช่น หน่วยงานรัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง นักการเมืองท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาของคาทอลิก ฯลฯ การเป็นภาคีพันธมิตรนี้ ได้สร้างต้นทุนทางสังคมใหม่จากฐานของเครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชน เช่น เครือญาติ ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมในชุมชน การขยายเครือข่ายสังคม เป็นพื้นฐานของต้นทุนทางสังคมเพื่อประโยชน์ของแต่ละคน ชุมชน และสังคมโดยรวม ต้นทุนทางสังคม หรือทรัพยากรที่เกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสามารถนำไปสู่การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และสะท้อนต้นทุนทางสังคมที่เป็นมิติของคุณค่า อุดมการณ์อำนาจ และความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อการมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีพลวัต ต้นทุนทางสังคมนี้ สามารถสร้างใหม่ได้ด้วยความพยายามในการคืนร่นต่อสู้เพื่อสร้างพื้นที่ร่วมกัน

เครือข่ายกองทุนข้าวได้ส่งเสริมกิจกรรมรูปธรรมในด้านการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ตัวอย่างเช่น เครือข่ายนำไปสู่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนสำหรับกรณีฉุกเฉิน เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย ความตาย ไฟไหม้ และอื่น ๆ เป็นต้น ยังมีทุนการศึกษาสำหรับเด็กยากจน กองทุนข้าวชุมชนเพื่อผู้ที่มีข้าวไม่พอกิน ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นเนื่องจากเป็นกองทุนที่ริเริ่ม และระดมจากชาวบ้านเอง พวกเขามีคณะกรรมการที่เลือกตั้งโดยชาวบ้าน เพื่อทำหน้าที่ตัดสินใจในเรื่องการบริหารจัดการและวางแผนกิจกรรม พวกเขาได้กำหนดข้อบังคับ และหลักเกณฑ์เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน บนพื้นฐานของหลักการความยุติธรรม หลักเกณฑ์ที่พวกเขารับรองคือให้ความสำคัญลำดับแรกแก่ผู้ที่มีความจำเป็นมากที่สุด ความเข้มแข็งของชุมชนสะท้อนออกมาในกรณีของการบริหารจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ชาวบ้านได้รับรองเครื่องมือการประนีประนอมในการสื่อสารเพื่อหลีกเลี่ยงความแตกแยกมากขึ้น และสร้างความเสียหายต่อกลุ่มหรือเครือข่าย ตัวอย่างเช่นนี้ คือกรณีของความยืดหยุ่นในการส่งคืนที่ธนาคารข้าวได้ให้แก่ผู้ที่ไม่มียาวหรือเงินสดที่สามารถส่งคืนด้วยวัตถุอย่างอื่น

โดยสรุปแล้ว ต่อไปนี้เป็นผลหลัก ๆ ที่เกิดขึ้นบางประการ และความสำเร็จของเครือข่ายกองทุนข้าวที่ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนในหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา

- พวกเขามีความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อกำหนดชีวิตและชะตากรรมของตนเอง โดยอาศัยต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น บทบาทการสืบทอดระบบคุณค่าชุมชน การขยายเครือข่ายสังคมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น ให้ดิ้นรนต่อสู้กับระบบจากภายนอกที่แทรกซึมเข้ามาเพื่อทำให้ชุมชนท้องถิ่นอ่อนแอลง เช่น ระบบทุน คุณค่าสมัยใหม่ ฯลฯ
- การขยายเครือข่ายสังคมในเครือข่ายกองทุนข้าว ได้ช่วยพัฒนาให้มีภาคีพันธมิตรมากขึ้นในเครือข่ายสังคมระดับชุมชน ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มชุมชน อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน
- กองทุนข้าวได้นำไปสู่การริเริ่มกิจกรรมรูปธรรมเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในความพยายามที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่น เช่น การจัดตั้งกองทุนชุมชน กองทุนเพื่อช่วยคนยากจน (แม่หม้าย เด็กกำพร้า คนชรา) การให้สวัสดิการชุมชนในกรณีฉุกเฉิน เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย ฯลฯ
- เครือข่ายกองทุนข้าวเป็นองค์กรของคนรากหญ้า ด้วยความพยายามที่จะดิ้นรนต่อต้านวาทกรรมการพัฒนาที่ครอบงำบนพื้นฐานของลัทธิทุนนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ต้องดำเนินชีวิตในสถานการณ์ที่มีการแย่งชิงทรัพยากร ที่ดิน น้ำ และป่า ในอัตราที่สูง และท่ามกลางการกล่าวหาว่าพวกเขาเป็นสาเหตุของความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม

- เครือข่ายกองทุนข้าวประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในงานพัฒนาที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากมีเวทีเพื่อการมีส่วนร่วมในทุกระดับ รวมถึงภาคส่วนของรัฐและเอกชน และชุมชนหมู่บ้าน
- เครือข่ายกองทุนข้าวสามารถประยุกต์แนวคิดจากนิทานพื้นบ้าน เพื่อสร้างตราสัญลักษณ์ของกองทุนข้าว ซึ่งมุ่งที่จะปลูกจิตสำนึกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเชื่อและการแบ่งปัน
- หลังจากการจัดตั้งเครือข่ายกองทุนข้าวอย่างเป็นทางการแล้ว การดำเนินงานของกองทุนข้าวเป็นการแสดงออกของอัตลักษณ์ และพลังต่อคนภายนอก และนำไปสู่การประสานงานและปฏิสัมพันธ์กับภาคส่วนรัฐ และองค์กรต่าง ๆ เพื่อการขยายแนวคิดให้กว้างไกลขึ้น

ภาค 6

พิธีกรรมไหว้ผีน้ำ

6.1 ประวัติศาสตร์/ภูมิหลัง

พิธีกรรมการไหว้ “ผีน้ำ” (เหมืองฝายคือเหมืองแบบดั้งเดิมในภาคเหนือของประเทศไทย) เป็นการปฏิบัติแต่ดั้งเดิมในระหว่างชาติพันธุ์ปกาเกอญอ “พิธีกรรมไหว้ผีน้ำ” (Luj hti bo) เป็นการทำให้พิธีกรรมปกติของชาติพันธุ์ปกาเกอญอ เกี่ยวกับความเชื่อของตนที่ว่า น้ำมี “ผี” ในการปฏิบัตินี้ มีการทำพิธีกรรมข้างลำธาร แม่น้ำ หรือพื้นที่ต้นน้ำที่น้ำไหลออกมา นอกจากนี้ ยังมีการทำพิธีกรรมไหว้ผีน้ำในพื้นที่เช่น คลองชลประทานสำหรับนาข้าว ปกติจะมีการประกอบพิธีกรรมนี้ในเดือนมิถุนายนก่อนเริ่มงานในนา²⁰

ในการประกอบพิธีนี้ มีความเชื่อว่า สิ่งสร้างทางธรรมชาติดีอำนาจของตน และ “ผีน้ำ” ช่วยให้ชีวิตใหม่แก่คุณค่าดั้งเดิมของชุมชนปกาเกอญอ ในการเสริมสร้างการพึ่งตนเองและการพัฒนา ดังนั้น เมื่อมีการสร้าง “เหมืองฝาย” โดยชาวเขาเพื่อเก็บรักษาน้ำ จึงต้องมีการจัดเวลาพิเศษในแต่ละปีเพื่อแสดงความเคารพและความกตัญญู และเพื่อไหว้ผีนี้ “พิธีกรรมไหว้ผีน้ำ” นี้ มีวัตถุประสงค์สองประการคือ (ก) เป็นการแสดงความขอบคุณ “เจ้าของ” ผู้ที่ประทานความอุดมสมบูรณ์แก่ผู้ที่เชื่อ และ (ข) เป็นการขอโทษสำหรับการทำความเสียหายต่อสิ่งสร้างทางธรรมชาติ

พิธีกรรมไหว้ผีน้ำที่ผู้นำหมู่บ้านดอกแดงเป็นผู้ประกอบพิธี ปี 2529

²⁰ Wongjomporn, Sunthorn (2008), p.20.

พิธีกรรมร่วมกันระหว่างศาสนาคริสต์ที่พื้นที่ต้นน้ำ หมู่บ้านแม่ต๋ำ ปี 2558

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ได้พบเจอกับประเพณีที่บ้านดอกแดงในช่วงทศวรรษที่ 1980 ในหมู่บ้านนี้ ชุมชนประสบปัญหาน้ำอย่างรุนแรง และประชาชนเชื่อว่า “ฝนน้ำได้หนีไปแล้ว” พวกเขาพยายามหลายวิธีเพื่อแก้ปัญหานี้ รวมถึงบรรดาเยาวชนที่ช่วยกันปลูกต้นไม้ตามแนวลำธาร ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการให้ขุดบ่อน้ำ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น ชาวบ้านจึงได้ติดต่อศูนย์สังคมพัฒนาเพื่อขอความช่วยเหลือ ศูนย์สังคมพัฒนาไม่มีความรู้และความชำนาญในการบริหารจัดการน้ำ อย่างไรก็ตาม ศูนย์สังคมพัฒนาก็ตกลงที่จะช่วยหากชาวบ้านเองเป็นผู้ริเริ่ม และศูนย์สังคมพัฒนาก็จะเพียงแค่ช่วยด้านวัสดุและการเงิน ในการเตรียมงานสองปี ชาวบ้านได้เตรียมที่จะทำโครงการนี้ แหล่งน้ำอยู่ห่างจากหมู่บ้านไป 3 กิโลเมตร และได้มีการติดตั้งระบบท่อ (ใช้ท่อพลาสติก) ผ่านพื้นที่ภูเขาห่ม ๆ ตอน ๆ และลำธาร จะต้องนำน้ำจากพื้นลุ่มไปสู่พื้นที่สูง เป็นกระบวนการที่ไม่สอดคล้องกับระบบธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อโครงการเสร็จสิ้น ก็สามารถดึงน้ำมาสู่หมู่บ้านได้โดยอาศัยท่อพลาสติก และเก็บน้ำไว้ในอ่างเก็บน้ำเล็ก ๆ

ระหว่างการทำโครงการนี้ ชาวบ้านได้ประกอบ “พิธีกรรมขอขมา” เพื่อขอโทษ “ฝนน้ำ” ที่ชาวบ้านบังคับน้ำให้ผ่านท่อพลาสติก (ที่ไม่เป็นธรรมชาติ) เพื่อเอาชนะพื้นที่ลุ่ม ๆ ตอน ๆ และนำน้ำขึ้นไปสู่พื้นที่สูง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นในที่สุด ชาวบ้านปกากะญอได้ขอบคุณ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด” (แนวคิดของปกากะญอเกี่ยวกับพระ “Ta hi ta tau”) ที่ทรงประทานน้ำให้พวกเขา และทำให้พวกเขามีชีวิตที่มีความสุขและมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และช่วยให้ดิน ต้นไม้ สัตว์ และคนได้ชีวิตใหม่ในหมู่บ้าน พิธีกรรมนี้มักจะกระทำโดยผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ซึ่งจะขับเพลงสวดดั้งเดิมของปกากะญอต่อหน้า “ศาลผี” ที่สร้างขึ้นมาเพื่อการนี้โดยเฉพาะ “ศาลผี” นี้ สร้างขึ้นโดยมิเสาไม้ไผ่สี่เสา หลังคามุงด้วยใบไม้ และสร้างขึ้นในพื้นที่ตรงบริเวณพื้นที่ต้นน้ำบนภูเขา ชาวปกากะญอเชื่อว่า “ศาลผีเป็นสถานที่ที่พวกเขาได้รับชีวิตใหม่ เป็น “Tah” (สิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด) โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ทั้งมนุษย์และสัตว์สามารถดื่มน้ำนี้ได้ ชุมชนทั้งชุมชน โลกจะได้รับน้ำมาทำให้ชุ่มฉ่ำ ผักจะเติบโต คนจะเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน”

นับแต่นั้นมา จะมีการประกอบ “พิธีกรรมไหว้ผีน้ำ” เป็นระยะ ๆ โดยชาวบ้านในลักษณะการเฉลิมฉลองเพื่อขอบคุณ ซึ่งเป็นเครื่องหมายถึงความเชื่อดั้งเดิมของคนใน “ผีน้ำ” และฟื้นฟูความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความเป็นปึกแผ่นหนึ่งเดียวกัน ศูนย์สังคมพัฒนาได้ใช้การปฏิบัตินี้มีประสิทธิภาพในการทบทวนงานพัฒนาของตนที่ทำกับชุมชนต่าง ๆ และบทเรียนที่ได้รับ การดำเนินการเช่นนี้ ได้ช่วยผสมผสานแนวคิดสมัยใหม่ของ “งานพัฒนา” กับความเชื่อและการปฏิบัติดั้งเดิมของชุมชนปากเกาะญอ เป็นผลสำเร็จที่สำคัญที่แสดงว่า “การพัฒนา” เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและประเพณีของประชาชน

ศาลสำหรับ “พิธีกรรมไหว้ผีน้ำ” เป็นส่วนสำคัญของพิธีกรรม ศาลนี้สร้างอย่างง่าย ๆ จากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของที่อยู่อาศัยชั่วคราวของผีน้ำ ซึ่งยังเป็นสถานที่สำหรับการพบกันระหว่างผีน้ำและคนด้วย มักมีการใช้ไก่หรือหมูพื้นบ้านเป็นเครื่องสังเวย ชาวบ้านทำเหล้าจากข้าวด้วยตัวเองเพื่อนำมาแบ่งปันในพิธีกรรม เลือดของไก่ที่นำมาสังเวย เป็นเครื่องหมายถึงชีวิตใหม่ (ความตายของชีวิตหนึ่ง และการเกิดของชีวิตใหม่อีกชีวิตหนึ่ง) นี่เป็นพันธสัญญาแห่งชีวิตที่ผูกพันด้วยเลือด ที่ถือว่าเป็นพันธสัญญาที่ยิ่งใหญ่ที่ทำระหว่างมนุษย์และผีในธรรมชาติ ชาวบ้านฟื้นฟูพันธสัญญานี้ทุกปีด้วยพิธีกรรมไหว้ผีน้ำ²¹

ปัจจัยแห่งความสำเร็จเพื่อให้การปฏิบัติเช่นนี้มีประสิทธิภาพ ประกอบไปด้วย (ก) มีความเชื่อและการปฏิบัติดั้งเดิมที่เข้มแข็งซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่องานพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ข) โดยทั่วไปแล้วชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และไม่แบ่งแยกปัจจัยทางวรรณะ ชนชั้น ชาติพันธุ์ หรือศาสนา และ (ค) มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งที่เปิดใจต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา

6.2 ผลที่เกิดขึ้นและผลลัพธ์/บทเรียนที่ได้รับ

ชนชาติพันธุ์ปากเกาะญอถือว่าพิธีกรรมไหว้ผีน้ำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเวลาเดียวกัน พวกเขายังเชื่อว่าพวกเขาต้องแบ่งปันผลผลิตของตนแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะแม่หม้าย เด็กกำพร้า และคนยากจน ด้วยการกระทำเช่นนี้ จะทำให้ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด” อวยพรพวกเขาและเจือจุนสำหรับอนาคต ดังเช่นคำกล่าวของปากเกาะญอที่ว่า “เราไม่สามารถกินคนเดียว มันไม่อร่อย เราต้องกินด้วยกันและหิวด้วยกัน ยิ่งเราแบ่งปันมากเท่าใด เราก็จะได้รับมากขึ้นด้วย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดก็จะอวยพรและจะเจือจุนเรามากยิ่งขึ้นในอนาคต”

ต่อไปนี้เป็นประโยชน์/ผลลัพธ์ประสบการณ์ที่สำคัญบางประการจากพิธีกรรมไหว้ผีน้ำ ระหว่างชุมชนหมู่บ้านปากเกาะญอ

- (ก) พิธีกรรมไหว้ผีน้ำช่วยรวมคนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน สร้างความรักและความเป็นปึกแผ่นหนึ่งเดียวกันเพื่อมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

²¹ เฟิงอ้าง, pp.216-217

- (ข) พิธีกรรมนี้เสริมสร้างความสัมพันธ์ให้เข้มแข็งขึ้นระหว่างประชาชนกับประชาชน ประชาชนกับธรรมชาติ และประชาชนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด (หรือพระเจ้า หรือ Taj Hti Taj Tau) เพื่อจะได้มีชีวิตอย่างสามัคคีกลมเกลียวกัน
- (ค) พิธีกรรมนี้สร้างความรู้สึกรักต่อการเคารพนับถือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด และผีผู้พิทักษ์ธรรมชาติอื่น ๆ
- (ง) พิธีกรรมนี้เป็นพื้นที่ร่วมกันสำหรับการคืนดีระหว่างมนุษย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด และกับธรรมชาติ
- (จ) พิธีกรรมนี้สร้างความกตัญญูและการเคารพต่อมารดาแห่งโลก ช่วยชาวบ้านให้ดำรงชีวิตอย่างกลมเกลียวกับวิถีชีวิตสมัยใหม่
- (ฉ) สุดท้าย พิธีกรรมเป็นกระบวนการฟื้นฟูพันธสัญญาระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ที่เรียกผีทั้งหมดให้วนคืนกลับสู่ธรรมชาติและบรรดาลึกลับสร้างทั้งหมด สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุขในโลกจักรวาล²²

การสร้าง “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ที่มีพิธีกรรมไหว้ผีนํ้าเป็นสัญญาณนั้น เป็นยุทธศาสตร์หลักในการทำทายและเผชิญหน้ากับแนวคิดของลัทธิบริโภคนิยม และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยการเปลี่ยนพิธีกรรม หรืออำนาจเชิงสัญญาณให้เป็นเครื่องมือในการปกป้องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน พิธีกรรมไหว้ผีนํ้าที่กระทำกันอย่างสม่ำเสมอ โดยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของคนในท้องถิ่น เป็นกระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกัน และการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ด้วยวิธีนี้ ชาวบ้านสร้างความเชื่อและพิธีกรรมของตนใหม่ในบริบทของการคืนดีต่อสู่กับกระบวนการทำธรรมชาติทุกอย่างให้เป็นสินค้า หรือการทำให้ธรรมชาติทุกอย่างเป็นเรื่องพาณิชย์ โดยเศรษฐกิจทุนนิยม และเรื่องผลประโยชน์ สำหรับชาวเขา/ชนพื้นเมืองแล้ว คุณค่าทางเศรษฐกิจถูกมองว่ามีความสำคัญน้อยกว่าคุณค่าทางวัฒนธรรมและจิตใจที่สูงส่งกว่า รวมทั้งการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ เชื่อมโยงกับขอบเขตของบรรพบุรุษและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในแง่นี้สำหรับชนชาติพันธุ์/ชนพื้นเมือง แนวคิดเรื่องการพัฒนาหรือการเป็นอยู่ที่ดีไม่อาจเข้าใจโดยแยกออกจากคุณค่า การปฏิบัติ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนได้ ในฐานะที่เป็นคนที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด

ในแง่ของบทเรียนที่ได้รับจากประสบการณ์นี้ บทเรียนหลักคือการรับรู้ว่าเป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วนอย่างยิ่งที่จะต้องสืบทอดความเชื่อ พิธีกรรม องค์ความรู้ และภูมิปัญญาดั้งเดิมเหล่านี้ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้แก่เยาวชนคนรุ่นต่อไป เพื่อที่จะทำเรื่องนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องแปลและทำให้ภูมิหลัง แนวคิด คุณค่า และความหมายของพิธีกรรมให้ง่ายมากขึ้นสำหรับเด็กและเยาวชนที่จะได้เข้าใจปราศจากพิธีกรรมบนพื้นฐานของชุมชนที่สำคัญ เยาวชนจำนวนมากพยายามจะรับเอาวิถีชีวิต “สมัยใหม่”

²² เฟิ่งอ่าง, pp 265-266

เพื่อเตรียมตัวสู่การเป็นผู้ใหญ่ และบ่อย ๆ มักจะลงเอยด้วยแอลกอฮอล์ ยาเสพติด เข้าแก๊ง และกิจกรรม
อันตรายอื่น ๆ ตามอิทธิพลจากภายนอก

ภาค 7

กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์สตรี

7.1 ประวัติศาสตร์/ภูมิหลัง

เมื่อเวลาผ่านไป การเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรเพื่อยังชีพและความพอเพียง ไปสู่บริบทการเกษตรที่เน้นเมืองและการพาณิชย์ในสังคมไทย มีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่ออัตลักษณ์และบทบาทของผู้หญิงในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างชุมชนเกษตรกรชาดพันธุ์และคนเมืองในภาคเหนือของประเทศไทย ในบรรดาชาดพันธุ์ จากฐานที่ผู้หญิงปกากะญอเคยพึงพอใจกับความเสมอภาคในระดับที่ดีภายในชุมชน และมีอำนาจในการตัดสินใจ แต่ในปัจจุบัน พวกเขาถูกรวบงำด้วยวัฒนธรรมและสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ การพัฒนาหมู่บ้านที่ริเริ่มโดยรัฐบาล ส่งผลให้อำนาจไปอยู่กับผู้ชายในระดับท้องถิ่น จังหวัดและระดับชาติ²³

กลุ่มออมทรัพย์สตรีชาดพันธุ์เผ่าปกากะญอ หมู่บ้านขุนแปะ ปี 2536

เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์นี้ ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ได้พัฒนาโครงการสตรีของตน เพื่อรวบรวมผู้หญิงในหมู่บ้านและสร้างกลุ่มและเครือข่ายเพื่อการพึ่งตนเอง และส่งเสริมวิชาชีพทางสังคม

²³ Bell, Mathew (1994), p.29.

เพื่อให้พวกผู้หญิงมีโอกาสพึ่งตนเองได้ และพัฒนาความเป็นผู้นำของผู้หญิงในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน การพึ่งตนเองเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของงานพัฒนาเพื่อสู้กับความยากจน โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นอย่างสูงสุด รวมทั้งเงินด้วย ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่และองค์กรภาคประชาสังคมจำนวนมาก ริเริ่มกลุ่มออมทรัพย์ในการใช้มติบวกของเงินในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนระดับรากหญ้า

บริบทดั้งเดิมของสังคมภาคเหนือของไทยอยู่บนพื้นฐานของระบบสืบสายโลหิตทางฝ่ายแม่ ซึ่งในภาคเหนือของไทยนั้น ผู้หญิงมีบทบาทหลักในชีวิตทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของครอบครัวและชุมชน ศูนย์สังคมพัฒนาเชื่อว่างานพัฒนาที่ละเลยมบทบาทสำคัญของผู้หญิงในชุมชน จะนำไปสู่การสูญเสียหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้หญิงในสังคม แนวคิดของศูนย์สังคมพัฒนาเกี่ยวกับผู้หญิงเปลี่ยนจากการที่มองผู้หญิงเป็นเพียง “ผู้รับประโยชน์” มาเป็น “กลุ่มเป้าหมาย” เฉพาะในกิจกรรมการพัฒนา

กลุ่มออมทรัพย์สตรีในหมู่บ้านคนเมืองฝั้นราบ จอมทอง ปี 2535

ศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ ได้เริ่มงานกับชาติพันธุ์ในกลางทศวรรษที่ 1980 และในทศวรรษที่ 1990 ก็ได้ตั้งกลุ่มสตรีใน 28 หมู่บ้านในสองจังหวัด คือเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมทักษะวิชาชีพ การศึกษานอกระบบ และกลุ่มพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

ในพื้นที่ราบนั้น กิจกรรมแรก ๆ ของศูนย์สังคมพัฒนาเริ่มที่บ้านหัวเสือในอำเภोजอมทอง จังหวัด เชียงใหม่ตั้งแต่ปี 2524 มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์สตรีใน 11 หมู่บ้านในสองตำบลของอำเภोजอมทอง การ ออมทรัพย์ของชุมชนเป็นกิจกรรมที่สำคัญในงานพัฒนาชนบท ซึ่งมักจะมีลักษณะตามปัจจัยดังต่อไปนี้

- (ก) มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องใช้เงิน โดยเฉพาะเพื่อการศึกษาของบุตร หรือเวลาที่มีการ เจ็บป่วยในครอบครัว หากไม่มีกลุ่มออมทรัพย์ ชาวบ้านจะต้องหาแหล่งทุนอื่น เช่นการกู้ยืม เงิน ซึ่งบ่อย ๆ มักจะหายากมาก
- (ข) อัตราดอกเบี้ยที่นายทุนเงินกู้เอกชนคิดนั้น สูงเกินไป นี่เองที่มักจะเป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการ เป็นหนี้ระหว่างชาวบ้าน
- (ค) ในบางกรณี แม้ว่าจะเป็น การกู้ยืมเงินจำนวนน้อยจากนายทุนเงินกู้เอกชนก็ตาม ชาวบ้านก็ไม่สามารถชำระคืนหนี้ของตนได้ เหตุนี้จึงมักจะส่งผลให้ชาวบ้านต้องสูญเสียที่ดินให้แก่เจ้าของ ที่ดินและนายทุนเงินกู้เอกชน

วัตถุประสงค์หลักของกลุ่มออมทรัพย์สตรีมีดังต่อไปนี้

- เพื่อช่วยเหลือสมาชิก (แม่บ้าน/ผู้หญิง) ให้มีการพัฒนาความรู้ที่จำเป็นในงานพัฒนา
- เพื่อพัฒนาการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกและเพื่อนบ้านของตน
- เพื่อหารายได้เสริมสำหรับครอบครัว

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน/สตรีเหล่านี้ และโครงการพัฒนาอื่น ๆ กระทำโดยผ่านขั้นตอนหลัก ๆ หลายขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1: การค้นหากลุ่มเป้าหมาย - หลักเกณฑ์ที่ใช้รวมถึงหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งซึ่งศูนย์สังคมพัฒนาได้ให้การสนับสนุนบรรเทาทุกข์

ขั้นตอนที่ 2: การค้นหากลุ่มเป้าหมาย - ทำโดยชาวบ้านเองผ่านการประชุมกลุ่ม และการทดสอบ “จิตตารมณ์ของชุมชน”

ขั้นตอนที่ 3: การเตรียมการ - การวิจัยและการวางแผนแบบมีส่วนร่วม - ชาวบ้านทำการรวบรวมข้อมูลและการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์สังคมพัฒนาในการระดมความคิด และข้อเสนอแนะของชาวบ้านเองเกี่ยวกับโครงการ และงานพัฒนาที่จะดำเนินการในหมู่บ้าน นี่รวมถึงการพัฒนาระบบดำเนินการเพื่อทำงานพัฒนา เช่น การจัดทำโครงสร้าง กฎและระเบียบ การเลือกสมาชิกคณะกรรมการ ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 4: การแบ่งปันความรู้ - จัดทำการสำรวจ การประชุมกับชาวบ้าน การศึกษาสัมผัสชีวิตในหมู่บ้านและโครงการอื่น ๆ ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 5: การระดมทรัพยากร – สองประเภท: (1) ทรัพยากรท้องถิ่นในหมู่บ้าน (ธนาคารข้าว ธนาคารควาย กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ) และ (2) ทรัพยากรจากภายนอก (จากหน่วยงาน รัฐ รวมถึงเมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลง ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ฯลฯ)

ขั้นตอนที่ 6: การบริหารจัดการและการสนับสนุนด้านเทคนิค - ผสมผสานความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่สรุปมาจากการปฏิบัติดั้งเดิม และจากภายนอกเกี่ยวกับงานพัฒนาจากศูนย์สังคมพัฒนาและองค์กรภายนอกอื่น ๆ

ผลสำเร็จโดยรวมของกลุ่มออมทรัพย์ของแม่บ้าน/สตรีนี้ อาจมีส่วนเกิดมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า กระบวนการการสร้างจิตสำนึกเพิ่มขึ้นระหว่างผู้หญิง และชาวบ้านเกี่ยวกับความสำคัญของการพึ่งตนเอง การแบ่งปัน ความรับผิดชอบร่วมกันและการมีส่วนร่วม

ซิสเตอร์มารีนา จัดฝึกอบรมวิชาชีพให้เยาวชนสตรี เชียงใหม่ ปี 2508

แผนงานสตรีและการพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ยังรวมถึงการรวบรวมเยาวชนสตรี ให้มาศึกษาหรือรับการอบรมวิชาชีพในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งศูนย์สังคมพัฒนาทำงานโดยประสานงานอย่างใกล้ชิดกับศูนย์ฝึกอบรมสามแห่งที่จัดตั้งขึ้นโดยคณะนักบวชต่าง ๆ เช่น บ้านมารีนา ซึ่งดำเนินการโดยคณะธรรมทูตแห่งพระหฤทัยพระเยซูเจ้าและพระนางมารีอา (Missionaries of the Sacred Heart of Jesus and Mary) จาก

ประเทศสเปน บ้านเบธานี ซึ่งดำเนินการโดยซิสเตอร์อัสลิน และบ้านแม่ปอน ซึ่งจัดตั้งโดยบาทหลวงคณะเบธาราม ในปี 2538 การฝึกอบรมทักษะและวิชาชีพที่จัดโดยศูนย์ทั้งสาม ให้ประโยชน์ต่อเด็กหญิง/ผู้หญิงมากกว่า 300 คนจากชุมชนยากจนในภาคเหนือของประเทศไทย²⁴

เมื่อศูนย์สังคมพัฒนาเริ่มทำงานในชุมชนปกากะญอในเชียงใหม่ตั้งแต่ปี 2519 ศูนย์ฯ ทำงานทั้งกับผู้ชายและผู้หญิงในชุมชน ในปี 2526 ศูนย์สังคมพัฒนาได้เรียนรู้ว่า ผู้ชายมีโอกาสในการเข้ารับการฝึกอบรมมากกว่าผู้หญิง เพราะผู้หญิงต้องดูแลบุตร ดังนั้น จึงไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมหรือการฝึกอบรมแต่อย่างใด ในปี 2527 จึงได้มีการจัดการฝึกอบรมให้ผู้หญิงเป็นการเฉพาะ และหนึ่งปีให้หลัง คือปี 2528 กลุ่มผู้หญิงก็ได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการซึ่งยังคงมีการดำเนินการกันอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน

สำหรับชุมชนพื้นราบในอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ความคิดในการจัดตั้งกลุ่มสตรีมาจากผู้ชายในชุมชน ซึ่งได้จัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ศูนย์สังคมพัฒนาทำงานกับกลุ่มสตรีมาตั้งแต่ปี 2531

พิธีผ้าป่าข้าว ที่พะเยา ปี 2531

ศูนย์สังคมพัฒนายังทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีและเด็กในพะเยาตั้งแต่ปี 2523 หลังจากได้ทำงานกับกลุ่มผู้นำชุมชนผู้ชายมาระยะหนึ่ง ศูนย์สังคมพัฒนาร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับสตรี

²⁴ เฟื่องอ้าง, p.31

และเยาวชน สำนักงานของศูนย์สังคมพัฒนาในพะเยาจะเลือกเยาวชนหญิงให้มารับการฝึกอบรมวิชาชีพ รวมทั้งทักษะชีวิตที่ว่าจะดำรงชีวิตอย่างไรในชุมชนเมือง ในพะเยานั้น ชุมชนต้องเผชิญกับความยากจนที่ผลักดันประชากรของตนให้อพยพโยกย้ายไปสู่เมืองใหญ่เพื่อทำงาน ดังนั้น ศูนย์สังคมพัฒนาจึงได้เริ่มต้นด้วยทางเลือกในการสร้างรายได้สำหรับเยาวชน ซึ่งรวมถึงการ “เลี้ยงหมู” ต่อมาในปี 2536 ศูนย์สังคมพัฒนาได้เริ่มโครงการทุนการศึกษาสำหรับเด็กหญิงที่จบชั้นประถมศึกษา เพื่อให้ได้เรียนต่อในระดับสูงขึ้น ด้วยความหวังว่างานนี้จะช่วยลดการอพยพแรงงานของ “เด็กหญิง” เข้าสู่เมือง และให้พวกเธอมีงานที่มั่นคงมากขึ้นในอนาคต

ขั้นตอนของการทำงานพัฒนาสตรีสามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

- ช่วงที่ 1 (ปี 2518-2531) ศูนย์สังคมพัฒนามีบทบาทสนับสนุนและเื้ออำนวยการให้การพัฒนาศตรีและเยาวชนไปสู่สถาบันอื่น ๆ ของพระศาสนจักรในเชียงใหม่ รวมถึงการคัดเลือกผู้เข้าร่วม การสนับสนุนการศึกษา และการฝึกอบรม
- ช่วงที่ 2 (ปี 2532-2538) ศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้ขยายบทบาทของตนไปสู่การพัฒนาระดับชุมชน โดยการเพิ่มกลุ่มเป้าหมายให้รวมแม่บ้านและเยาวชนหญิงในโครงการพัฒนาต่าง ๆ
- ช่วงที่ 3 (ปี 2539-2543) ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้ประสานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ เพื่อดำเนินการโครงการในพระศาสนจักรระดับจังหวัด องค์การนี้จะกำหนดนโยบายและทิศทางสำหรับงานพัฒนาสตรี การดำเนินการนี้ไปสู่การจัดตั้งเครือข่ายองค์กรสตรีที่ทำงานประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงภายใต้พระศาสนจักร

ในขณะเดียวกัน ศูนย์ฯ ยังได้กำหนดโครงสร้างเครือข่ายสตรีเพื่อวัตถุประสงค์ของการแบ่งปันข้อมูลและประสบการณ์ มีการกำหนดนโยบายของพระศาสนจักรในปี 2543 เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสตรีระดับชาติขึ้นในทุกเขตศาสนปกครอง เขตศาสนปกครองเชียงใหม่ได้จัดตั้งแผนกพัฒนาสตรีขึ้นพร้อมกับวิสัยทัศน์และพันธกิจที่สอดคล้องกับคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสตรีระดับชาติ

มีการจัดสัมมนาและการประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่าง ผู้แทนสตรี และกลุ่มจากชุมชน วัด องค์กร และสถาบันต่างๆ เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันในงานพัฒนาชุมชน โดยเน้นมิติบทบาทหญิงชายนอกเหนือจากในแนวทางศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มเป้าหมายรวมถึงผู้หญิงในเขตศาสนปกครองเชียงใหม่ทั้งประชากรบนพื้นที่สูงและพื้นราบ และผู้แทนและกลุ่มจากชุมชน วัด องค์กร และสถาบันต่าง ๆ

ในแง่ของงานนั้น สามารถแบ่งได้เป็นสามกลุ่มด้วยกัน

- การศึกษา: การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเกี่ยวกับชีวิตและงาน และพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงด้านความรู้ ทักษะ และปฏิบัติที่จะช่วยได้ในงาน

- การประสานงานและการณรงค์: เพื่อรับทราบความคืบหน้าในงานการพัฒนาสตรีในแต่ละพื้นที่ และประสานงานในทุกกระดับ
- กิจกรรมการพัฒนา: เพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชน และประยุกต์ใช้ในชีวิตสมัยใหม่ การประชาสัมพันธ์งานพัฒนาสตรี และให้การสนับสนุนด้านกำลังใจระหว่างผู้หญิง

การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชน โดยเฉพาะในระหว่างผู้หญิง

แต่ละปี มีการจัดสัมมนาเพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาชุมชนของผู้หญิง โดยเฉพาะในเรื่องการเกษตร และหัตถกรรม มีการเน้นการรื้อฟื้นไคร้ตรงความหมายของภูมิปัญญาของผู้หญิงในบทบาทดั้งเดิมของตน รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญานี้เพื่อเป็นมรดกท้องถิ่น กลุ่มสตรียังได้รับการสนับสนุนให้ผลิตหัตถกรรมเพื่อการขายโดยอาศัยทักษะการตลาด งานพัฒนาสตรียังรวมถึงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการเกษตร ซึ่งผู้หญิงได้รับการสนับสนุนให้เก็บและรักษามรดกพันธุ์ท้องถิ่นไว้

ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นในพะเยา ปี 2538

การป้องกันการค้ามนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของงานที่ศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัย และฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่เสี่ยง โดยการให้โอกาสทางการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชน และแผนงานสร้างรายได้สำหรับผู้หญิง รวมทั้งการร่วมในการรณรงค์ในท้องถิ่นและระดับชาติด้วย

7.2 ผลลัพธ์ และบทเรียนที่ได้รับ

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สตรีนี้ ตอบสนองต่อความต้องการของผู้หญิง และยังมีส่วนในการพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงด้วย โดยเฉพาะในเรื่องทักษะการเป็นผู้นำเพิ่มขึ้น มีความตระหนักในบทบาทของผู้หญิงในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นด้วย มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มสตรีในแต่ละ

ละชุมชน รวมถึงการร่วมมือกัน ในขณะที่แต่ละกลุ่มทำงานอย่างแข็งขันในกิจกรรมการพัฒนาสตรีโดยตอบสนองต่อบริบทของชุมชนท้องถิ่น มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในจังหวัดพะเยาด้วย

ในบางชุมชน กลุ่มสตรีเข้าไปส่งเสริมทางเลือกด้านวิชาชีพสำหรับผู้หญิงภายในชุมชน ผู้หญิงยังได้เป็นผู้นำชุมชน มีส่วนในคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นในสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล พวกเธอยังมีส่วนในคณะกรรมการในระดับเขตศาสนปกครอง มีส่วนในงานอาสาสมัครในระดับชาติด้วย

งานพัฒนาสตรีกับชุมชนชาติพันธุ์ปกากะญอได้ขยายออกไปสู่ทั้งหมด 10 อำเภอ มีการจัดสัมมนาอย่างต่อเนื่องโดยมีผู้เข้าร่วม 150-400 คนจากแต่ละอำเภอในแต่ละปี มีการจัดตั้งคณะกรรมการสตรีในระดับอำเภอเพื่อประสานงานและติดตามกับผู้อื่น กลุ่มสตรียังได้มีส่วนในพิธีกรรมกอนบุญข้าวและการอนุรักษ์คุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมด้วย

ภาค 8

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8.1 ประวัติศาสตร์/ภูมิหลัง

งานพัฒนาของศูนย์สังคมพัฒนาในระยะเริ่มแรก (ระหว่างปี 2518-2525) เน้นการจัดปัญหาทางเศรษฐกิจที่ชุมชนท้องถิ่นทั้งบนพื้นที่สูงและพื้นราบต้องเผชิญ เนื่องจากนโยบายของศูนย์สังคมพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้วัฒนธรรมชาวบ้านจากชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนาที่ทำงานในชุมชนปกากะญอ ซึ่งให้คุณค่าต่อธรรมชาติและ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากชุมชนท้องถิ่น

ในช่วงเวลาต่อมา ศูนย์สังคมพัฒนาพัฒนาที่ทำงานกับชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 จนกระทั่งปัจจุบันอยู่บนพื้นฐานของการรับฟังความต้องการของชุมชน การแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ และการพัฒนาศักยภาพ ศูนย์สังคมพัฒนาเข้าร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของความต้องการของชุมชนในการอนุรักษ์น้ำและป่า ระหว่างทศวรรษที่ 1970 ศูนย์สังคมพัฒนาทำงานสนับสนุนชุมชนให้จัดผลกระทบของภัยแล้งซึ่งเกิดขึ้นในภาคเหนือของไทย

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงปักธงไม้เพื่อให้เป็นหนึ่งเดียวกับเด็กในป่า ปี 2557

ชาวบ้านทำ “แนวป้องกันไฟ” ในป่าเพื่อป้องกันมิให้ไฟป่ากระจายออกไป ปี 2557

ในปี 2529 ชาวบ้านดอกแดงได้ขอระบบน้ำประปาเพื่อบรรเทาสถานการณ์ขาดแคลนน้ำ และต่อมาโครงการนี้ได้ขยายไปสู่ชุมชนอื่น รวมถึงจังหวัดพะเยาด้วย และได้กลายเป็นแบบอย่างของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

วิกฤตสิ่งแวดล้อมที่มีสาเหตุหลักมาจากการทำลายป่า ซึ่งส่งผลให้เกิดภัยแล้งแม้แต่ในพื้นที่ต้นน้ำได้ผลักดันให้รัฐบาลสร้าง “เขตปลอดคนบุกรุก” ในพื้นที่ป่า แนวทางนี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิในที่ดินของปกากะญอ สร้างความขัดแย้งในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงดิน น้ำ และป่าไม้ ส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และยังเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างผิด ๆ โดยผู้มีอิทธิพลบางราย

ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของศูนย์สังคมพัฒนา และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน

แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมของศูนย์สังคมพัฒนา และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน เน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การเคารพคุณค่าของธรรมชาติ รวมถึงการเคารพคนด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่สมาชิกชุมชนท้องถิ่นคุ้นเคยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของพวกเขา เป็นแนวทางที่สานกิจกรรมเข้ากับการปลูกจิตสำนึกของประชาชน

แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดั้งเดิม ให้ก้าวเข้าสู่เครือข่ายการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำสมัยใหม่ในบ้านปากบอและบ้านดอกแดง พิธีบวชป่า ซึ่งจัดทำขึ้นในหมู่บ้านเมืองติง ผลิตซ้ำคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมเพื่ออนุรักษ์และปกป้องสิ่งแวดล้อม

ศูนย์สังคมพัฒนา และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนจัดตั้งกลุ่มในชุมชนท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บางกลุ่มเป็นกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่บ้านดอกแดง กลุ่มเยาวชนปลูกป่าบ้านปากบ่อและบ้านเมืองตึง กลุ่มเหล่านี้คอยสอดส่องดูแลการทำลายป่า และไฟป่าในพื้นที่ท้องถิ่นหรือไม่ นอกจากกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในระดับชุมชนแล้ว ยังมีการจัดตั้งเครือข่ายระหว่างชุมชนด้วย เครือข่ายหนึ่งคือสมาคมชาวเขาเพื่อการอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่า ซึ่งประกอบไปด้วย 10 หมู่บ้านจาก 4 อำเภอ กลุ่มและเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ มีบทบาทสำคัญในการระดมทรัพยากรจากกลุ่มและองค์กรภายนอก ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน

ในจังหวัดพะเยา มีการจัดตั้งเครือข่ายจังหวัด กิจกรรมหลักในจังหวัดนี้ประกอบไปด้วย

1. การแก้ปัญหาโลกร้อนจากตำบลแม่กาไปสู่ระดับจังหวัด
 - ก. ส่งเสริมป่าชุมชน
 - ข. จัดตั้งเขตป่าเพื่อให้เป็นเขตอนุรักษ์ป่า เขตการเกษตร และเขตที่อยู่อาศัย
 - ค. การบริหารจัดการน้ำโดยการจัดทำเหมืองฝาย ซึ่งเป็นฝายแบบดั้งเดิมของภาคเหนือของไทย
 - ง. ลดคาร์บอนในอากาศโดยการห้ามการทำไร่เลื่อนลอย และการป้องกันไฟป่า
 - จ. โครงการขยะเป็นศูนย์โดยการคัดแยกขยะ
2. โครงการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
 - ก. โครงการส่งเสริมการทำเกษตรในครัวเรือน บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชุมชนในด้านเกษตร
 - ข. ส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ
 - ค. ธนาคารเมล็ดพันธุ์เพื่อส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพของพืช
 - ง. อนุรักษ์ต่อต้านการใช้สารเคมีในการเกษตร
3. สร้างศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องการปฏิบัติเกษตรวัฒนธรรม เกษตรพอเพียง
4. ส่งเสริมตลาดชุมชนในแม่สายและแม่กา

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่ปรากฏในกว๊านพะเยารวมถึงพื้นที่การทำประมงที่ลดลง เนื่องจากกว๊านพะเยามีระดับน้ำลดลง ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรม ปริมาณปลาลดลงอย่างมาก เนื่องจากการรุกรานของปลาจากพื้นที่อื่น และปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากสารเคมีจากพื้นที่การเกษตรรอบ ๆ กว๊านพะเยา

8.2 ผลลัพธ์ และบทเรียนที่ได้รับ

ในปัจจุบัน งานยังดำเนินต่อไปในเรื่องการส่งเสริมการปลูกป่า การอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ และป่าชุมชนในชุมชนอื่นอีก 6 แห่ง การปักปันเขตป่าและพื้นที่การเกษตรกำลังดำเนินอยู่ในชุมชนแห่งหนึ่ง

โครงการเหล่านี้ ใช้แนวทางการมีส่วนร่วมจากชุมชนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ยังได้ทำงานเพื่อสร้างศักยภาพให้ชุมชนในพื้นที่ 15,000 ไร่ที่ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำแม่ตำ เพื่อว่าพวกเขาจะสามารถบริหารจัดการการใช้น้ำด้วยความร่วมมือกับสำนักชลประทานพะเยา ศูนย์ฯ ยังทำงานกับกองทุนส่งเสริมสุขภาพของไทยเพื่อจัดตั้งเครือข่ายอาหารปลอดภัยในระดับครอบครัวและระดับที่สูงกว่านั้น ในการบริหารจัดการไฟฟ้า มีการดำเนินการยกระดับไปสู่ระดับตำบล

แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้ขยายไปสู่ชุมชนที่กว้างขึ้น มีการประสานงานและการร่วมมือกันมากขึ้นระหว่างชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การศาสนา และสถาบันวิชาการ ฯลฯ

ภาค 9

การเกษตรและการพัฒนาที่ดิน

ประวัติ/ภูมิหลัง

จากการขยายตัวของการผลิตแบบทุนนิยมในหมู่บ้านชนพื้นเมืองในภาคเหนือของไทย นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 การทำเกษตรและการเกษตรได้กลายเป็นการทำเพื่อเงินและเป็นผลิตภัณฑ์สินค้า ซึ่งนำไปสู่การลดลงของศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิม และการสูญเสียอาชีพการทำมาหากินของเกษตรกรยากจน และความหวังในบรรดาเยาวชน เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์นี้ ศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ 4 ครั้งสำหรับชาวบ้านระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคม ปี 2556 เพื่อ

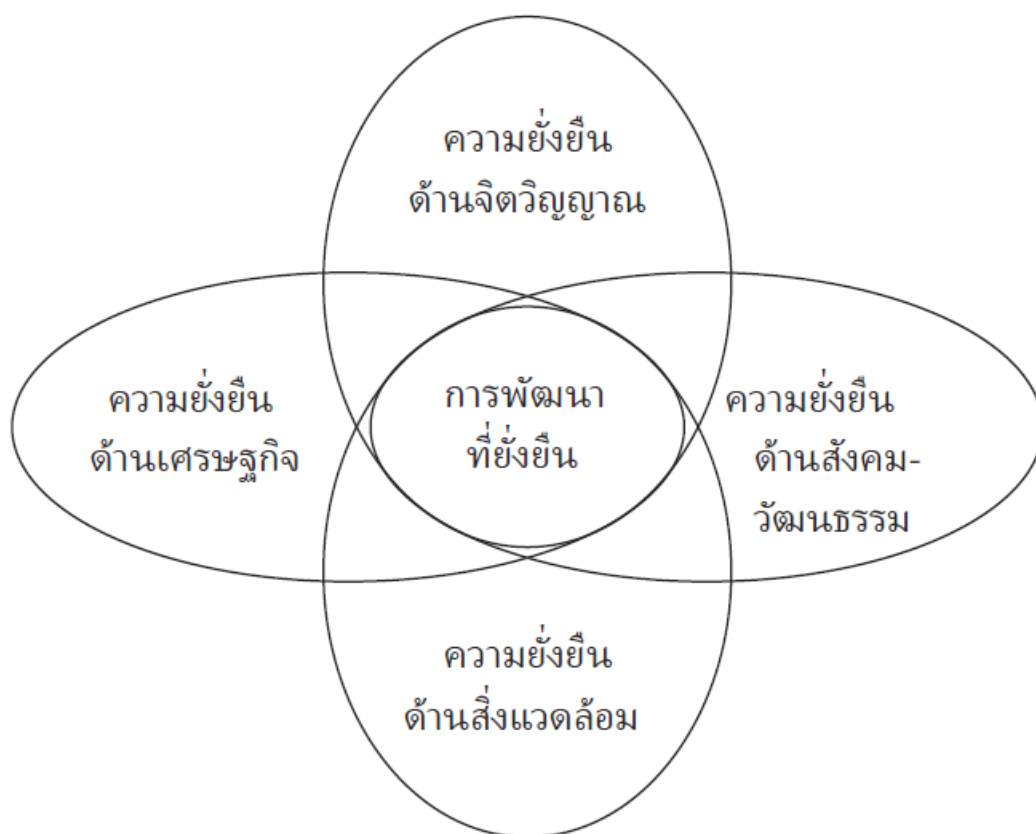
- (ก) ปลุกจิตสำนึกชาวบ้านให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และชีวิตที่ยั่งยืนระหว่างชาวบ้านปกากะญอ
- (ข) กระตุ้นความหวังในชุมชนโดยอาศัยการสร้างสรรค์ของชนรุ่นเยาวชน และ
- (ค) สร้างเครือข่ายผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา ผู้ใหญ่บ้าน แม่บ้าน และเยาวชนให้ทำงานร่วมกันเพื่อช่วยปกป้องโลกของเรา

ชาวบ้านสร้างคลองชลประทานเพื่อการทำเกษตรบนภูเขา ปี 2525

ผลลัพธ์ และบทเรียนที่ได้รับจากการพูดคุยของชาวบ้านด้วยกัน ระหว่างการอบรมเชิงปฏิบัติการ มีดังต่อไปนี้

- ผู้เข้าร่วมแบ่งปันประสบการณ์การทำงานเกษตรแบบยั่งยืน ซึ่งมีทั้งความรู้ถึงความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ของธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ต้นไม้ สิ่งมีชีวิต รวมทั้งมิติด้านจิตวิญญาณในกระบวนการผลิตและการบริโภค ชาวบ้านเรียกสิ่งนี้ว่า “*Ma Chu du auf hkauv pooz*” (เก็บเอาแค่สิ่งที่เราต้องการเท่านั้น) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ
- ความยั่งยืนอย่างน้อยประกอบไปด้วยสี่มิติ ความยั่งยืนทางด้านจิตวิญญาณ ความยั่งยืนทางด้านสังคม-วัฒนธรรม ความยั่งยืนทางธรรมชาติและระบบนิเวศน์ และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ หากองค์ประกอบหนึ่งใดนี้ล่มสลาย ก็จะนำไปสู่การล่มสลายขององค์ประกอบอื่นด้วย

- มีข้อสังเกตว่า ในปัจจุบัน เกือบทุกองค์ประกอบกำลังล่มสลาย เพราะวิถีที่มนุษย์ก่อให้เกิดมลพิษต่อที่ดินของเรา ป่า น้ำ และทำลายเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่นโดยการใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลงเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ

- ต้องเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายเกษตรกรยั่งยืน ทั้งในรูปขององค์กรและ ขบวนการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของความมั่นคงและอธิปไตยทางอาหาร ได้มีการวาง “แผน เพื่อการเกษตรยั่งยืน” สำหรับ 5 ปีต่อไป
- การเฉลิมฉลองพิธีมีสชาบูชาขอบพระคุณ และการบวชป่าได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎ ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อว่า หากที่ดินได้รับการบวชและอวยพรโดยบาดหลวงและพระภิกษุแล้ว ก็ หมายความว่า ป่าและที่ดินนั้นกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และได้รับการดูแลจากผี
- ผู้นำจิตวิญญาณอาวโต มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมดั้งเดิมและการทำการเกษตรมากมาย และมี ความรู้ลึกถึงความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ เนื่องมาจากการมีอยู่ของผี (สิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด) ของธรรมชาติและผีบรรพบุรุษอย่างเข้มข้น พวกเขาตระหนักว่า ภูมิปัญญาดั้งเดิม ความรู้ของ ท้องถิ่น และพิธีกรรม มีความสำคัญสำหรับการทำการเกษตรแบบหมุนเวียน เพื่อให้ชีวิตมี ความยั่งยืนสำหรับชุมชน
- พิธีกรรมมีความสำคัญเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ แม่น้ำ น้ำ ดิน ป่า สัตว์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เรา จำเป็นต้องมีพิธีกรรมเพื่อการขอบคุณผี องค์ประกอบสำคัญสามประการมีความสำคัญต่อชีวิต ของเรา (ก) น้ำเพื่อสิ่งมีชีวิตทั้งหมด (ข) ป่าเพื่อบำรุงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ และ (ค) พิธีกรรมและผีเพื่อการผลิตและการใช้ที่ดินของเรา
- จำเป็นต้องมีการรณรงค์ด้านนโยบายโดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ เช่นรายการวิทยุชุมชน การ สัมมนาเชิงปฏิบัติการ เวทีอภิปราย การรณรงค์เครือข่ายกองบุญข้าว ฯลฯ กลุ่มเกษตรกรยั่งยืนใน จังหวัดแม่ฮ่องสอนร่วมกับเครือข่ายกองบุญข้าว กำลังวางแผนที่จะทำการรณรงค์ในระดับต่าง ๆ (ชุมชน วัด และเขตศาสนปกครอง) ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อ การลดการทำการเกษตรพืชเศรษฐกิจ การรณรงค์นี้จะดำเนินการโดยแกนนำหลักของ เครือข่ายนี้ในแต่ละพื้นที่เพื่อการผลิตและการบริโภคอาหารปลอดภัย ศูนย์คาทอลิกเพื่อเด็ก และโรงเรียนคาทอลิกควรซื้อผลิตภัณฑ์อินทรีย์จากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อช่วยชาวบ้านให้มี รายได้ และในเวลาเดียวกัน ก็ช่วยให้เด็กได้บริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพด้วย

เกษตรวัฒนธรรม ปี 2559

- การทำเกษตรอินทรีย์มีความสำคัญต่อชีวิตที่ยั่งยืนในหมู่บ้าน ดังนั้นจึงมีความสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมและองค์ความรู้ท้องถิ่นในเรื่องเกษตรยั่งยืน ส่งต่อให้ชนรุ่นใหม่อต่อไป
- เราจำเป็นต้องเริ่มพัฒนาระบบการผลิตที่สอดคล้องกับระบบการทำงานของโลก และยุติการทำเกษตรที่มุ่งเพียงแค่ให้ได้ผลผลิตสูงสุดของพืช เพียงแค่ชนิดเดียวในฤดูกาลเพาะปลูกเพียงฤดูกาลเดียว
- “จิตวิญญาณ” ไม่สามารถแยกออกจาก “ร่างกาย” ได้ จิตวิญญาณเป็นวิธีการเข้าใจโลกของเราที่ยอมรับความเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ในสากลจักรวาลที่แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร นี่แสดงให้เห็นว่า เราจำเป็นต้องเริ่มใส่ใจอย่างมากในการดูว่าส่วนที่เหลือของโลกจะอย่างไร มากกว่าที่เราจะทำได้ตัดสินใจว่าจะทำอะไรเพื่อหาอาหาร ที่อยู่อาศัย และพลังงานได้

เช่นเดียวกับงานการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมข้างต้น แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมของศูนย์สังคมพัฒนาได้ชี้แนวทางของศูนย์ฯ ในการส่งเสริมด้วยวิถีทางธรรมชาติในการทำเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี การเกษตรอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเคารพพลุยภาพทางธรรมชาติ วิธีการคิดแบบนี้ถูกประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืน

บทบาทของผู้หญิงในการอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์มีความสำคัญด้วย ผู้หญิงเก็บเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่นจากชุมชน และเก็บไว้ที่ศูนย์ชุมชน รวมถึงทำการบันทึกเมล็ดพันธุ์แต่ละชนิดสำหรับเก็บรักษาไว้เพื่ออนาคต มี

การจัดการแบ่งปันเมล็ดพันธุ์ระหว่างชุมชน มีการจัดสัมมนาและการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับผู้หญิงและเกษตรกรเพื่อพวกเขาจะได้เรียนรู้เทคนิคการเกษตรใหม่ ๆ เพื่อการปรับวิธีการทำการเกษตร

การบริหารจัดการเหมืองฝายในพะเยา

มีการบริหารจัดการเหมืองฝายด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายชุมชนแบบดั้งเดิมโดยคนมากกว่าห้าถึงหกรุ่นในระหว่างชุมชนท้องถิ่นแล้ว ผู้ใช้น้ำในชุมชนต่าง ๆ เป็นสมาชิกของกลุ่ม และพวกเขาจะเลือกหัวหน้าและคณะกรรมการ รวมถึงการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อการบริหารการใช้น้ำจากเหมืองฝายดั้งเดิมตามลำธารในแต่ละปี จะมีพิธีกรรมไหว้ “ผีน้ำ” (อธิบายแล้วในภาคก่อนหน้า) มีความเชื่อกันว่า สิ่งสร้างธรรมชาติมีพลังอำนาจของตนเอง และ “ผีน้ำ” นี้ ช่วยฟื้นฟูคุณค่าดั้งเดิมของชุมชนปะเกอะญอให้มีส่วนสนับสนุนการพึ่งตนเองและการพัฒนา

กลุ่มเหมืองฝายมีบทบาทสำคัญในการต่อรองกับเจ้าหน้าที่ชลประทานของรัฐบาล ซึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการการใช้น้ำเพื่อการเกษตร เพื่อให้หลักประกันว่าจะมีน้ำเพียงพอสำหรับทุกชุมชนตลอดลำธารนั้น ครั้งหนึ่ง ชุมชนคัดค้านโครงการเขื่อนที่ริเริ่มโดยกรมชลประทาน เพราะโครงการนี้จะส่งผลกระทบต่อระบบเหมืองฝายของท้องถิ่นอย่างรุนแรง ในปัจจุบัน มีการจัดตั้งกลุ่มเหมืองฝายมากกว่า 15 กลุ่มในตำบลแม่กา

สมาคมชาวประมงพื้นบ้านแห่งกว๊านพะเยา

ชาวประมงพื้นบ้านรอบ ๆ กว๊านพะเยาได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐบาล ดังนั้น พวกเขาจึงรวมตัวเป็นกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านเพื่อแก้ปัญหาของตน ชาวประมงที่ได้รับผลกระทบอาศัยอยู่ในสามชุมชนที่อยู่ในเขตห้ามทำการประมง ซึ่งถูกห้ามมาตั้งแต่ปี 2484 กลุ่มนี้ได้รับการจัดตั้งเป็นทางการเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 โดยมีชื่อเรียกว่า “สมาคมชาวประมงพื้นบ้าน” โดยมีวัตถุประสงค์สี่ประการดังต่อไปนี้

1. แลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการทำการประมงอย่างยั่งยืน
2. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพะเยา
3. สนับสนุนสมาชิกที่ประสบปัญหาในการทำการประมง
4. ประสานงานกับรัฐบาลในการหาวิธีแก้ไขปัญหา

ความคืบหน้าของงานของสมาคมชาวประมงพื้นบ้านแห่งกว๊านพะเยา สามารถแบ่งออกเป็นสามระยะด้วยกัน

- ระยะที่ 1 (2540-2543) มีการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายระหว่าง 17 ชุมชนเพื่อจัดการกับผลกระทบและนำเสนอวิธีการแก้ไข

- ระยะที่ 2 (2544-2546) ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวัฒนธรรมสังคม เพื่อการจัดทำแผนสำหรับนำเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเกี่ยวกับการจัดทำเขตพื้นที่ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการฟื้นฟู
- ระยะที่ 3 (2547-2555) ขยายเขตการอนุรักษ์ป่าครอบคลุม 14 ชุมชนโดยได้รับงบประมาณจากผู้ว่าราชการจังหวัด และต่อมาขยายเพิ่มอีกเป็น 17 ชุมชน

นอกจากนั้น ยังมีการทำกิจกรรมดังต่อไปนี้

- ร่วมมือกับศูนย์การท่องเที่ยวของพะเยา และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในการริเริ่มโครงการกวี้นพะเยาและการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
- โครงการวิจัยเพื่อศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของกวี้นพะเยา ของสมาคมชาวประมงพื้นบ้าน การวิจัยศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ มิติด้านสังคม-เศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชาวประมง โครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนสนับสนุนงานวิจัย
- โครงการเพื่อเพิ่มความสามารถของเขตอนุรักษ์ป่า และการจัดตั้งเขตอนุรักษ์ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาของพะเยา

สมาคมยังได้มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานราชการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บขยะ การปรับปรุงคุณภาพน้ำในกวี้น ฯลฯ

ภาค 10

การฝึก/การอบรม/การแลกเปลี่ยน

10.1 การอบรมและการฝึก

แผนการอบรมและการฝึกส่วนใหญ่ เน้นการจัด (ก) การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำชาวบ้าน และ (ข) การศึกษาทางเลือกสำหรับผู้นำเยาวชนจากชุมชนต่าง ๆ ตามความตั้งใจและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ในการรักษาคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของตน ผู้นำเยาวชนเหล่านี้ได้รับการอบรมตามหลักสูตร “ปราชญ์ชุมชน” และ “เกษตรวัฒนธรรม” เป้าหมายคือการหล่อหลอมและกระตุ้นผู้นำรุ่นใหม่โดยการช่วยให้พวกเขาสำนึก และมั่นใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนที่ได้รับเป็นมรดกมาจากชุมชนของตน จากนั้น พวกเขาจะได้รับแรงบันดาลใจให้อุทิศตนรับใช้ชุมชนท้องถิ่นและสังคม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนในลักษณะองค์รวมด้วยคุณค่าภายใน/จิตใจ และองค์ความรู้ท้องถิ่น

โดยอาศัยกระบวนการ “การปฏิบัติ-การไตร่ตรอง/การรำพึง-การปฏิบัติ” บรรดาผู้นำเยาวชนจะได้รับการกระตุ้นให้ค้นพบแก่นแท้/คุณค่าของตนเองเมื่อพวกเขาอมให้พระจิตของพระเจ้า เปลี่ยนแปลงพวกเขาจากภายใน พวกเขาได้รับการนำทางให้ดำเนินชีวิตของตนอย่างองค์รวม โดยการบูรณาการชีวิตจิต และชีวิตฝ่ายกาย และมุ่งแสวงหาทางเลือกเพื่อชีวิตที่พึงตนเองได้อย่างยั่งยืนด้วยศักดิ์ศรี และเสรีภาพของจิตวิญญาณของตนในสังคมปัจจุบัน

10.2 การฝึกสำหรับเยาวชนชาติพันธุ์

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้จัดโครงการฝึกอบรมต่าง ๆ เพื่อเยาวชนจากชุมชนชาติพันธุ์ในช่วงหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา การฝึกอบรมที่สำคัญ ๆ ที่จัดขึ้นมีดังต่อไปนี้

(ก) การฝึกอบรมปราชญ์ชุมชน: มีการริเริ่มการฝึกอบรมปราชญ์ชุมชนเพื่อตอบสนองต่อการร้องขอของผู้นำชุมชนซึ่งได้แสดงว่าต้องการการศึกษาทางเลือก ซึ่งหล่อเลี้ยงเยาวชนด้วยองค์ความรู้พื้นเมืองดั้งเดิม ควบคู่ไปกับความรู้สมัยใหม่

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรม จัดอบรมสำหรับเยาวชนชาติพันธุ์ที่ได้อกจากการศึกษาในระบบ และยินดีที่จะกลับมาหมู่บ้านของตนเพื่อหารากของตนในการเรียนรู้ภูมิปัญญาของประชาชน ศูนย์ฯ ได้เปิดโอกาสให้มีการอบรมเยาวชนเหล่านี้ได้เข้าใจโลกทัศน์ วัฒนธรรม อัตลักษณ์และจิตวิญญาณของตน เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของชุมชนและสังคมของตน ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาทำงานพร้อมกับผู้อาวุโสและผู้นำของหมู่บ้านได้

กิจกรรมร่ำฟังไตร่ตรองของปราชญ์ชุมชน ปี 2558

10.3 การฝึกผู้นำรากหญ้าและจิตวิญญาณ

การฝึกอบรมนี้จัดขึ้นเพื่อกระตุ้นและปลูกจิตสำนึก และสร้างความเชื่อมั่นในผู้นำเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านของคนที่ได้รับมาจากวัฒนธรรมชุมชน เพื่อพวกเขาจะสามารถวิเคราะห์วิถีชีวิตภายใต้ลัทธิทุนนิยม และแสวงหาทางเลือกที่จะช่วยพวกเขาให้เป็นอิสระและพึ่งตนเองได้ด้วยศักดิ์ศรี รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงชีวิตของตนกับศาสนาอย่างกลมกลืน การฝึกอบรมช่วยผู้นำให้ได้รับความรู้ด้านทฤษฎีประสบการณ์ และทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาชุมชนของตน

(ก) การฝึกอบรมผู้นำจิตวิญญาณชาวลาหู่

ท่ามกลางสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง กลุ่มชาติพันธุ์ชาวลาหู่ได้เผชิญกับวิกฤติในหลาย ๆ ด้าน เช่น การขาดแคลนที่ดิน การไม่มีอาชีพ ปัญหายาเสพติด เอดส์ ฯลฯ ผู้นำอาวุโสที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณมารวมตัวกันและสร้างเครือข่ายผู้นำจิตวิญญาณ ในการฟื้นฟูความเชื่อของชาติพันธุ์ลาหู่เพื่อจะได้เป็นพลังขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาของชุมชนลาหู่ ในการวิเคราะห์ของพวกเขา ปัญหาสำคัญบางปัญหาคือการที่เยาวชนไม่เชื่อฟังพ่อแม่ของตน ดังนั้น การแก้ปัญหาก็ที่พวกเขาตัดสินใจดำเนินการเป็นลำดับแรก คือการสืบทอดส่งต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมให้แก่คนรุ่นใหม่

การประชุมของผู้นำจิตวิญญาณลาหู่ ปี 2557

ล่าสุด เครือข่ายผู้นำจิตวิญญาณชาวลาหู่ได้ขยายไปสู่ 26 หมู่บ้านในจังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ กลุ่มผู้นำได้เดินทางไปหมู่บ้านอื่น ๆ เดือนละสองครั้งในวันศักดิ์สิทธิ์สองวันในเดือนทางจันทรคติ (วันเพ็ญและวันแรม 15 ค่ำ) เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาของตนบนพื้นฐานของความคิดทางศาสนาเกี่ยวกับ “บุญ” พวกเขาเฉลิมฉลองสองวันนี้ด้วยการปฏิบัติกิจศาสนา เช่น การปฏิบัติตามคำสอน การกินอาหารมังสวิรัต และการหยุดทำงาน เพื่อให้ความสนใจต่อการพัฒนาด้านจิตใจ ชาวบ้านจะรวมตัวกันที่ศาลาศาสนาของหมู่บ้าน (*haw yeh*) เพื่อนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด และเทพผู้สร้าง (*G'uisha*) ซึ่งจะมีพิธีกรรมชำระล้างด้วยน้ำ (รดน้ำบนมือของผู้ปฏิบัติกิจศาสนา) ก่อนที่จะมีการภาวนาร่วมกันและการร่ายรำทางพิธีกรรม ระหว่างการเยี่ยม ผู้นำจะพูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และปัญหาของชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูความเชื่อ การสร้างศาลาศาสนาของหมู่บ้านขึ้นใหม่ การฟื้นฟูผู้นำทางด้านศีลธรรมในแวดวงดั้งเดิมของชาวลาหู่ ด้วยอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด และเทพผู้สร้าง (*G'uisha*) ผู้นำยังได้ประกอบพิธีกรรม เช่น การรักษา พิธีปิดเป่าเคราะห์กรรม และการอวยพรเพื่อความโชคดีและอายุยืนสำหรับชาวบ้าน นอกจากนั้น กลุ่มผู้นำจิตวิญญาณยังได้ร่วมในพิธีกรรมประจำปีของหมู่บ้านต่าง ๆ ในเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเฉลิมฉลองปีใหม่ การสร้างศาลพระภูมิ หรือศาลาพักเวลาเพาะปลูกข้าว ฯลฯ ขบวนการฟื้นฟูชีวิตใหม่นี้ ถือว่าเป็นวิธีในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของพวกเขาไปสู่ชนรุ่นใหม่

(ข) การฝึกอบรมเครือข่ายผู้นำเวทีสังคมภาคเหนือ

มีการจัดเวทีสังคมภาคเหนือให้เป็นเวทีสำหรับผู้นำองค์กร และขบวนการประชาชนในภาคเหนือ โดยเฉพาะผู้นำจิตวิญญาณซึ่งบำรุงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมและความเชื่อของ

ตนในการให้คุณค่าและการเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดในธรรมชาติจากฐานหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่งในระยะยาว

เวทีสังคมนาคเหนือ ปี 2551

วัตถุประสงค์หลักคือการทำกรวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันร่วมกัน แลกเปลี่ยนและระดมความคิดเพื่อค้นหาทางเลือกในการส่งเสริมขบวนการประชาชน บนพื้นฐานของความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

เวทีสังคมนาคเหนือแรกจัดขึ้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2553 ในหัวข้อ “หวนกลับคืนสู่ความศักดิ์สิทธิ์ของโลก” มีผู้เข้าร่วม 64 คน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้นำจิตวิญญาณชาวลาหู่และปกากะญอ ผู้นำระบบเหมืองฝายดั้งเดิมจากพื้นราบ ผู้นำองค์กรประชาชนจากจังหวัดพะเยาและลำปาง นอกจากนั้น ยังมีการวิเคราะห์สถานการณ์การเปิดเขตการค้าเสรีในภูมิภาคเอเชีย และผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมยังได้ไต่ตรอบบทบาทของผู้นำจิตวิญญาณ ในการทำให้มีจิตความศักดิ์สิทธิ์หวนกลับคืนสู่โลกนี้ ตามสถานการณ์ในปัจจุบันนี้ พวกเขาเห็นพ้องต้องกันว่า มีความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูความเชื่อและศีลธรรม มิเช่นนั้น ชีวิตจะเต็มไปด้วยความเสี่ยง ในท้ายที่สุด พวกเขาได้ตัดสินใจที่จะจัดทำแผนการทำงานและกิจกรรมร่วมกัน เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูล ฯลฯ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2554 มีการประชุมคณะทำงานเพื่อจัดเตรียมกระบวนการกลุ่ม และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่าย ในกระบวนการนี้ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทในการสนับสนุน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายผู้นำ

(ค) การฝึกอบรมสำหรับผู้นำฆราวาสและครูคำสอนจากประเทศลาว

สังคมเอเชียมีความสำคัญด้านจิตใจอย่างลึกซึ้งในการเข้าใจชีวิต วัฒนธรรมและศาสนาดั้งเดิม เป็นเครื่องหมายถึงทัศนคติต่อชีวิตของชาวเอเชียจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งรวมถึงวิสัยทัศน์ต่อชีวิตในลักษณะโลกจักรวาล กระบวนการฝึกอบรมผู้นำชาวบ้าน (ผู้นำเยาวชน ครูคำสอน ผู้นำชุมชน) มุ่งช่วยผู้เข้าร่วมให้พัฒนาอย่างองค์รวมพร้อมกับชีวิตฝ่ายจิต และคุณค่าภายใน รวมไปถึงความรู้และทักษะในการทำเกษตรอินทรีย์ การให้แรงบันดาลใจทางสังคม และการพัฒนาชุมชน การฝึกอบรมนี้ส่งเสริมการสืบทอดองค์ความรู้ด้านศาสนา และวัฒนธรรม และคุณค่าของชุมชน เพื่อให้หลักประกันว่าพวกเขาจะมีรากและมีความยั่งยืนในสังคมโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

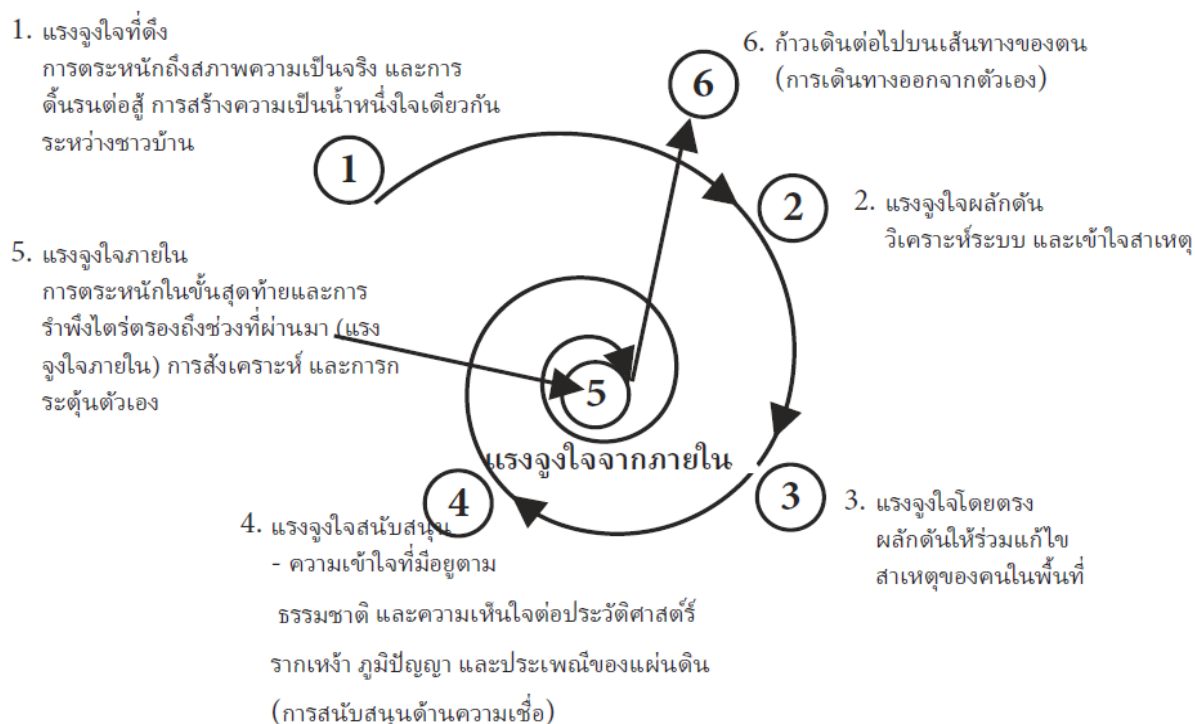

การอบรมผู้นำฆราวาสชาวลาว ปี 2559

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมเหล่านี้ คือการกระตุ้นผู้นำให้ตระหนักและมีความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รับเป็นมรดกมาจากวัฒนธรรมของชุมชนของตน การฝึกอบรมยังปลูกฝังให้ผู้เข้าร่วมได้มีความตระหนัก อุดมการณ์ และการอุทิศตนในการให้บริการแก่ชุมชนของตน อันเป็นวิถีทางของการเป็นผู้นำและความสำเร็จของตัวเอง ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้วิธีการทำวิจัยภาคสนาม ทักษะการวิเคราะห์ เพื่อซึมซับการเรียนรู้และการเผยแพร่ความรู้ โดยอาศัยการปฏิบัติ/การไตร่ตรอง การฝึกอบรมนี้ช่วยให้ผู้นำ ได้หวนกลับมาค้นพบพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงภายในตัวเอง และประชาชนของตน เพื่อหาทางเลือกในการดำรงชีวิตด้วยศักดิ์ศรี และความน่าเชื่อถือในตัวเอง ดังนั้น เราจึงสามารถกล่าวได้ว่า นี่เป็นการอบรม ‘ปราชญ์ชุมชน’ นั่นคือ คนที่ได้รับการหล่อเลี้ยงจากและภายในบริบทของตน ได้ตระหนัก และรับรู้ทรัพยากรส่วนตัวและ

ส่วนรวมของคน ทั้งศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และ Fondacio ได้ร่วมมือกันในการจัดการฝึกอบรมเหล่านี้ และส่งเสริมแนวทางที่เน้นชุมชนเป็นหลัก

กระบวนการปลูกจิตสำนึกผู้นำเยาวชนฆราวาส

10.4 การฝึกการเกษตรอินทรีย์

(ก) ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้จัดอบรมขึ้นเข้มข้นเป็นเวลา 6 เดือน สำหรับเกษตรกรเยาวชน ในเรื่องความรู้และทักษะด้านเกษตรอินทรีย์ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ ขบวนการเกษตรกรเยาวชน มีผู้เข้าร่วมรับการฝึกอบรมกลุ่มแรกจำนวน 15 คนจาก 5 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วยชาวเขา 3 กลุ่ม คือลัวะ ปกาเกอะญอ และลาหู่ ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน 2558 มีเยาวชน ประมาณ 20 คนที่เข้าร่วมรับการฝึกอบรม 6 เดือนที่ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนตั้งแต่ เดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน 2558 เนื้อหาหลักในการฝึกอบรมนี้ประกอบไปด้วยการทำการค้นพบตัวเอง ผ่านการทบทวนชีวิต และการไตร่ตรองตนเอง การทำสมาธิและการรำพึงภาวนา การสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ จากมหาวิทยาลัย และผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่นเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การไตร่ตรองทางเทวศาสตร์ การทำงานใน ภาคนามตามหมู่บ้าน ฯลฯ หลังการฝึกอบรม เยาวชนอาจไปเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เป็นอาสาสมัครรับ ใช้หมู่บ้าน หรือเป็นผู้นำทีมเพื่อช่วยเหลือศูนย์ฝึกอบรมเยาวชนรุ่นต่อไป

การอบรมปราชญ์ชุมชนของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ปี 2560

การอบรมการทดลองดินเพื่อทำปุ๋ยหมัก ปี 2561

ภาค 11

วิสัยทัศน์ และพันธกิจของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน:

2542-2561

11.1 วิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้รับการจัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานของการไตร่ตรอง และการวิเคราะห์บทเรียนที่ได้รับจากประสบการณ์ งานของศูนย์สังคมพัฒนาในอดีต และงานที่ทำก่อนหน้านั้นโดยมิสชันนารีในภาคเหนือของประเทศไทยอย่างเป็นระบบ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ขบวนการประชาชน บนพื้นฐานของคุณค่าทางศาสนา และวัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นตามการชี้นำของศีลธรรมชาติและศีลบรรพบุรุษ และพระผู้สร้าง คุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม และจิตวิญญาณของพวกเขาเป็นแนวทางที่อยู่บนพื้นฐานของบริบทอันทรงพลังในการเอาชนะสิ่งท้าทายในขณะที่พวกเขาดิ้นรนต่อสู้ เพื่อส่งเสริมการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน พร้อมมีศักดิ์ศรีมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 16 มกราคม 2542 เป็นศูนย์วิจัยและฝึกอบรม โดยเน้นชีวิตจิตวิญญาณและวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ทั้งที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงและพื้นราบ

วิสัยทัศน์: ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนเป็นพื้นที่สำหรับประชาชนที่ได้รับแรงบันดาลใจจากจิตวิญญาณและวัฒนธรรมชนพื้นเมืองที่มุ่งใช้ “อำนาจศักดิ์สิทธิ์” นี้ เพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคมในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ เพื่อให้บรรลุถึงวิถีชีวิตแห่งการรำพึงไตร่ตรองและการเป็นประกาศกมากขึ้นที่มีคุณลักษณะของการยึดหยุ่นและความพอเพียงในตัวเอง

พันธกิจ:

1. จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนที่เกี่ยวกับประสบการณ์และการดิ้นรนต่อสู้ของประชาชน เพื่อสร้างเครือข่ายขบวนการประชาชนท้องถิ่นที่ยั่งยืน บนพื้นฐานของแนวทางที่นำทางโดยจิตวิญญาณของตน
2. จัดอบรมและหลักสูตรการฝึกอบรมสำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ที่เป็นปราชญ์ชุมชน เพื่อสืบทอดความใฝ่ฝันของชุมชนโดยอาศัยเกษตรอินทรีย์ที่มีชีวิตจิต
3. เปิดพื้นที่เพื่อการรำพึงไตร่ตรอง/การไตร่ตรองสำหรับผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ ให้มีชีวิตภายในที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยกระตุ้นพวกเขาในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-ระบบนิเวศน์ในบ้านร่วมกันของเรา

4. ทำหน้าที่เป็นแหล่งเพื่อการสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นโดยอาศัยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการสรุปความคิดอ่านและภูมิปัญญาที่รวบรวมจากความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นระยะ ๆ
5. เผยแพร่องค์ความรู้ คุณค่า และภูมิปัญญาของวัฒนธรรมและชีวิตจิตวิญญาณ ของชุมชนท้องถิ่น

เป้าหมาย/วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมการอบรมผู้นำขององค์กรประชาชน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่าย โดยมุ่งเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคม ที่รวบรวมมาจากวัฒนธรรมและชีวิตจิตวิญญาณของชุมชนและแนวทางที่มีจิตวิญญาณของตนเป็นสิ่งชี้นำ
2. เพื่อเอื้ออำนวยการแลกเปลี่ยน โดยเฉพาะด้านประสบการณ์ความเชื่อ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่สนใจเกี่ยวกับแนวทางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน เพื่อกระตุ้นพวกเขาให้มีแผนการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ของตนในการตอบสนองต่อสถานการณ์ปัจจุบัน และเพื่อทำงานมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายที่สนับสนุนการพัฒนาด้านศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น
3. เพื่อจัดอบรมและการฝึกอบรมปราชญ์ชุมชนรุ่นใหม่ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนที่แสดงออกมาในการคืนชนต่อผู้ของเขาเพื่อส่งเสริมคุณค่าทางศาสนา และวัฒนธรรม และชีวิตจิตวิญญาณ โดยอาศัยเกษตรวัฒนธรรม
4. เพื่อทำการสรุปความคิดอ่านและภูมิปัญญาที่ได้เรียนรู้จากชุมชนศาสนา และวัฒนธรรม และแนวทางที่มีจิตวิญญาณเป็นสิ่งชี้นำ
5. เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม ที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่อัตลักษณ์ของกลุ่มคนพื้นเมือง

11.2 แผนงาน

ก. การอบรมและการฝึกอบรม

- (1) การอบรมเชิงปฏิบัติการ ตามสมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” กับครุคำสอนของ
เขตศาสนปกครองเชียงใหม่ วันที่ 7-9 ตุลาคม 2558

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้รับแรงกระตุ้นจากสมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” ของพระสันตะปาปาฟรังซิส เกี่ยวกับการดูแลรักษากันร่วมกันของเรา ให้จัดฝึกอบรมสำหรับผู้นำชาวบ้านในประเด็นสำคัญ ๆ ของสมณสาสน์ฉบับนี้ งานของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้สะท้อนสาระสำคัญของสมณสาสน์ของพระสันตะปาปา ทำงานกับศาสนาต่าง ๆ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อร่วมกันปกป้องธรรมชาติ ปกป้องคนยากจน และสร้างเครือข่ายของการเคารพและความเป็นพี่น้องกัน (สมณ

ศาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า”, ข้อ 201) โดยการทำงานกับศาสนาต่าง ๆ โดยการเสวนาด้วยการปฏิบัติระหว่างศาสนา ซึ่งมุ่งสนับสนุนชุมชนชายขอบที่เรียกร้องการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นจากภายในวัฒนธรรมของตนเองอย่างแข็งขันและสม่ำเสมอ (สมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า”, ข้อ 144) เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องให้การดูแลเป็นพิเศษต่อชุมชนพื้นเมืองและประเพณีและวัฒนธรรมของพวกเขา สำหรับพวกเขาแล้ว ที่ดินและธรรมชาติมิใช่สินค้า แต่เป็นพระพรของพระเจ้า และจากบรรพบุรุษของตนที่พักผ่อนอยู่ที่นั่น พวกเขาถือว่าทุกแห่งหนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น เมื่อยังอาศัยอยู่บนดินของพวกเขา พวกเขาเองก็ต้องดูแลเอาใจใส่อย่างดีที่สุด (สมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า”, ข้อ 146)

การรำพึงไตร่ตรองสมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” กับเยาวชนที่บ้านปาแป แม่ฮ่องสอน ปี 2559

ดังนั้น ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน จึงยึดเอาการศึกษาเพื่อปลูกจิตสำนึกเป็นงานหลักอย่างเข้มแข็ง ตามที่สมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” ได้ระบุไว้ว่า “มีหลายสิ่งที่ต้องเปลี่ยนทิศทาง แต่เหนืออื่นใด เป็นรณนุสัยของที่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง” (สมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า”, ข้อ 202) **การเปลี่ยนแปลงเป็นไปไม่ได้หากขาดแรงจูงใจและกระบวนการศึกษา**” (สมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า”, ข้อ 15) ความสำนึกพื้นฐานนี้ จะช่วยพัฒนาความตระหนัก ทักษะคิด และรูปแบบชีวิตใหม่ สิ่งท้าทายยิ่งใหญ่ด้านวัฒนธรรม จิตวิญญาณ และการศึกษาอยู่ต่อหน้าเรา และสิ่งท้าทายนี้ จะเรียกร้องให้เราก้าวเดินไปบนเส้นทางแห่งการฟื้นฟูอันยาวไกล (สมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า”, ข้อ 202) ด้วยแรงบันดาลใจที่ยิ่งใหญ่ของสมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” และเพื่อตอบสนองต่อการเรียกร้องของพระสันตะปาปาฟรังซิส ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนจึงยังคงใช้ความพยายามของตนต่อไปเพื่อจัดกระบวนการ

เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทำงานของเรา โดยเฉพาะกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยากจน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางมากที่สุดที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ

- (2) การศึกษาทางเลือกสำหรับผู้สูงอายุ: จากชุมชนเพื่อตอบสนองต่อความตั้งใจและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการรักษาคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของตน ชาวชนเหล่านี้ผ่านการอบรมโดยหลักสูตรโครงการ “ปราชญ์ชุมชน” และ “เกษตรวัฒนธรรม” จุดมุ่งหมายคือการหล่อหลอมและกระตุ้นผู้นำใหม่ โดยการช่วยพวกเขาให้สำนึกและมั่นใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนที่ได้รับเป็นมรดกมาจากชุมชนของตน จากนั้น พวกเขาก็จะได้รับแรงบันดาลใจให้อุทิศตนในการพัฒนาชุมชนของตนอย่างเป็นองค์รวม ด้วยคุณค่าทางจิตวิญญาณ และองค์ความรู้ของท้องถิ่น โดยอาศัยกระบวนการ “การปฏิบัติ-การไตร่ตรอง/การรำพึงภาวนาและการปฏิบัติ” ผู้นำเยาวชนจะได้รับการกระตุ้นเพื่อค้นหาแก่น/คุณค่าของตนเอง เมื่อพวกเขายินยอมให้พระจิตของพระเจ้าเปลี่ยนแปลงเขาจากภายใน พวกเขาจะได้รับการชักนำให้ดำเนินชีวิตอย่างเป็นองค์รวม โดยการบูรณาการชีวิตจิตวิญญาณและชีวิตฝ่ายกาย และมุ่งหาทางเลือกเพื่อชีวิตที่พึงตนเองได้และยั่งยืนมากยิ่งขึ้น พร้อมกับศักดิ์ศรีและเสรีภาพของจิตวิญญาณของตนในสังคมปัจจุบัน

- (3) การรณรงค์เครือข่ายกองบุญข้าว สมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” – เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน 2561

ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน 2561 เจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน (บาดหลวงนิพจน์ เทียนวิหาร เจ้าหน้าที่อาวุโส ครูคำสอน และผู้นำชาวบ้าน) ได้จัดการลงเยี่ยมหมู่บ้านเพื่อนำเสนอสาระสำคัญของสมณสาสน์ของพระสันตะปาปา และจัดการพูดคุยเกี่ยวกับผลของสมณสาสน์ต่องานในอนาคตของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนในปีต่อ ๆ ไป การประชุมเหล่านี้จัดขึ้นในวัด 18 แห่งของจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และเชียงราย ซึ่งมีคนเข้าร่วมมากกว่า 4,000 คนจากหมู่บ้านรวมถึงผู้อาวุโส ผู้หญิง เยาวชน และเด็ก

การณรงค์สมณศาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” ที่วัดบ่อแก้ว เชียงใหม่ ปี 2561

ข. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรและขบวนการประชาชน:

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ร่วมมือกับองค์กรประชาชน และกลุ่มชนพื้นเมืองในการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรและกลุ่มต่าง ๆ และกับเครือข่ายสังคมอื่น ๆ ที่พยายามรับเอาคุณค่าของความคิดสร้างสรรค์มาให้โลก บนพื้นฐานของวิสัยทัศน์เชิงโลกจักรวาล และชีวิตจิตวิญญาณของชนพื้นเมือง

ค. การวิจัยและการเผยแพร่ความรู้

เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งสำหรับคุณค่าศาสนา และวัฒนธรรมที่อาจใช้เป็นพลังสร้างสรรค์สำหรับชุมชนท้องถิ่น ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนจึงได้จัดให้มีการวิจัย และสรุปบทเรียนที่ได้รับเป็นระยะ ๆ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนพยายามเผยแพร่องค์ความรู้ท้องถิ่นของแนวทางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และการไตร่ตรองถึงความเชื่อมโยงระหว่างชีวิตจิตวิญญาณและการพัฒนาทั้งครบของชุมชนชนบทในบริบทท้องถิ่นให้แก่สาธารณชน

การรณรงค์สิ่งแวดล้อมและกองทุนข้าว ปี 2561

ง. ภาคิพนัชมิตรกับสถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้พัฒนาความสัมพันธ์ในการทำงานกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ยังวางแผนพัฒนาหลักสูตรปริญญาโททางวิชาการสำหรับผู้นำเยาวชนชาวบ้าน และคนอื่น ๆ ในเรื่องต่าง ๆ เช่น เกษตรวัฒนธรรม ชีวิตจิตวิญญาณ และปรัชญาเอเชีย จริยศาสตร์ศึกษา แนวทางศาสนาและวัฒนธรรมในการพัฒนา ฯลฯ ศาสตราจารย์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศไทยและต่างประเทศ จะได้รับเชิญให้มาบรรยายและจัดหลักสูตรอบรม มีการเสนอว่า โครงการนี้จะอยู่บนพื้นฐานของ “สถาบันหรือโรงเรียนแห่งภูมิปัญญาเอเชีย (Asian Institute/School of Wisdom)” ที่เพิ่งมีการจัดตั้งขึ้นที่ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ในเชียงใหม่ มีการเสนอด้วยว่า สถาบัน/โรงเรียนแห่งภูมิปัญญาเอเชียนี้ เป็นภาคีกับคณะเขตสุดิดในประเทศไทย โดยการลงนามในบันทึกความเข้าใจในด้านความร่วมมือกับวิทยาลัยเพื่อการเรียนรู้ชุมชน (Community Learning College-CLC) ที่เชียงใหม่ ภาคิความร่วมมือนี้ จะช่วยเอื้ออำนวยให้มีการแลกเปลี่ยนผู้บรรยาย/ศาสตราจารย์และนักศึกษาที่จบการศึกษาที่วิทยาลัยเพื่อการเรียนรู้ชุมชน ให้มาศึกษาต่อที่ สถาบันแห่งภูมิปัญญาเอเชียที่ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอด้วย

นักศึกษาปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปี 2559

11.3 การสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนระดับภูมิภาค/ระหว่างประเทศ

(ก) โครงการฝึกอบรมครูคำสอนและผู้นำชาวบ้าน จากประเทศลาว (มกราคม-เมษายน 2560)

ประเทศประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นประเทศที่มีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีประชากรประมาณ 6.5 ล้านคน มากกว่าร้อยละ 60 ของประชากรเป็นชาวลาวที่อาศัยอยู่บนพื้นราบ ในขณะที่ร้อยละ 40 ของประชากรประกอบไปด้วยกลุ่มมอญ-เขมร ม้ง และชาวเขาพื้นเมืองอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่แถบเชิงเขาและบนภูเขา ลาวเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจอยู่กับการเกษตรเป็นหลัก โดยมีประชากรร้อยละ 79 ทำการเกษตร อย่างไรก็ตาม เนื่องจากโลกาภิวัตน์ การเปิดประชาคมอาเซียน และการมีอยู่ของบรรษัทข้ามชาติ ชุมชนเหล่านี้จึงอยู่ในสถานะค่อยโอกาสทางด้านระบบนิเวศซึ่งถูกคุกคามและปัญหาสังคมที่มีเพิ่มมากขึ้น

โครงการฝึกอบรมครูคำสอนและผู้นำชาวบ้านเหล่านี้ เกิดจากความต้องการที่จะพัฒนาและยกระดับครูคำสอน และผู้นำชาวบ้านให้สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและความต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยพวกเขา ให้ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนในฐานะครูคำสอน และผู้นำชาวบ้าน และเพื่อถ่ายทอดทักษะและความรู้เหล่านี้สู่ชุมชนของตน ครูคำสอนเหล่านี้และครอบครัวของพวกเขาได้รับผลกระทบจากการเปิดตลาดอาเซียน การเปลี่ยนสู่ระบบการค้า และการสูญเสียที่ดินโดยบริษัท การอพยพเพื่อปกป้องครอบครัวของพวกเขา บิชอปท้องถิ่นแสดงความกังวลว่า ครูคำสอนจะไม่สามารถแสดงบทบาทของตนเพราะกังวลต่อสภาพความเป็นอยู่ของตัวเอง

การสัมผัสชีวิตของคณะชาวลาวกับชาวบ้านผาหมอน เชียงใหม่ ปี 2561

โครงการฝึกอบรมนี้ เกิดจากการร้องขอจากบิชอป และบาทหลวงของลาว ซึ่งได้ผ่านกระบวนการวางแผนอภิปาลที่ Fondacio Asia เป็นผู้ถือกระบวนการ จากจุดเริ่มต้นด้วยสังคายนาวาติกัน ที่ 2 และเอกสารพระธรรมนูญว่าด้วยพระศาสนจักรในโลกสมัยใหม่ พวกเขาารู้สึกว่า ครูคำสอนในท้องถิ่น และผู้นำชาวบ้านต้องการจิตสำนึกและทักษะบางประการ โดยเฉพาะคำสอนด้านสังคมของคาทอลิก การเกษตร การดูแลสุขภาพ และการพัฒนาชุมชนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสำหรับตน และสำหรับชุมชนของตน พวกเขายังเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกอบรมที่จะช่วยชาวบ้าน ‘เชื่อมโยงความเชื่อกับชีวิต’ และมีส่วนให้เกิดความก้าวหน้าด้านงานอภิปาลของพระศาสนจักรในลาว ในฐานะครูคำสอนและผู้นำฆราวาสในฐานะที่ตนเป็นเสมือนกระดูกสันหลังของพระศาสนจักรด้วยการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านและชุมชนห่างไกล

โครงการฝึกอบรมนี้ได้แค่เพียงมุ่งถ่ายทอดความรู้ และทักษะทางด้านการเกษตรหรือการพัฒนาชุมชนเท่านั้น แต่ยังมุ่งส่งเสริมชีวิตจิตวิญญาณให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นตามข้อเสนอของสมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า” และตามคุณค่าพระวรสาร เพื่อให้หลักประกันว่าผู้เข้าร่วมจะพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม การฝึกอบรมนี้ส่งเสริมการสืบทอดองค์ความรู้และคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเสมอและโลกาภิวัตน์ ผู้เข้าร่วมในการฝึกอบรมเหล่านี้ประกอบไปด้วยครูคำสอนและฆราวาส 16 คน จาก 9 หมู่บ้านในเขตศาสนปกครอง 4 แห่ง คือ ปากเซ ท่าแขก เวียงจันทน์ และหลวงพระบาง

คณะชาลาร่วมสัมมนากับครูคำสอนของเขตศาสนปกครองเชียงใหม่ ปี 2561

โครงการฝึกอบรมรวมการวิเคราะห์แรงจูงใจ และจิตสำนึกในตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม มีการบรรยาย การสัมผัสชีวิต งานภาคสนาม และทัศนศึกษา ชีวิตหมู่คณะ และการทำงานเป็นกลุ่ม การประชุม สัมมนา และเวลาสำหรับการภาวนา ความเงียบ และพิธีมิสซาบูชาขอบพระคุณประจำวันด้วย โครงการฝึกอบรมนี้ ครอบคลุมเนื้อหาหลัก 4 ประการด้วยกัน คือ 1) ความเชื่อและคำสอนของพระศาสนจักร โดยเฉพาะสมณสาส์นของพระสันตะปาปาฟรังซิส 2) กระบวนการทางศาสนาและวัฒนธรรม 3) ทักษะในการจัดองค์กรชุมชน 4) ทักษะด้านการเกษตร

จุดการเรียนรู้หลักจากการฝึกอบรมเหล่านี้ อยู่บนพื้นฐานของการสะท้อนจากผู้เข้าร่วม ซึ่งรวมสาระหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

- **การค้นพบตัวเอง และการชื่นชมที่มาจากและรากเหง้าของตนเอง**
 - ▶ ค้นหาตัวตนที่แท้จริงของตัวเองด้วยความเข้าใจภูมิหลังทางครอบครัว วัฒนธรรม และรากเหง้าของตัวเองที่ดีขึ้น และการวิเคราะห์ตัวเองโดยการไตร่ตรองเพื่อส่งเสริมการเติบโตส่วนตัว
 - ▶ ชื่นชมศักดิ์ศรีของมนุษย์ ไม่ว่าฐานะของตัวเองในสังคมจะเป็นเช่นไรก็ตาม
 - ▶ เรียนรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชนของตน การคืนรนต่อสู้และความก้าวหน้าในอดีต
- **เข้าใจความเชื่อของคริสต์ศาสนา ชีวิตจิตวิญญาณ และกระแสเรียกสู่พันธกิจอย่างลึกซึ้งมากขึ้น**
 - ▶ เข้าใจและชื่นชมเรื่องราวการสร้าง การพบพระเจ้าในสิ่งสร้างผ่านการทำสมาธิและการรำพึงไตร่ตรองธรรมชาติ
 - ▶ นำความเชื่อมาสู่ชีวิตประจำวัน การทำงาน และชุมชน

- ▶ ความสำนึกในอัตลักษณ์คริสตชนของตน และกระแสเรียกของแต่ละคนสู่พันธกิจของตน
- การศึกษาทักษะและความถนัดใหม่ๆ
 - ▶ ในการอบรมคำสอน: เรียนรู้วิธีการสอนคำสอนพื้นฐาน และการใช้บริบทในการสอน การปรับเข้ากับวัฒนธรรม
 - ▶ ทักษะการเกษตร: เกษตรอินทรีย์ (การทำปุ๋ยหมัก น้ำส้มควันไม้) เทคนิคการปลูกผัก การทำเกษตรผสมผสาน
 - ▶ การพัฒนาชุมชน: การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อค้นหาความต้องการของชุมชน การคุ้มครองสิ่งแวดลอม (ตามที่บรรยายไว้ในสมณสาสน์ “ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า”)
- การขยายแนวคิดและความรู้ให้กว้างขวางขึ้น
 - ▶ เปลี่ยนวิธีคิด และการทำงาน โดยใช้แนวทางและความคิดแบบองค์รวม
 - ▶ มองภาพใหญ่ (กระบวนการทำงานโดยรวม) และเชื่อมทุกมิติชีวิตจากอดีตสู่ปัจจุบัน และกำหนดแนวโน้มในอนาคต
 - ▶ ตระหนักว่า ความรู้และภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นทางเลือกที่ยั่งยืนสำหรับการพัฒนาในอนาคต

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ยังได้ร่วมเอื้ออำนวยและเข้าร่วมในการฝึกอบรม การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการประชุมระดับภูมิภาค (เอเชียและแปซิฟิก) ในปีที่ผ่านมา ที่สำคัญประกอบไปด้วย

- การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ สำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจัดโดยสหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย เมื่อวันที่ 18-20 สิงหาคม 2558 ที่กรุงเทพฯ ประเทศไทย
- การสัมมนาเรื่อง “การเสวนาในเอเชียกับศาสนาดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์” ซึ่งจัดโดยสำนักงานเพื่อกิจการคริสตสัมพันธ์ และศาสนสัมพันธ์ของสหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย เมื่อวันที่ 17-19 พฤศจิกายน 2558 ที่พัทยา ประเทศไทย

การสัมผัสชีวิตของนักศึกษา Fondacio ที่หมู่บ้านหนองเต่า ปี 2560

- การประชุมระหว่างประเทศของ Fondacio ปี 2561 ในหัวข้อ *ประกายแห่งการเปลี่ยนแปลงในโลก* เมื่อวันที่ 5-14 พฤษภาคม 2561 ที่มนิลา ประเทศฟิลิปปินส์

ภาคีพันธมิตรระดับภูมิภาค:

ในระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ร่วมมือกับ Fondacio (ปารีส), Asian Youth Academy, Asia Theological Forum, ฯลฯ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ยังได้จัดการอบรมขั้นเข้มข้นสำหรับผู้นำฆราวาสและครูคำสอนของลาว ด้วยการสนับสนุนของ Fondacio

ภาคีพันธมิตรระดับโลก:

ในระดับโลก ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ร่วมมือกับ FIMARC-PLDP, Camilian International Disaster Management Services (CADIS), FABC Climate Change Network, ฯลฯ

การประชุมของ FIMARC ที่เชียงใหม่ ปี 2560

ภาค 12

บทเรียนที่ได้รับ

แนวทางที่เป็นเอกลักษณ์ และคุณูปการของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนต่องานพัฒนาและงานชุมชนระหว่างชุมชนชาติพันธุ์และคนพื้นราบ ในภาคเหนือของประเทศไทยช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

(ก) **โลกทัศน์การพัฒนา:** กรอบและแนวทางสำหรับการพัฒนาชุมชนรากหญ้า อยู่บนพื้นฐานของวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์และวิถีปฏิบัติการพัฒนาที่ยั่งยืน กรอบ/แนวทางเองได้พัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาติพันธุ์และคนพื้นราบ และบูรณาการกับวาทกรรมทางวิชาการและปัญญาชนที่ก้าวหน้า ในเรื่องการพัฒนาและความยั่งยืน การเรียนรู้ชุมชนเป็นมิติแกนกลางในการพัฒนาแนวทางนี้ วิธีนี้ช่วยศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ให้หันออกจากการพัฒนาที่ “เน้นโครงการ” โดยหันมามองการพัฒนาในฐานะ “กระบวนการที่วิวัฒนาการ” บนพื้นฐานของการเรียนรู้และการไตร่ตรองโดยตรง มีการค้นพบการแก้ปัญหาภายในประสบการณ์ชีวิตของประชาชน และในทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ มิใช่จากอิทธิพลหรือแหล่งจากภายนอก วิธีนี้ยังช่วยลดและจัดการพึ่งพาของชาวบ้านต่อพลังจากภายนอก

(ข) **เทวศาสตร์ประชาชน:** บริบททางศาสนาและวัฒนธรรมของสังคมภาคเหนือของประเทศไทย อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของล้านนา ซึ่งมีเอกลักษณ์และแตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ของประเทศ เงื่อนไขนี้ได้นำไปสู่บริบทและพื้นฐานของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ในการพัฒนา “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” ทั้งกับชุมชนชาวคริสต์และชาวพุทธ การประกาศข่าวดี ในบริบทของประสบการณ์ชีวิตของประชาชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ ถือว่าเป็นกระบวนการของแนวทางที่หลากหลายในการพัฒนาศักดิ์ศรีของมนุษย์ ตามภาพลักษณ์ของพระเจ้า ดังนั้น พระศาสนจักรจึงเป็นชุมชนของประสบการณ์และคุณค่าที่หลากหลาย ที่ดำรงอยู่ในชุมชน มิใช่แนวทางเส้นตรงสายเดียวหรือสายหลักสายเดียว นอกจากนั้น ความคิด/พันธกิจใหม่ของพระศาสนจักร ซึ่งได้วิวัฒนาการมาหลายทศวรรษ ตั้งแต่สังคายนาวาติกัน การสัมมนาของบรรดาบิชอป (BISA), สหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชีย (FABC), สำนักงานเพื่อการพัฒนามนุษย์ (OHD), สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (CCTD), ขบวนการนักศึกษาคาทอลิก (IMCS/IYCS), ขบวนการชาวไร่ชาวนาคาทอลิก (FIMARC), สมณสาสน์

ของพระสันตะปาปา ต่างได้ให้ความชอบธรรมอย่างยิ่งต่อวิสัยทัศน์และพันธกิจของ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน

- (ค) **ปราชญ์ชุมชน:** แนวทางและวิธีการที่ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรม ชุมชนใช้เพื่อพัฒนาผู้นำชาวบ้านท้องถิ่น/รากหญ้า ให้เป็น “ปราชญ์ชุมชน” เป็น ยุทธศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของงานพัฒนา ในยุทธศาสตร์นี้ ปัจจัยสำคัญคือการ ค้นหา และส่งเสริมศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่า การปฏิบัติ และโลก ทัศน์พื้นบ้านของประชาชนเอง โดยใช้กรอบการบูรณาการบนพื้นฐานของระบบ ความเชื่อ และประสบการณ์ตรงของชีวิต
- (ง) **การแบ่งปันประสบการณ์ในระดับภูมิภาค:** วิสัยทัศน์และแนวทางของศูนย์วิจัยและ ฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้ดึงดูดความสนใจทั้งจากองค์กรของศาสน จักร และประชาสังคมในระดับชาติ และจากประเทศอื่น ๆ ด้วย ดังนั้น ศูนย์วิจัยและ ฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนจึงได้รับการร้องขอให้จัดการฝึกอบรมสำหรับ ผู้นำฆราวาส นักจัดระบบองค์กรชุมชน ครูคำสอน และอื่น ๆ จากเกาหลีใต้ เมียนมา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศอื่น ๆ

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้สรุปบทเรียนหลัก ๆ ซึ่งได้รับจาก การเดินทางไกลจากศูนย์สังคมพัฒนา ถึงศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรม ชุมชน นับตั้งแต่ปี 2518 ซึ่งมีประเด็นสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

- (ก) แผนการทำงานของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้ก่อให้เกิด ผลกระทบต่อการสืบทอดวิถีชีวิตของประชาชน บรรดากิจกรรมทั้งหมดของ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน เป็นความพยายามในการทำงาน ในชุมชน โดยเน้นที่ประชาชนผ่านกิจกรรมโครงการในระดับท้องถิ่น เป็นความ พยายามที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงสภาพของประชาชนจากการพึ่งตนเองได้น้อย หรือ แทบจะพึ่งตนเองไม่ได้ ไปสู่สภาพใหม่ที่ประชาชนมีศักยภาพในการบรรลุถึงการ พึ่งตนเองอย่างต่อเนื่อง
- (ข) งานของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน เป็นงานกับชุมชน มิใช่ เพื่อชุมชน นี่ได้รับการยืนยันจากกิจกรรมโครงการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในทุกระดับ ผู้แทนชาวบ้านรากหญ้าเป็นคณะกรรมการรับผิดชอบ โครงการ ตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ ดำเนินการ ติดตามผล และประเมินผลกับผู้นำ ชาวบ้านรากหญ้า
- (ค) แนวทางที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งคือ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรม ชุมชนรับเอาการเสวนาระหว่างศาสนา ผ่านกระบวนการการทำโครงการบนพื้นฐาน

ของมิถิทางศาสนาและวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หลักการสำคัญคือ “การพัฒนาค้นทั้งครบ” ซึ่งมุ่งในการพัฒนาค้นในทุกมิติ กิจกรรมการพัฒนาจะต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าทางศาสนา การสอนคำสอน การศึกษา และการฝึกอบรมควรจะต้องสอดคล้องกับชีวิตของชาวบ้านเสมอ

- (ง) เป็นที่น่าสังเกตได้ว่าพุทธศาสนิกชน ยอมรับพิธีกรรมกองบุญข้าวและกิจกรรมอื่น ๆ ที่ริเริ่มและประสานโดยองค์กรศาสนจักร การยอมรับ และการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในกิจกรรมเหล่านี้ สะท้อนว่า ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนมิใช่ภัยคุกคามต่อศาสนาของพวกเขา หรือต่อชาวบ้านที่นับถือศาสนาหรือนิกายอื่น ในทางกลับกัน ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนเคารพพื้นฐานดั้งเดิมและทางศาสนาของศาสนาอื่น ๆ และหลีกเลี่ยงการสร้าง ความกลัวการเปลี่ยนแปลงศาสนาระหว่างชาวบ้าน
- (จ) ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ยอมรับความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในท้องถิ่น โดยการจัดฝึกอบรม การหล่อหลอมผู้นำคริสตชน ฯลฯ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนยังจัดการฝึกอบรมสำหรับผู้นำชาวบ้านรากหญ้า ซึ่งมีความรับผิดชอบในการดำเนินโครงการในชุมชนของตัวเองด้วย กระบวนการนี้ ได้ช่วยสร้างกลุ่มแกนนำที่มีความเข้าใจร่วมกันกับศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนในเป้าหมายของการพัฒนา จุดมุ่งหมายของกลุ่มแกนนำ คือการเผยแพร่แนวคิดนี้ออกไป อย่างน้อยก็ไปสู่สมาชิกที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการ เพื่อพวกเขาจะได้เข้าใจว่า การพัฒนามิใช่งานของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน แต่เป็นงานของประชาชนเพื่อการพัฒนาพวกเขาเอง
- (ฉ) การเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในระดับท้องถิ่น ของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน เพื่อช่วยพัฒนาสภาพของประชาชน เป็นการเป็นประจักษ์พยานต่อพันธกิจของพระศาสนจักรในปัจจุบัน โดยการซื้อสัตย์ต่อคำสอนของตน ทั้งด้วยคำพูดและการกระทำ พระศาสนจักรในเชียงใหม่ ได้แสดงให้เห็นว่า ตนกำลังช่วยเหลือประชาชนของตนให้สร้างสวรรค์บนโลกนี้ โดยการช่วยเหลือและสนับสนุนพวกเขา โดยเฉพาะคนยากจน และผู้ถูกผลักดันให้ออกไปอยู่ชายขอบของสังคม ชาวเขา ฯลฯ ให้พัฒนาสภาพการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของตน นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเกตด้วยว่า ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนมิได้จำกัดงานของตนอยู่แต่เฉพาะชุมชนชาวคริสต์เท่านั้น แต่ยังเปิดตนเองไปสู่ประชาชนที่นับถือศาสนาอื่น รวมถึง “ความเชื่อดั้งเดิม” ของชาติพันธุ์ ในภาคเหนือของไทยด้วย เนื่องจากเห็นว่า มนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีความเชื่อเท่าเทียมกันต่อหน้าพระเจ้า

(ข) ประสบการณ์ของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ในงานอภิบาลของคนในชุมชนท้องถิ่นที่มีประเพณี และคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างร่ำรวย ทำให้ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนตระหนักว่า ศาสนาและชีวิตจิตวิญญาณ ไม่สามารถแยกออกจากประสบการณ์ชีวิตและพิธีกรรมของประชาชนได้ ดังนั้น ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน จึงพยายามบูรณาการคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม และความเชื่อในคริสต์ศาสนากับมิติที่หลากหลายของชีวิต และการทำมาหากินของประชาชน

อะไรคือปัจจัยสำคัญบางประการ ที่สนับสนุนให้ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนบรรลุผลที่เกิดขึ้น และผลลัพธ์เหล่านี้ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ปัจจัยสำคัญบางประการมีดังต่อไปนี้

(ก) ความต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ในช่วงที่ผ่านมา: เจ้าหน้าที่หลัก ๆ ของศูนย์สังคมพัฒนาหลายคนเริ่มทำงานกับองค์กรตั้งแต่ปี 2518 ยังคงเกี่ยวข้องกับศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้น พวกเขาจึงมีประวัติศาสตร์ที่ร่ำรวยของการทำงานและประสบการณ์ที่สั่งสมมาในหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา และได้ช่วยศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนให้บำรุงรักษางานพัฒนาของตน และขยายงานออกไป เพื่อแบ่งปันกับองค์กรและเครือข่ายในพระศาสนจักรในระดับชาติและระดับภูมิภาคด้วย

(ข) ความคิดใหม่ในพระศาสนจักร/เทวศาสตร์ วิสัยทัศน์และเทวศาสตร์ของพระสันตะปาปาฟรังซิสที่อยู่ในสมณสาสน์ต่าง ๆ ของพระองค์ ได้แสดงให้เห็น “พันธกิจใหม่” ของพระศาสนจักรในโลกปัจจุบัน เริ่มจากสังคายนาวาติกัน ที่ 2 และงานขององค์กรของพระศาสนจักรต่าง ๆ มากมายและขบวนการต่าง ๆ รอบโลกที่มีความเป็นปึกแผ่นหนึ่งเดียวกับคนยากจน นี่มิใช่แค่เพียงเป็นการให้ความชอบธรรม หรือการพิสูจน์ “แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม” ในงานของศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาในภาคเหนือของไท่หยานเท่านั้น แต่ยังเป็นแรงจูงใจแข็งขันสำหรับศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ที่จะก้าวเดินต่อไปเพื่อขยายและพัฒนายิ่งขึ้นในปีต่อ ๆ ไป

(ค) ความรู้สึกเป็นเจ้าของในตัวประชาชนเอง: นี่เป็นปัจจัยสำคัญ ที่มีส่วนให้เกิดผลที่เกิดขึ้นและผลลัพธ์ของงานพัฒนา ผู้นำชาวบ้าน/ผู้อาวุโสแกนนำ (ปราชญ์ชุมชน) ได้เป็นกำลังสำคัญในการรักษาความเป็นเจ้าของกิจกรรมต่าง ๆ และการริเริ่มโดยศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ในช่วงหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา และเป็นหลักประกันว่าความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของชาวบ้านเป็นส่วน

หนึ่งในการคิดและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในระดับท้องถิ่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของในท้องถิ่นนี้ ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการให้หลักประกันความเป็นปึกแผ่นหนึ่งเดียวกันของชุมชนที่ต้องเผชิญกับปัญหาและสิ่งท้าทายต่าง ๆ ในการทำงาน

- (ง) คุณค่าและศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น: ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือคุณค่าและศักยภาพยิ่งใหญ่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านเอง ในการแจ้ง ชี้แนะ และกำหนดการกระทำและการริเริ่มของตนในการแก้ปัญหาของตน การแก้ปัญหาในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จและบทเรียนที่ได้รับ
- (จ) การสนับสนุนจากพระศาสนจักรท้องถิ่น: ศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้รับการสนับสนุนด้วยความเข้าใจจากพระศาสนจักรท้องถิ่น และคณะนักบวช (เขตศาสนปกครองเชียงใหม่และเชียงราย คณะซิสเตอร์มารีนา คณะซิสเตอร์อัสสัมชัญ บาดหลวงคณะเบธาราม บาดหลวงคณะเยสุอิต ฯลฯ) ในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นภาคีและผู้ให้ความร่วมมือหลักในหลากหลายงานที่ดำเนินการในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา
- (ฉ) การสนับสนุนจากเครือข่ายระดับภูมิภาคและระดับโลก: ศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ยังได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับภาคีพันธมิตรหลัก ๆ ที่เป็นเครือข่ายระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศ รวมถึง FIMARC, YCW, FONDACIO, IMCS เอเชียและแปซิฟิก ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ก้าวเดินต่อไปข้างหน้าเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การทำงานสำหรับ 10 ปีต่อไป ยังคงมีสิ่งท้าทายสำคัญ ๆ บางประการที่จำเป็นต้องจัดการ และผนวกเข้าไปในแผนการในอนาคต สิ่งท้าทายที่สำคัญที่สุดบางประการมีดังต่อไปนี้

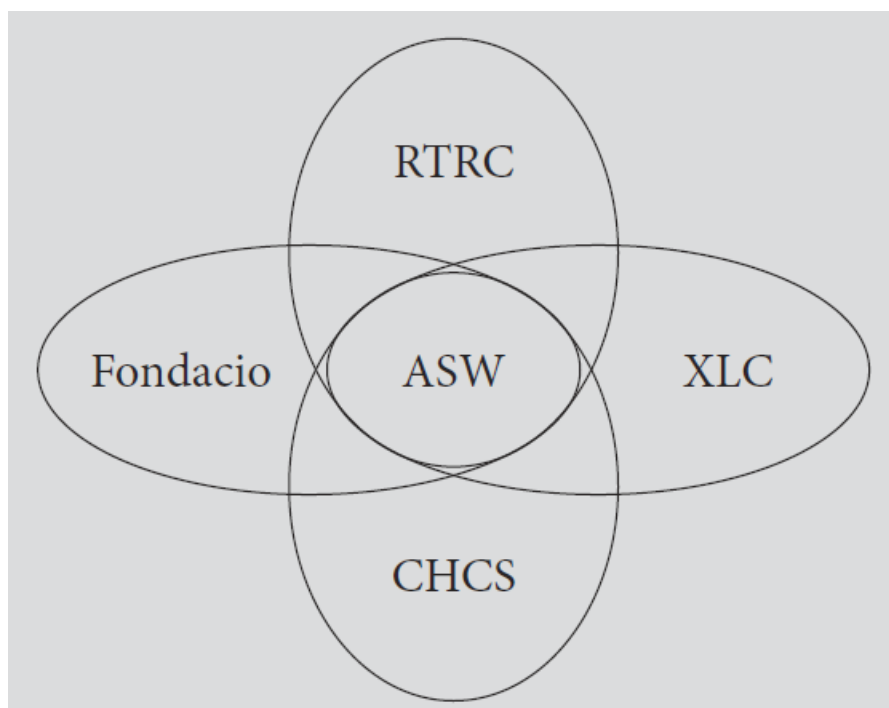
- (ก) การพัฒนาผู้นำชาวบ้านรุ่นต่อไป (ปราชญ์ชุมชน) ในระดับชุมชน จำเป็นต้องมีแนวทางและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนเพื่อค้นหา ฝึกอบรม และสนับสนุนผู้นำชาวบ้านรุ่นต่อไป โครงการฝึกอบรมที่จัดกับผู้นำท้องถิ่น/ครูคำสอนจากประเทศสาธารณชนประชาธิปไตยประชาชนลาว สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีที่ควรนำมาใช้
- (ข) พัฒนาเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งคัดมาจากกลุ่มแกนนำเยาวชนในระดับหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมา
- (ค) สนับสนุนเยาวชนที่ได้รับเลือกจากหมู่บ้าน ซึ่งต้องการศึกษาด้านวิชาการ (ปริญญาโทและปริญญาเอก) ต่อในอนาคต เพื่อช่วยพวกเขาให้พัฒนาความสามารถทางวิชาการและอาชีพ เพื่อรับใช้หมู่บ้านและชุมชนของตนได้ดียิ่งขึ้นในอนาคต
- (ง) หาวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการค้นหาศักยภาพของเยาวชนในปัจจุบัน ในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ/เทคโนโลยี/นวัตกรรมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์

- (จ) เชิญผู้นำเยาวชนที่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการบริหาร และการประชุมเจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน
- (ฉ) จัดการให้เยาวชนลงเยี่ยมหมู่บ้าน เพื่อสังเกตและเรียนรู้จากโครงการและกิจกรรมของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และเพื่อให้มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และเพื่อสนับสนุน/กระตุ้นพวกเขา
- (ช) หาโอกาสในการแบ่งปันประสบการณ์ ของศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนกับเยาวชนในหมู่บ้าน จัด “กิจกรรมการแบ่งปันความรู้ ในวันศุกร์สัปดาห์”
- (ซ) “เยาวชนต้นแบบ” เพื่อนำเสนองาน การวิจัย และประสบการณ์ของตนกับเยาวชนในหมู่บ้านอื่น ๆ
- (ณ) เชื่อมโยงกับพระศาสนจักรอย่างต่อเนื่อง: ส่งเสริมพันธกิจใหม่ของพระศาสนจักร นำเอาวิสัยทัศน์ พันธกิจ และงานที่ดีที่ทำในหลายทศวรรษที่ผ่านมาของศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และสถาปนาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา/สหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชียกลับมาใหม่ เพื่อฟื้นฟูพระศาสนจักรในบริบทท้องถิ่น โดยการใช้แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม การดำเนินการนี้ เป็นจังหวะที่ดีเมื่อมีสมณสาส์นของพระสันตะปาปาออกมาในเรื่องพันธกิจใหม่ของพระศาสนจักรในโลกปัจจุบัน

ภาค 13

ทิศทางอนาคตและการก้าวไปข้างหน้า

(แผนผังโครงสร้างองค์กรศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน/โรงเรียนภูมิปัญญาแห่งเอเชีย
(RTRC/ASW))

ASW = *Asian School of Wisdom, เชียงใหม่ ประเทศไทย*

RTRC = *ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน, เชียงใหม่ ประเทศไทย*

XLC = *ศูนย์การเรียนรู้เซเวียร์ เชียงแสน ประเทศไทย*

CHCS = *Center for Humanities and Compassion Studies, Xavier University, แคว้นโอริสสา ประเทศอินเดีย*

FONDACIO ASIA

ในเดือนเมษายน 2560 บาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร ผู้อำนวยการบริหารของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้รับเชิญจากพระสันตะปาปาฟรังซิส ให้เข้าร่วมการประชุมเรื่องการพัฒนามนุษย์ทั้งครบในกรุงโรม ซึ่งจัดโดยสมณกระทรวงเพื่อเฉลิมฉลองวาระครบ 50 ปี ของการปฏิรูปยุคใหม่ (จากพระธรรมนูญว่าด้วยพระศาสนจักร พระธรรมนูญว่าด้วยพระศาสนจักรในโลกสมัยนี้ จนถึงสมณสาส์นการพัฒนาประชาชาติ และความห่วงใยต่อสังคม) บนพื้นฐานของผลลัพธ์จากการประชุมครั้งนี้ พระศาสนจักรในโลกที่สาม/ซีกโลกทางใต้ ได้รับอณัติจากพระสันตะปาปาฟรังซิสใน 50 ปีต่อไป เริ่มต้นในปี 2560 บนพื้นฐานของแนวทางทฤษฎีของสมณสาส์น ‘ความชื่นชมยินดีในการประกาศข่าวดี’ ‘ขอสรรเสริญองค์พระเจ้า’ และ ‘ความชื่นชมยินดีในความรัก’ ให้จัดตั้งศูนย์อบรมเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของการปฏิรูปยุคใหม่ของสังคายนาวาติกัน ที่ 2 และสหพันธ์สภาพระสังฆราชแห่งเอเชียในแง่ของพันธกิจของพระศาสนจักรในเรื่องการประกาศข่าวดีครบทุกมิติของพระศาสนจักร และการพัฒนาศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน นี่คือการแรงบันดาลใจส่วนตัวและการยืนยันสำหรับบาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหารต่องานที่ได้ทำมากกว่า 40 ในอดีต โดยศูนย์สังคมพัฒนา เชียงใหม่ และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนในภาคเหนือของประเทศไทย

ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนในอนาคตของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน คณะทำงานตัดสินใจที่จะลงเยี่ยมหมู่บ้าน/อำเภอบางแห่งที่คัดเลือกในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา ซึ่งมีการทำงานกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำเสนอผลลัพธ์จากการประชุมที่กรุงโรม และพูดคุยและหาข้อมูล เพื่อกำหนดทิศทางอนาคตของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน 2561 มีการประชุม 18 ครั้ง ที่ครอบคลุมประมาณ 500 หมู่บ้านจาก 13 อำเภอ ซึ่งมีผู้นำชาวบ้าน แม่บ้าน สมาชิกชุมชน เด็ก และเยาวชน และคนอื่นเข้าร่วมประมาณ 4,000 คน มีการพูดคุย และผลลัพธ์ที่ได้จะถูกผนวกเข้าไปในแผนการทำงานในอนาคต 10 ปีข้างหน้า

นอกจากนี้ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ยังได้จัด “เวทีปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง” ในเชียงใหม่เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2561 ซึ่งมีผู้นำชาวบ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้หญิงและเยาวชน ผู้แทนจากพระศาสนจักร และคณะนักบวช นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรภาคประชาสังคม คณะกรรมการบริหาร และคณะที่ปรึกษาระหว่างประเทศของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ได้พูดคุยเกี่ยวกับแผนการอนาคตของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน/โรงเรียนภูมิปัญญาแห่งเอเชียสำหรับช่วง 10 ปีข้างหน้า เกี่ยวกับข้อค้นพบของบันทึกประวัติศาสตร์ศูนย์สังคมพัฒนา/ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน ตั้งแต่ปี 2518 จนถึงปัจจุบัน ผลลัพธ์จากเวทีปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จะมีส่วนต่อการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ 10 ปีของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน (2562-2572) เพื่อก้าวต่อไปข้างหน้า

เวทีปรึกษาหารือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องแผนยุทธศาสตร์ของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน/
โรงเรียนภูมิปัญญาแห่งเอเชีย ที่เชียงใหม่ กรกฎาคม 2560

ภาค 14

บทสรุป

บันทึกประวัติศาสตร์ของศูนย์สังคมพัฒนา และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน เชียงใหม่ ตั้งแต่ปี 2518 ถึงปัจจุบัน เป็นผลจากงานวิจัยที่ดำเนินการโดยทีมกลุ่มแกนของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนธันวาคม 2561 นับแต่มีการตัดสินใจครั้งแรกให้ทำการวิจัยนี้เมื่อเดือนมกราคม 2561 ทีมกลุ่มแกนของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนมีการประชุมทุกเดือน เพื่อพูดคุยถึงหัวข้อหลักที่เกี่ยวข้องกับวิสัยทัศน์ และพันธกิจของศูนย์สังคมพัฒนา และศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชน ทบทวนโครงการและกิจกรรมสำคัญ ๆ ที่มีการดำเนินการในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา บทเรียนที่ได้รับ และสิ่งท้าทายบางประการเพื่อก้าวเดินต่อไปข้างหน้า มีการทบทวนและสรุปเอกสารอย่างกว้างขวาง ทั้งวัสดุและสิ่งพิมพ์ภาษาไทยและอังกฤษ เพื่อสกัดประเด็นสำคัญ ๆ และการเรียนรู้ซึ่งมีอยู่ในรายงานฉบับสุดท้ายนี้แล้ว

ยังมีงานที่กำลังดำเนินอยู่ ในขณะที่ส่วนสำคัญของแนวทางการพัฒนาและงานในช่วงที่ผ่านมาของศูนย์สังคมพัฒนาและศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนได้มีการบันทึกไว้ในรายงานฉบับนี้แล้ว แต่ก็ยังมีช่องว่างหลัก ๆ อยู่เพราะมีโครงการ กิจกรรม และการริเริ่มหลากหลายที่มีการดำเนินการในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ดังนั้น จึงได้มีการตัดสินใจว่า งานนี้จะดำเนินต่อไปในปีถัดไป ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานในอนาคตของศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา และวัฒนธรรมชุมชนในปีต่อ ๆ ไป

รายการภาคผนวก

ภาคผนวก 1: กรณีศึกษา 1: “เรียกนกแห่งผิข้าวไปสู่สวรรค์”

(*kauv htauf keiz htofbiqaf*) - นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ปกากะญอ

ภาคผนวก 2: กรณีศึกษา 2: ตำนานเรื่องการสร้างโลก ตำนานพื้นบ้านชาวลาคู

(*mvapha – mi pha begins*)

ภาคผนวก 3: กรณีศึกษา 3: บทสัมภาษณ์ผู้อาวุโส: นายปะญา เว่ยผ่อ (ผู้นำปกากะญออาวุโสวัย 91 ปี)

ภาคผนวก 4: กรณีศึกษา 4: ข้าว 9 เมล็ด

ภาคผนวก 5: แผนที่เขตศาสนปกครองเชิงใหม่และเชิงรายในปี 2561

ภาคผนวก 1

กรณีศึกษา 1: “เรียกนกแห่งผิข้าวไปสู่สวรรค์”

(kauv htauf keiz htofbiqaf)

นิทานพื้นบ้านชาวเขาปกาเกอะญอ

“พริ นี่ ข้าว ขึ้นมาเถอะ นกแห่งผิข้าว ย่าผู้เป็นหม้าย (htof Bi qaf Hpi mufmai) เรียกให้ข้าวขึ้นมา เรียกข้าวที่สีแล้วขึ้นมา เรียกข้าวให้เข้ามาอยู่ในฉาง เรียกข้าวขึ้นมาในยุ้ง ข้าวในท้องฟ้า ข้าวในดิน ข้าวจากภาคเหนือ ข้าวจากภาคใต้ ข้าวจากตะวันออก ข้าวจากตะวันตก ข้าวจากทุ่งผืนใหญ่ ข้าวจากนาผืนใหญ่ ข้าวจากแม่น้ำโขงที่ยิ่งใหญ่ ข้าวจากแม่น้ำสาละวินที่ยิ่งใหญ่ ข้าวจากภูเขาใหญ่ ข้าวจากยอดดอยสูง ข้าวจากเชียงใหม่ ข้าวจากกรุงเทพฯ ทำให้เจ้าขึ้นมาและเพิ่มจำนวน ขึ้นมาและกินข้าวใหม่ ขึ้นมาและคั้นน้ำบริสุทธิ์ ขึ้นมาและกินเนื้อนก ขึ้นมาและกินเนื้อไก่ ขึ้นมาและรวมกันไว้ ขึ้นมาและอยู่ร่วมกัน ขึ้นมาและเป็นหนึ่งเดียวกัน ขึ้นมาและเป็นปีกแผ่นหนึ่งเดียวกัน ขึ้นมาและเติมเต็มให้ฉาง ขึ้นมาและเติมเต็มให้ยุ้ง ขึ้นมาและเติมเต็มให้กระท่อมในนา ขึ้นมาและเติมเต็มพื้นที่ที่พักผ่อน”

ชาวเขาปกาเกอะญอต้องบพทาวนานี้ในภาคเหนือของประเทศไทย ระหว่างการนวดข้าวหลังการเก็บเกี่ยว การอ้างถึง “นกแห่งผิข้าว” และ “ย่าผู้เป็นหม้าย” มาจากนิทานพื้นบ้านเก่าแก่ที่บรรพบุรุษเล่าให้ฟังเมื่อหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา นิทานเรื่องนี้เล่าต่อไปว่าดังนี้

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเด็กกำพร้าคนหนึ่งซึ่งสามารถเพียงแค่สร้างบ้านหลังเล็ก ๆ สำหรับตัวเองในเขตรอบนอกหมู่บ้านหลักที่เจ้าของที่ดินอาศัยอยู่เท่านั้น เขาไม่มีแม่หรือพ่อ ไม่มีพี่น้อง ไม่มีเพื่อนบ้าน และอาศัยตามลำพังคนเดียวในบ้านของตน เจ้าของที่ดินบอกเขาว่า “ฉันเป็นหัวหน้าของเมืองนี้ ฉันเป็นเจ้าของที่ดินและทรัพยากรทั้งหมด ไม่ว่าชาวบ้านจะทำอะไร ไม่ว่าพวกเขาจะกินอะไร ไม่ว่าพวกเขาจะฉางไร่หรือทำสวนผักที่ไหน พวกเขาจะต้องได้รับอนุญาตจากฉันก่อน”

เด็กกำพร้ายากจนมาก เขาไม่มีนา ไม่มีวัว ไม่มีควาย ไม่มีหมู ไม่มีไก่ มีเพียงแค่บ้านหลังเล็ก ๆ ที่เขาอาศัยอยู่ตามลำพังคนเดียวเท่านั้น เจ้าของที่ดินไม่อนุญาตให้เขาฉางไร่ หรือไม่อนุญาตให้เขาเก็บหน่อไม้ ดังนั้น เด็กกำพร้าจึงคิดในใจว่า:

“อืม หากเป็นเช่นนั้น ฉันจะไปขออาหาร (ข้าว) จากเจ้าของที่ดินเพื่อจะได้กิน”

ดังนั้น เขาจึงไปที่บ้านของเจ้าของที่ดิน เมื่อเขาไปถึง เขาบอกกับเจ้าของที่ดินว่า “ท่านครับ ฉันหิวขอข้าวให้ฉันกินบ้างเถอะ”

เจ้าของที่ดินตอบกลับว่า “อ้อ เจ้าเด็กกำพร้า เจ้าเป็นคนขี้เกียจ เจ้าป่วยทั้งใจและกาย อย่าเข้าใกล้ฉัน”

เด็กกำพร้าพูดกับเจ้าของที่ดินว่า “ท่านครับ ฉันหิวเหลือเกิน ฉันไม่สามารถทำอะไรเพื่อช่วยเหลือตัวเองได้ เพราะท่านไม่อนุญาตให้ฉันทำอะไร”

เจ้าของที่ดินกล่าวกับเขาว่า “ฉันขอพูดตรง ๆ กับเจ้านะ ฉันมีผู้คน/ชาวบ้านจำนวนมากที่ต้องดูแล ฉันไม่อาจอนุญาตให้เจ้าทำอะไรได้ แม้ว่าฉันจะสามารถอนุญาต แต่ก็ไม่มีอะไรที่เจ้าสามารถทำเพื่อช่วยฉันได้”

แม่หม้ายที่สบเมย ปี 2555

เด็กกำพร้าไร้รัฐในพื้นที่ห่างไกล ปี 2555

เด็กกำพร้าไม่ลดละความพยายาม และยังคงพูดต่อไปตรง ๆ ต่อหน้าเจ้าของที่ดินด้วยความอดทน เมื่อเจ้าของที่ดินเห็นว่าเด็กกำพร้าไม่ยอมไปง่าย ๆ เขาตะโกนข่มขู่ใส่เด็กกำพร้าว่า “เจ้าเด็กกำพร้า เจ้าไม่ได้รับการต้อนรับในบ้านของฉัน ออกไปซะ หากเจ้าไม่ออกไป ฉันจะฆ่าเจ้าเดี๋ยวนี้”

เด็กกำพร้าเห็นว่าสถานการณ์กำลังอันตราย เขาจึงรีบลุกขึ้น และกลับไปที่บ้านของตน เขาหิวมาก ดังนั้น เขาจึงเดินไปรอบ ๆ บ้านในละแวกนั้นเพื่อขออาหาร บางครั้ง เขาได้อาหารมารองท้องบ้าง และบางครั้งก็ไม่ได้รับ แต่เขาก็ยังอยู่ได้

ทเวคาผู้โอบอ้อมอารี (Taj moo hkof hpo) มองลงมาจากสวรรค์ที่ตนอยู่ เห็นชีวิตของเด็กกำพร้า และรู้สึกสงสารเขา เธอต้องการลงมาช่วยเด็ก แต่ก็ไม่มีโอกาสที่จะทำได้ และหากเจ้าของที่ดินรู้เข้า เขาก็จะ

โกรธ อย่างไรก็ดี เธอรู้สึกว่ เธอควรจะต้องลงมาช่วยเด็กแน่นอน แต่เธอจะต้องทำอย่างระมัดระวัง และไม่เปิดเผยตัว

วันหนึ่ง ในขณะที่เทวดากำลังรอโอกาสที่จะลงมาช่วยเหลือเด็กกำพร้า เจ้าของที่ดินจากอีกเมืองหนึ่ง ได้จัดงานบุญวัด (เพื่อถวายสิ่งของเป็น “การทำบุญ”) ขึ้น เจ้าของที่ดินรายนี้ได้เชิญชาวบ้านในเขตปกครองของตนและทุกคนจากอำเภอใกล้เคียงให้มาร่วมงานเฉลิมฉลองดังกล่าว ทุก ๆ คนพูดถึงการไปงานวัดนี้ และทุก ๆ คนที่ได้ยินเกี่ยวกับงานวัดนี้ก็ตัดสินใจที่จะไปร่วมงาน

เทวดามองลงมาจากเบื้องบน และเห็นเหตุการณ์งานที่กำลังเกิดขึ้นนี้ เธอคาดหวังว่าเจ้าของที่ดินที่กำลังจัดงานบุญนี้ จะต้องมีความสุขมากอย่างแน่นอน และไม่ต้องสงสัยเลยว่า เด็กกำพร้าคนนั้นก็จะเป็นส่วนหนึ่งของงานเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ด้วย แต่จะไปในไหนเธอยังไม่รู้ ในขณะที่เธอเดินทางไปงานบุญนั้น โดยบังเอิญ มีต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งที่มึหนาม ล้มขวางถนนอยู่ ทำให้เธอไม่สามารถสัญจรผ่านไปได้ เส้นทางถูกกั้นขวาง และใบไม้ขวางหมดโดยสิ้นเชิง

เทวดาถือโอกาสแปลงร่างเป็นนก และบินเข้าไปในต้นไม้ที่ล้มลงมานั้น เมื่อเธอเข้าไปอยู่ในต้นไม้แล้ว เธอก็แปลงร่างอีกครั้ง คราวนี้แปลงร่างเป็นย่าม้ายชรา และบิดตัวได้กึ่งและใบไม้มุดเข้าไปในส่วนลึกที่สุดของต้นไม้ที่ล้มลงมานั้น เนื้อร่างของเธอปกคลุมไปด้วยกึ่ง และแขนงไม้ และอุปสรรคอื่น ๆ และเป็นการยากมากที่จะเข้าไปถึง

เทวดานั่งลงและรอคอย หลังจากนั้นไม่นาน เธอได้ยินเสียงคนคุยกันในขณะที่เดินเข้ามาใกล้ ย่าม้ายชราคิดอยู่ในใจว่า “นี่เอง” เสียงของคนเหล่านี้ที่กำลังเดินทางไปร่วมงานบุญเข้าใกล้มาทุกที และในที่สุดก็มาถึง ย่าม้ายชราเห็นว่า พวกเขาเป็นชายหนุ่มและหญิงสาว ซึ่งแน่นอนกำลังเดินทางไปร่วมงานบุญ และพวกเขาก็แต่งตัวดีด้วยเสื้อผ้าสวยงาม เมื่อพวกเขามาถึงต้นไม้ ก็ร้องออกมาว่า “อะไร ต้นไม้ล้มและขวางทางเดินหมด เราไม่สามารถไปต่อ และก็หันหลังกลับไม่ได้แล้ว”

ทั้งสองต่างก็ช่วยกันหาทางอ้อมต้นไม้ พวกเขาเดินขึ้นเดินลง จากปลายด้านหนึ่งของต้นไม้ ไปยังปลายอีกด้านหนึ่ง มือและเท้าของพวกเขาถูกหนามตำ จนพวกเขาร้องออกมาด้วยเสียงดังว่า “โหย โหย”

เมื่อถึงตอนนี้ย่าม้ายชราจึงเริ่มพูดว่า “นี่ หลานเอ๋ย เธอกำลังจะไปไหนกัน?”

พวกเขาตอบว่า “เรากำลังจะไปงานบุญ ย่าจ๋า ท่านเข้าไปอยู่ข้างในได้อย่างไรกัน?”

ย่าม้ายชราตอบว่า “นี่ หลานเอ๋ย ช่วยฉันด้วย ต้นไม้ล้มทับฉัน ฉันกำลังคิดว่าจะไปงานบุญด้วยเหมือนกัน แต่เมื่อฉันเดินมาถึงตรงนี้ ต้นไม้ก็ล้มทับฉัน ฉันขยับตัวไม่ได้ ช่วยตัดต้นไม้ปล่อยฉันให้เป็นอิสระ เพื่อว่าฉันจะได้ออกไปจากที่นี่ด้วย”

พวกหนุ่มสาวก็อยู่ลึกรู้แล้วจึงพูดกับย่าม้ายชราว่า “ย่าจ๋า กิ่งไม้หนาที่ไปหมด พวกเรากำลังจะไปงานบุญ และเราก็ไม่ได้เอามีดหรือขวานมาด้วย เราไม่สามารถตัดกิ่งไม้ให้ย้าออกมาเป็นอิสระได้ เราต้องเดินทางต่อไป มิเช่นนั้นเราก็จะไปงานบุญไม่ทันเวลา”

หนุ่มสาวยืนขึ้น และเดินจากไป ย่าหม้ายชรามองพวกเขาจากไปจนลับตา แล้วจึงกล่าวกับตนเองว่า “หนุ่มสาววัยเยาว์เหล่านั้น ฉันขอให้พวกเขาช่วยฉัน แต่ไม่มีแม้แต่คนเดียวที่จะช่วย หากพวกเขาไม่แม้แต่จะช่วยเหลือแม่หม้ายชราคนจนที่กำลังลำบากอย่างฉัน ก็ไม่มีประโยชน์อะไรกับพวกเขาที่จะไปทำบุญที่วัด”

หลังจากนั้นอีกสักพัก ก็มีเสียงของคนอีกกลุ่มหนึ่งกำลังใกล้เข้ามา กลุ่มนี้เสียงดังกว่ากลุ่มแรก ย่าหม้ายชราคิดอยู่ในใจว่า คนกลุ่มนี้น่าจะมีใครสักคนแน่ ๆ ที่จะช่วยฉัน เมื่อพวกเขาเข้ามาถึงต้นไม้ พวกเขาก็พูดกันว่า “เอ๊ะ? ต้นไม้ล้มลงมา และขวางถนนไปหมด เราจะเดินทางต่อไปได้อย่างไรกัน? เรากำลังจะไปร่วมงานบุญ แต่ต้องเจอกับสิ่งนี้ เราจะไปถึงที่จัดงานไหมหนอ?”

บางคนพูดขึ้นมาว่า “เรามาไกลถึงขนาดนี้แล้วเราต้องไปต่อ”

ย่าหม้ายชราได้ก้มไม่จึงพูดกับพวกเขาว่า “หลานเอ๋ย พวกเธอกำลังจะไปไหนกัน? พวกเธอมีกันหลายคน โปรดช่วยฉันให้เป็นอิสระออกจากใต้ต้นไม้ด้วยเถิด ต้นไม้ล้มทับฉัน ฉันพยายามจะไปงานบุญ แต่เมื่อมาถึงตรงจุดนี้ ต้นไม้ต้นนี้ก็ล้มทับตรงตัวฉันพอดี ฉันขยับตัวไม่ได้ ได้โปรดสงสารย่าแก่ ๆ ด้วยเถิด”

ผู้คนเหล่านั้นต่างก็ถามกันและกันว่า “พวกเราจะทำกันอย่างไรดี? หญิงชราขอพวกเราให้ช่วยเหลือนางเป็นอิสระ พวกเราจะช่วยให้นางออกมาเป็นอิสระกันหรือไม่?”

บางคนพูดขึ้นมาว่า “เอ เรากำลังเดินทางไปงานบุญ และเราก็ไม่ได้เอามิดหรือขวานติดตัวมาด้วย เราจะช่วยนางออกมาเป็นอิสระได้อย่างไรกัน? หากเราพยายามช่วยเราก็จะไปงานบุญไม่ทันเวลา อย่าใส่ใจนางเลย พวกเราไปกันเถอะ”

พวกเขาลุกขึ้นและเดินจากย่าหม้ายชรานั้นไปเหมือนกับคนกลุ่มแรก ย่าหม้ายชรามองพวกเขาเดินจากไปไกลจนลับตา และพิมพ์ตามหลังพวกเขาว่า “เด็กเหล่านี้ ฉันคิดว่าพวกเขาจะช่วยฉัน และฉันก็ทำทุกอย่างแล้ว แต่ไม่มีแม้แต่คนเดียวที่จะช่วยฉัน พวกเขาเดินจากฉันไปโดยไม่สนใจ หากนี่คือสิ่งที่พวกเขาเป็น การไปงานวัดจะไม่ทำให้พวกเขาได้บุญหรอก”

หลังจากที่รอคอยต่อไปอีกสักพักใหญ่ ๆ ก็มีเสียงคน ๆ หนึ่งกำลังใกล้เข้ามา ทำทางให้ราบในขณะที่เขาเดินเข้ามา ส่งเสียงหวดไม้ เมื่อเขามาถึงต้นไม้ ย่าหม้ายชรามองเห็นว่า นั่นเป็นเด็กกำพร้า เขาก็ตั้งใจไปร่วมงานบุญเหมือนกัน แต่เขาไปคนเดียว ไม่มีเพื่อนหรือกลุ่มคนมาด้วยกัน เขาแบกเป้ใส่มีดหักที่มีใบมีดสั้นเพียงเท่านั้น เมื่อเขามาถึงต้นไม้ เด็กกำพร้าก็เอ่ยขึ้นว่า “เอ ต้นไม้ล้มทับถนน และขวางถนนจนหมดสิ้น ก่อนหน้านี้ฉันก็ผ่านตรงนี้ไป ยังไม่มีต้นไม้ขวางถนนเลย ถนนก็เรียบและเดินทางไปมาสะดวก ครั้งนี้ ต้นไม้ล้มทับถนน ตอนนี้เราจะไปทางไหนดี?”

เขาอยู่ตามลำพังและพูดกับตัวเอง ย่าหม้ายชราที่อยู่ใต้กิ่งของต้นไม้ที่ล้มอยู่นั้น สามารถได้ยินเสียงของเขา และมั่นใจว่านั่นคือเด็กกำพร้า ดังนั้น เธอจึงพูดขึ้นมาว่า “เด็กกำพร้าเอ๋ย ช่วยตัดกิ่งไม้่ออกให้ฉันเป็นอิสระสักทีเถอะ และช่วยให้ฉันออกไปจากตรงนี้ด้วย”

เด็กกำพร้าได้ยินเสียงของย่าหมายชรา จึงถามว่า “ท่านเป็นใคร ทำไมจึงพูดออกมาจากใต้กิ่งไม้?” จากนั้น เด็กกำพร้าก็ปีนขึ้นไปบนกิ่งไม้ เพ่งมองลงมาระหว่างใบไม้และกิ่งก้าน และเห็นหญิงชราอยู่ลึกเข้าไปข้างใต้ของต้นไม้ที่พนักกันอยู่ เด็กกำพร้าถามย่าหมายชราขึ้นว่า “ท่านเข้าไปติดในนั้นได้อย่างไร?”

ย่าหมายชราตอบว่า “ต้นไม้ล้มทับฉัน ฉันไม่สามารถขยับตัวได้ ฉันจะตายในนี้ ได้โปรดช่วยตัดกิ่งไม้ ออกมาให้ฉันเป็นอิสระ และช่วยฉันออกไปจากตรงนี้ทีเถอะ”

เด็กกำพร้าตอบว่า “นี่ คุณย่า ฉันมีเพียงมีดหักหนึ่งเล่ม ฉันไม่รู้ว่าคุณจะสามารถตัดกิ่งไม้ให้คุณย่าออกมาจากตรงนั้นได้หรือไม่”

ย่าหมายชราพูดกับเขาว่า “หลานเอ๋ย ถ้าเธอมีใจที่จะช่วยฉัน ก็ได้โปรดช่วยเถอะ”

เด็กกำพร้าก็ตอบว่า “ถ้าคุณย่าพูดเช่นนั้น ฉันก็จะลองดู”

เด็กกำพร้าก็เริ่มลงมือทันที เพื่อลิด ตัดและ โยนกิ่งไม้ทิ้ง ลิกเข้าไป ลิกเข้าไป และลิกเข้าไปทุกที เขาเกือบเข้าถึงตัวย่าหมายชราแล้วเมื่อตัดกิ่งไม้มาถึงตรงกิ่งง่ามใหญ่ของต้นไม้ ซึ่งต้องตัดออกเพราะไม่มีทาง หลีกเลียง หรือทางอื่น เนื่องจากเขาได้เข้ามาในกองไม้ลิกมากแล้ว เขาต้องไปทางนี้ มิเช่นนั้น เขาจะต้องเริ่มต้นใหม่จากส่วนบน เด็กกำพร้าคิดในใจว่า “ฉันจะอย่างไรกับแค่มีดเล็ก ๆ ค้ำหนึ่ง และฉันก็ไม่ได้กลับ มันเมื่อฉันออกจากบ้านอีกครั้งเมื่อเช้า โอ้ เป็นนรกจริง ๆ ฉันจะพยายามตัดเข้าไปให้ได้”

เมื่อเด็กกำพร้าตั้งใจทำการตัดกิ่งง่ามไม้ และหลังจากนั้นสักครู่ก็สามารถตัดง่ามไม้นั้นออกได้ เด็กกำพร้าพูดกับย่าหมายชราขึ้นว่า “คุณย่าครับ ฉันตัดกิ่งไม้ออกหมดแล้ว”

ย่าหมายชราตอบโดยพูดว่า “หลานเอ๋ย ถ้าเธอตั้งใจที่จะช่วยฉัน เธอก็สามารถทำได้ทุกอย่าง”

หลังจากนั้น เด็กกำพร้าก็ตัดกิ่งไม้ต่อไป และในขณะที่เขาตัดกิ่งไม้อยู่ นั้น เขาเริ่มตระหนักว่า เขาหิว ดังนั้น เขาจึงพูดกับย่าหมายชราขึ้นว่า “คุณย่าครับ มือเท้าของฉันอ่อนแรงลงมาก ฉันไม่สามารถยกมีดของฉันได้อีก ฉันไม่มีกำลัง ฉันไม่เหลือความแข็งแรงอยู่เลย ฉันไม่รู้ว่าจะทำอะไรขึ้นกับฉัน”

ย่าหมายชราตอบว่า “หลานเอ๋ย เธอหิวนะ”

ย่าหมายชราถอดเสื้อจากนิ้วมือหนึ่ง และก็ปรากฏก้อนแป้งข้าวขนาดประมาณสองนิ้วก้อนหนึ่ง แล้วยื่นให้เด็กกำพร้า “เอานี้ เอาแป้งข้าวนี้ออกไปกินเถอะ หลานเอ๋ย”

เด็กกำพร้ารับเอาแป้งข้าวไปและกินจนหมด เมื่อเขากินแป้งข้าวหมดแล้ว กำลังของเขาาก็กลับคืนมา เขายืนขึ้น และตัดกิ่งไม้ต่อไป ผ่านไปสักครู่หนึ่ง ดูเหมือนว่าเขาเกือบเข้าไปถึงตัวย่าหมายชราผู้นั้นหากตัดต่อไปอีกสักพัก แต่เขาเริ่มหิวอีกแล้ว เขาบอกย่าหมายชราว่า เขาหิว ย่าหมายชราจึงถอดเสื้อจากอีกนิ้วหนึ่ง ซึ่งได้เปลี่ยนไปเป็นแป้งข้าว และเธอก็ยื่นให้เด็กกำพร้ากิน เขากินแป้งข้าวเข้าไป และก็เริ่มตัดกิ่งไม้ต่อไป เขายังคงตัดกิ่งไม้ต่อไปจนดวงอาทิตย์ส่องแสงมาถึงยอดต้นไม้ และเมื่อถึงตอนนั้น เขาก็เข้าถึงตัวย่าหมายชราคนนั้น เขาสามารถช่วยย่าหมายชราให้ออกมาจากใต้ต้นไม้ได้ เด็กกำพร้าตัดกิ่งไม้ทำไม้ทำให้อ่าหมาย

ชรา แล้วจึงพูดกับนางว่า “คุณย่าครับ กลับมาและไปอยู่ที่บ้านผมนะครับ! เราไม่ต้องไปงานวัด เพราะยังไ้เราก็ไปไม่ทันเวลางานอยู่ดี”

เด็กกำพร้าจึงมีย่าหม้ายชรา และหันหลังเดินกลับไปยังบ้านของเขา เมื่อมาถึงภูเขabenเส้นทางกลับ เด็กกำพร้าก็เริ่มรู้สึกหิวอีกในขณะที่พวกเขาเดินขึ้นเนิน และเขาก็พูดกับย่าหม้ายชราว่า “คุณย่าครับ ผมเดินต่อไปไม่ไหวแล้ว ฉันไม่สามารถเดินอีกสักก้าวได้แล้ว”

ย่าหม้ายชราที่ตอบโดยพูดว่า “หลานเอ๋ย เธอคงหิวอีกแล้ว”

ย่าหม้ายชราถอดเสื้อมือจากอกนี้วหนึ่งบนมือของเธอ ซึ่งก็เปลี่ยนไปเป็นแป้งข้าวอีกครั้งดังเช่นครั้งก่อน ๆ เด็กกำพร้ากินแป้งข้าวและกำลังของเขาาก็กลับคืนมาอีกครั้ง และในที่สุดก็สามารถพาย่าหม้ายชรา กลับถึงบ้านของเขาได้”

เด็กกำพร้าและย่าหม้ายชราอาศัยอยู่ด้วยกันเพียงแค่สองคน จนถึงเวลาที่จะถางไร่ นา เจ้าของที่ดินออกคำสั่งถึงลูกและหลานของเขาทุกคน ผู้อยู่ใต้การปกครองของเขา และทุก ๆ คนว่า

“ลูกและหลานของฉันทุกคน ถ้าเจ้าต้องการถางไร่ นา ให้มาและขอฉันล่วงหน้า ฉันจะบอกเจ้าว่าเจ้าสามารถถางได้ตรงไหน และตรงไหนถางไม่ได้ หากเจ้าไม่ได้รับคำสั่งของฉัน จงอย่าได้เข้าไปในป่า ฉันยังสงสัยว่า ถ้าหากเจ้าต้องการไร่ นา วันนี้เจ้าต้องออกไปและถางไร่ นาแปลงหนึ่ง ถ้าเจ้าไม่ทำในวันนี้ ฉันก็จะไม่อนุญาตให้ทำต่อไป”

ลูกหลานของกษัตริย์ทุกคน ผู้อยู่ใต้ปกครอง และคนในอำเภอที่อยู่ใกล้กษัตริย์ได้ยินคำสั่ง ก็ออกไปถางไร่ นาด้วยกัน แปลงละคน อย่างไรก็ตาม เด็กกำพร้าไม่ได้ยินประกาศนั้น เพราะเขาอาศัยอยู่รอบนอกหมู่บ้าน เขาไม่ได้ถางไร่ นาในวันนั้นเหมือนคนอื่น ๆ ทำ เมื่อเขาได้ยินเกี่ยวกับคำสั่ง ก็ผ่านเส้นตายมาเป็นเวลาหลายวันแล้ว อย่างไรก็ตาม เด็กกำพร้าก็ไปหาเจ้าของที่ดินเพื่อร้องขออนุญาตให้เขาถางไร่ นา เมื่อเขามาถึงบ้านเจ้าของที่ดิน เด็กกำพร้าขอหัวหน้าหมู่บ้านว่า “ท่านครับ ฉันต้องการถางไร่ นาแปลงหนึ่งเหมือนคนอื่น ๆ ท่านจะอนุญาตให้ฉันทำได้มั๊ยครับ ได้โปรดเถอะ?”

เจ้าของที่ดินคิดว่าเด็กกำพร้าโดยพูดว่า “ฉันประกาศวันถางไร่ นามาสองหรือสาม (หลาย) วันแล้วเจ้าไม่ได้ยินหรือ? คนอื่นเขาไปถางไร่ นาของตนด้วยกัน เจ้าไปอยู่ที่ไหน? ฉันประกาศเส้นตาย แต่เจ้าก็เพึ่งมา อย่ามาร้องขอฉัน ที่ดิน ต้นไม้ และป่าเป็นของฉัน อย่ามาใกล้ฉันนอกจากวันที่มีนัด ฉันไม่สามารถให้อะไรเจ้าได้ เจ้ามันเป็นคนขี้เกียจและเจ้ายากจนอย่างเคราะห์ร้าย แม้ว่าฉันจะอนุญาตให้เจ้าถางไร่ นา เจ้าก็จะเพียงแต่ทำลายที่ดินและป่า ไปให้พิน ฉันจะไม่อนุญาตให้เจ้าถางไร่ นา”

แม้ว่าเด็กกำพร้าจะร้องขออย่างไรก็ตาม เจ้าของที่ดินก็ไม่ยอมผ่อนผัน ดังนั้น เขาจึงกลับบ้าน เมื่อเขากลับถึงบ้าน ย่าหม้ายชราถามเขาว่า “หลานเอ๋ย เจ้าไปหาเจ้าของที่ดินมา เขาตอบเจ้าว่าอย่างไร?”

เด็กกำพร้าตอบว่า “คุณย่าครับ เขาไม่ยอมอนุญาตให้ฉันไปถางไร่ นา”

ย่าหม้ายชราบอกกับเขาว่า “หลานเอ๋ย หากเจ้าของที่ดินไม่อนุญาตให้เจ้าถางไร่นา เราก็จะไม่มีข้าวกินเลย เราจะต้องมีที่ดินแปลงเล็ก ๆ แม้ว่าเจ้าของที่ดินจะไม่อนุญาตให้เราถางไร่นาจึงตาม จมมหาชันหิน แล้วขุดดินมาสัณนิทหน้าและไถบนชั้นหิน ตัดกิ่งไม้และใบไม้มาฉีกย่อยแล้ววางไว้บนหน้าดินในชั้นหินเพื่อให้แห้ง จากนั้นก็ให้เผากิ่งไม้และใบไม้เสีย เมื่อไฟดับ หว่านข้าวและปลูกผักชนิดต่าง ๆ และผลไม้ หากเจ้าทำเช่นนี้เราก็จะสามารถมีกินได้”

ในเช้าวันรุ่งขึ้น เด็กกำพร้าออกไปหาชั้นหิน เขามองหารอบ ๆ จนกระทั่งพบแห่งหนึ่ง เขาขุดดินมาฉีกย่อยแล้วเอาไปวางไว้บนหิน ต่อจากนั้น เขาก็ตัดกิ่งไม้และใบไม้ วางสุมไว้บนดิน เขาทิ้งกิ่งไม้ใบไม้และดินให้แห้ง และเผาทิ้ง จากนั้น เขาก็หว่านข้าว และปลูกผักและผลไม้ตามที่ย่าหม้ายชราบอกให้เขาทำ

ปรากฏว่าข้าวงอกอย่างสวยงาม มากกว่าในไร่ของคนอื่น ทุก ๆ วัน เด็กกำพร้าไปถางหญ้าในแปลงของเขามานานชั้นหิน เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวข้าว เขาเกี่ยวข้าวแล้วเอาไปนวด และเมื่อเขาทำเสร็จ ย่าหม้ายชรา ก็บอกเขาว่า “หลานเอ๋ย เจ้าจงสร้างกระท่อมไว้บนแปลงนาเพื่อเก็บข้าว”

เด็กกำพร้าก็สร้างกระท่อมบนแปลงนา วางเสื่อไว้ข้างใน และเมื่อเขาทำเสร็จ ย่าหม้ายชรา ก็เข้าไปข้างในกระท่อมบนแปลง จากนั้นนางก็พูดกับเด็กกำพร้าว่า “ตอนนี้ ให้เทข้าวลงไป ฉันจะรออยู่ข้างล่างในกระท่อม”

เด็กกำพร้าเทข้าวลงไป ในกระท่อม และในขณะที่ข้าวหล่นลงไป ย่าหม้ายชรา ก็สั่นร่าง สายธารข้าว ก็พุ่งพรวดออกมาจากใต้เล็บนิ้วมือของนาง เล็บนิ้วเท้าของนาง เปลือกตาของนาง ริมฝีปากของนาง และเสื้อผ้าของนาง และเริ่มเต็มเต็มกระท่อมด้วยเสียงอันดัง ร่างกายทั้งหมดของย่าหม้ายชรา ได้กลายเป็นข้าวสีเหลืองทองสวยงาม

วันต่อมา ดวงอาทิตย์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และย่าหม้ายชรา ก็พูดกับเด็กกำพร้าว่า “หลานเอ๋ย ฉันได้อยู่กับเธอและช่วยเธอ และบอกเธอหลายอย่างจนถึงขณะนี้ ตอนนี้เธอมีข้าวเพียงพอสำหรับกิน และดังนั้น จึงถึงเวลาสำหรับฉันแล้วที่จะกลับบ้าน บ้านของฉันอยู่บนสวรรค์เบื้องบน และเมื่อฉันไปแล้ว อย่าได้เอ่ยชื่อฉัน”

เมื่อนางพูดจบ ย่าหม้ายชรา ก็โบยบินขึ้นสู่ท้องฟ้า เด็กกำพร้ามองดูนางจากไป และเมื่อนางไปเกือบพ้นสายตาของเด็กกำพร้าแล้ว เขาก็ร้องเรียกนางด้วยความรู้สึกโศกเศร้าอย่างใหญ่หลวง “คุณย่าครับ ท่านกลับไปบ้านหรือครับ? ฉันจะอยู่กับใครต่อไปละครับ? ใครจะช่วยฉันให้มีข้าวกินอีก?”

เมื่อเขาได้พูดแล้ว ย่าหม้ายชรา ก็หล่นกลับลงมายังพื้นด้วยเสียงอันดัง นางพูดกับเด็กกำพร้าว่า “ฉันบอกเธออีกครั้ง หลานเอ๋ย เธอต้องไม่พูดถึงฉันอีก หากเธอทำ จะไม่ดีต่อฉัน”

ย่าหม้ายชราโบยบินขึ้นสู่ท้องฟ้าเป็นครั้งที่สอง เด็กกำพร้ามองดูนางด้วยความเปลี่ยวเปลี่ยว และไม่สามารถควบคุมความรู้สึกของตนได้ และได้เรียกนางอีกครั้งหนึ่ง ย่าหม้ายชรา หล่นลงมายังโลกอีกครั้ง เหมือนที่ได้ทำมาก่อนหน้านี้ นางบอกเด็กกำพร้าว่า นางได้บอกเขาแล้วว่ามิให้เรียกชื่อนาง และนางก็บินจาก

ไปเป็นครั้งที่สาม ก่อนที่นางจะหายไปจากสายตา เด็กกำพร้ามองตามนางไป หัวใจของเขาแทบจะหัก และเขาก็เรียกนางอีก ครึ่งนี้ ย่าห์มายชราตกลงมาสู่พื้นเสียชีวิต คอของนางหัก

เด็กกำพร้าเสียใจมาก เขาห่อร่างของย่าห์มายชรา และวางร่างนั้นไว้บนชั้นเหนือเตา ด้วยความหวังว่าร่างนั้นจะแห้งและไม่เน่า เพื่อว่านางจะได้อยู่กับเขาเป็นเวลานาน แม้ว่านางจะเป็นเพียงซากศพเท่านั้น

ในวันต่อมา เด็กกำพร้าเปิดผ้าคลุมร่างของย่าห์มายชราด้วยความหวังว่าจะมองดูนาง แต่เขาก็พบว่าร่างนั้นได้หายไปแล้ว และที่ตรงนั้นกลับเป็นซากนกตัวหนึ่ง แห้งไปหมด และไม่มีขนบนตัวเลย และมีสีเหลืองทองสวยงาม

เพราะสิ่งนี้ เมื่อถึงเวลานวดข้าวในแต่ละปี เด็กกำพร้าจะนึกถึงย่าห์มายชรา และถือไม้เท้าเมื่อเขาแบกข้าวไปเก็บในทุ่งนาง และเมื่อเขานวดข้าวเสร็จ เขาก็จะประกอบพิธีกรรมเพื่อเรียกย่าห์มายชราให้กลับไปสู่สวรรค์เบื้องบน พิธีกรรมนี้เรียกว่า “พิธีกรรมเรียกนกแห่งผีข้าวไปสู่สวรรค์” (*kauv htauf keiz htofbiqaf*)

เมื่อคนในอำเภอเห็นเด็กกำพร้าประกอบพิธีกรรมเพื่อเรียกนกแห่งผีข้าวไปสู่สวรรค์ และเห็นว่าเขาเก็บเกี่ยวข้าวได้มากมายเพียงแค่อางแปลงบนพื้นที่ขนาดเล็ก ๆ เท่านั้น พวกเขาทำตามเหมือนเขา และเชื่อว่านั่นจะต้องถือเป็นวิธีขนบธรรมเนียมในการทำกิจการนับแต่นั้นเป็นต้นมา พิธีกรรมนี้ปฏิบัติโดยชาติพันธุ์ปกากะญอ (*Pgaz K'nyau*) จนถึงทุกวันนี้

ภาคผนวก 2

กรณีศึกษา 2: ตำนานเรื่องการสร้างโลก

ตำนานพื้นบ้านชาวลาหู่

(Mvapha – Mi pha Begins)

นานมาแล้ว ไม่มีโลกไม่มีฟ้า ไม่มีลมหรือฝน ไม่มีดวงอาทิตย์ ไม่มีดวงจันทร์ และไม่มีดวงดาว ในเวลานั้นมีเพียง G'ui-sha (พระผู้สร้าง) เท่านั้นที่ดำรงอยู่ จักรวาลเหมือนใยแมงมุม และแมงมุม (G'ui-sha) นั่งอยู่ตรงกลาง

เพื่อสร้างฟ้าและโลก G'ui-sha รวบรวมความคิด ท่านไม่อาจนั่งลงได้ และไม่สามารถนอนหลับได้ ท่านเดินกลับไปกลับมาไม่หยุดยั้ง

จากนั้น ท่านเอาฝุ่นดินจากมือและเท้าของท่าน G'ui-sha สร้างปลาใหญ่สี่ตัว ท่านใช้ทอง เงิน ทองแดง และเหล็กทำเสาใหญ่สี่ต้น ท่านวางเสาทั้งสี่ไว้บนหลังของปลา ท่านได้จัดตั้งคานสวรรค์สี่คาน และคานโลกอีกสี่คานด้วย

G'ui-sha ปัดฝุ่นจากมือและเท้าของท่าน ท่านทำให้ฝุ่นดินเป็นคานค้ำหลังคาสวรรค์และคานค้ำหลังคาโลก ท่านวางคานค้ำหลังคาสวรรค์ไว้บนคานสวรรค์ จากนั้น ท่านก็กระจายตาข่ายโลก และดังนั้น โลกก็เกิดขึ้น อย่างไรก็ดี โลกไม่มั่นคง

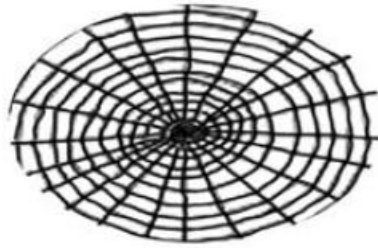
G'ui-sha เอาฝุ่นดินจากเท้าและมือของท่านมาทำลูกบอลดินเป็นจำนวนเจ็ดหมื่นเจ็ดลูก และท่านเติม จักระยะ และกระจายลูกบอลดินเหล่านี้บนตาข่ายโลก เมื่อตาข่ายโลกถูกปกคลุมไปด้วยฝุ่นดิน พื้นผิวโลกก็เกิดขึ้น

ฟ้าไม่มีกระดูกสวรรค์ ดังนั้น ฟ้าจึงนุ่มนวล โลกไม่มีกระดูกโลก ดังนั้น โลกจึงนุ่มนวล G'ui-sha ชักเอากระดูกจากมือของท่าน และวางไว้ในฟ้าเพื่อให้เป็นกระดูกฟ้า ต่อจากนั้น G'ui-sha ก็ชักกระดูกจากเท้าของท่าน และปักไว้บนพื้นดินเพื่อให้เป็นกระดูกของโลก

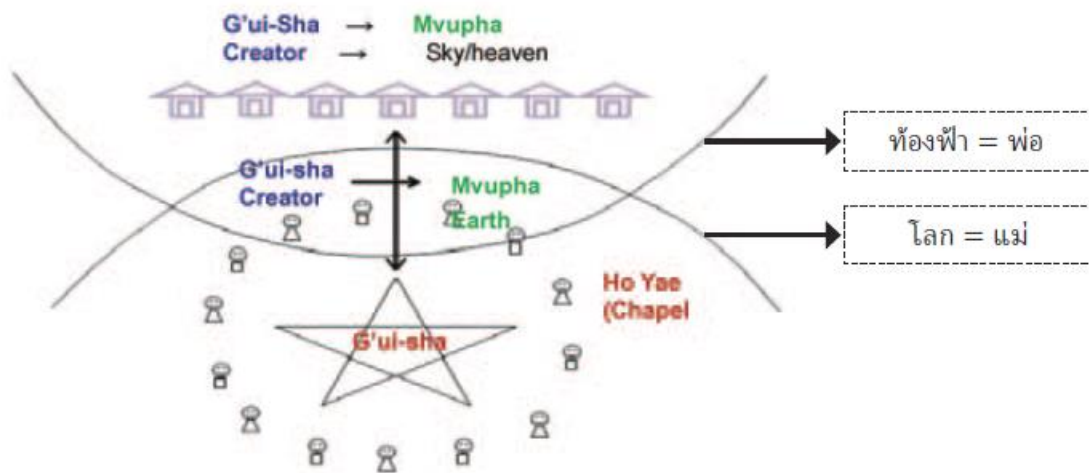
ตอนนี้ฟ้ามีกระดูกฟ้า ดังนั้น ฟ้าจึงมั่นคง ตอนนี้โลกมีกระดูกโลก ดังนั้น พื้นผิวของโลกจึงแข็ง

แหล่ง: ปรับจาก: Merit and Millennium: Routine and Crisis in the Ritual Lives of the Lahu People; Anthony R. Walker, 2003, หน้า 162-163

ระบบโลกจักรวาลของลาหู่ (ใบแมงมุม G'ui-sha นั่งอยู่ตรงกลาง)

Mvupha and Mipha Sky and earth

Tobo Neibo (ผู้นำจิตวิญญาณ)
เชียงราย ปี 2558

Ho Yae (วัดในหมู่บ้าน)
เชียงราย ปี 2558

ภาคผนวก 3

กรณีศึกษา 3: บทสัมภาษณ์ผู้อาวุโส: นายปะญา เว่ยพ่อ บ้านดอกแดง อำเภอฮอด

จังหวัดเชียงใหม่

(ผู้นำปกากะญออาวุโสวัย 91 ปี)

(เก็บความมาจาก สุนทร วงศ์จอมพร, 2008 หน้า 71-77)

“ฉันเติบโตขึ้นมาในครอบครัวดั้งเดิมในหมู่บ้านดอกแดง จังหวัดเชียงใหม่ ฉันอายุ 91 ปี ฉันมีลูกหกคน ฉันเป็นผู้นำจิตวิญญาณ หรือที่เราเรียกว่า “ฮิโจ” (Hif Hkof) ฉันเป็นชาวนา ชีวิตของฉันยึดติดอย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติผู้เป็นมารดา ฉันเชื่อว่าทุกสิ่ง โดยเฉพาะธรรมชาติ มีจิตวิญญาณ ร่างกายของน้ำ ดิน ไม้ ภูเขา ป่า พื้นที่ต้นน้ำ นาข้าว และสิ่งอื่นทั้งหมดมีจิตวิญญาณ ดังนั้น เราในฐานะผู้เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ (จิตวิญญาณ) จะต้องประกอบพิธีกรรมแบบต่าง ๆ

ฮิโจ ปะญา ที่หมู่บ้านดอกแดง ปี 2551

เมื่อนั้นยังเล็ก ฉันไปนากับพ่อแม่เมื่อพวกเขาประกอบพิธีกรรมไว้สำหรับเหมืองฝายดั้งเดิม พ่อแม่สอนฉันเสมอให้เคารพธรรมชาติรวมทั้งผีของธรรมชาติ ดังนั้น ชีวิตของฉันจึงใกล้ชิดกับธรรมชาติอย่าง

แท้จริง ฉันต้องทำงานร่วมกับพ่อแม่ในแปลงนา โดยเฉพาะในฤดูกาลเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว บางครั้งฉันต้องเลี้ยงควาย วัว และช้างด้วย.....

ในช่วงวัยเด็ก ฉันได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ และปู่ตายาย รวมถึงผู้อาวุโสอื่น ๆ ในชุมชนว่าเราต้องเคารพธรรมชาติผู้เป็นมารดา และให้ความเคารพน้ำ ไม่ทำให้น้ำสูญเปล่า ไม่ปีศาจไล่แม่ น้ำไม่ถ่มน้ำลายใส่น้ำ หรือไม่แม้แต่ทิ้งของเสียหรือขยะลงน้ำหรือในแม่น้ำ มิเช่นนั้น ฝืนน้ำจะทำอันตรายเธอ

ทุก ๆ ปี ก่อนที่ฉันจะเริ่มดำเนินงานในนาของฉัน สิ่งแรกที่ฉันทำคือการประกอบพิธีกรรมไหว้ฟ้า ซึ่งเราเรียกว่า “Luj hti bo” หรือการไหว้ฝืนน้ำที่ต้นลำคลองที่น้ำนำมาสู่นาข้าว เมื่อฉันประกอบพิธีกรรมนี้ ฉันภาวนาขออนุญาต และขอบพระคุณดังต่อไปนี้:

“SakK’caj (ผี) ของน้ำ ผีของโลก ผีของป่า ผีของภูเขา ผีของธรรมชาติทุกสิ่ง เชิญมาและดื่มเหล้าที่ทำจากข้าวใหม่ของเรา เชิญมาและกินข้าวใหม่และเนื้อไก่ของเรา ซึ่งเราทุกคนต่างก็มาและไหว้ท่าน ได้โปรดดูแลน้ำของเรา ดินของเรา และพื้นดินของเรา โปรดดูแลนาข้าวของเรา ต้นไม้ของเรา สัตว์ของเรา ครอบครัวของเรา และชุมชนของเรา โปรดให้ฝนตกลงมา ให้น้ำค้างลงมา อย่าให้คันไถของเราหรืออุปกรณ์ทำการเกษตรอื่น ๆ ของเราหักระหว่างทำการเกษตร อย่าให้เกิดดินถล่มเหนือคลองของเรา โปรดดูแลและรักษาทุก ๆ สิ่ง”

โดยส่วนตัว ฉันเชื่ออย่างยิ่งว่า ฉันไม่สามารถมีชีวิตโดยไม่เชื่อในธรรมชาติและประกอบพิธีกรรมให้ธรรมชาติ ฉันใกล้ชิดและได้รับการหล่อเลี้ยงโดยธรรมชาติตั้งแต่ฉันยังเด็กมาก ๆ เพราะฉันใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในป่า ในกระท่อมเล็ก ๆ ของฉัน ในนาของฉัน และกับควายของฉัน ... จนเมื่อฉันอายุ 75 ปี ลูกของฉันขอให้ฉันกลับมา และพักอาศัยกับพวกเขาในหมู่บ้าน ฉันเห็นด้วยกับพวกเขาเพราะฉันรู้สึกว่าการที่ฉันไม่แข็งแรงพอที่จะอยู่คนเดียวและดูแลควายของฉันในนาได้

การประกอบพิธีกรรมไหว้ฝืนน้ำ มิใช่เพียงเพื่อการทำเกษตรเท่านั้น แต่มันยังเป็นการเชื่อและการปฏิบัติร่วมกันระหว่างพวกเรา ที่เมื่อใดก็ตามที่เราใช้น้ำ หรือทำกิจกรรมอะไรที่เกี่ยวข้องกับน้ำ สิ่งแรกที่เราจะต้องทำ คือประกอบพิธีกรรมเป็นเครื่องหมายของการแสดงความเคารพและขออนุญาตจากเจ้าของน้ำตามที่บรรพบุรุษของเราสอนเรา ความเชื่อในฝืนน้ำระหว่างเราปะทะกันอยู่ได้รับการสั่งสอน และสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งโดยการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมไหว้ฝืนน้ำโดยตรง และโดยคำสอน การเล่านิทาน การร้องลำนานา ฯลฯ อย่างไรก็ตาม วิธีที่มีประสิทธิผลมากที่สุด คือการมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมโดยตรง เพราะเราสามารถเห็น สามารถรู้สึก และสามารถได้ยินคำอธิษฐานโดยการมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมส่วนต่าง ๆ โดยตรง ฉันนั่งอยู่ใกล้ผู้ประกอบพิธีกรรม รับฟังคำอธิษฐานและการร้องลำนานาอย่างตั้งใจ เมื่อพวกเขาเริ่มต้นพิธีกรรม

ครอบครัวของฉันและชุมชน ประกอบพิธีกรรมไหว้ฝืนน้ำนี้มากกว่า 23 ปีแล้ว และยังคงทำอยู่จนถึงทุกวันนี้ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ฉันได้ยินว่า ชาวบ้านบางคนกำลังบ่นว่าระดับน้ำกำลังลดลงอยู่เรื่อย ๆ

เราดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย เราหาอาหารของเราและใช้ทรัพยากรของเราเพียงแค่เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเราเท่านั้น เราเอาเฉพาะสิ่งที่เราต้องการ (*Maz Cu Duf, Auf Khauv Pooz*) เราไม่มีแนวคิดที่จะควบคุมธรรมชาติ และเราไม่มีแนวคิดในการสะสม เราถือว่าธรรมชาติเป็นเพื่อนของเรา และผู้หล่อเลี้ยงชีวิตของเรา เราเคารพและแสดงความนับถือต่อธรรมชาติ เราไม่เคยมีปัญหาช่องว่างระหว่างธรรมชาติ มนุษย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะเราต่างก็เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน โดยอาศัยพิธีกรรม สัญญา การร้องลำนํ้า โลกจักรวาล รวมถึงกิจกรรมประจำวันของคนเราซึ่งถือและดำเนินไปในลักษณะที่ศักดิ์สิทธิ์ ตามวิธีเช่นนี้เราก็มีความสมัคปรสมานกลมเกลียวกันภายในตัวเรา ภายในชุมชนของเรา และในโลก

ภาคผนวก 4

กรณีศึกษา 4: ข้าว 9 เมล็ด

ข้าวมีขวัญ = แก่นของชีวิต

ในปี 2504 เมื่อประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรม ชาวนาชนบทได้รับการชักชวนให้ไปทำงานในโรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้หญิงถูกบีบให้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ผลิตอาหารในครัวเรือน ไปเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม และอพยพเข้าไปทำงานในเมืองเพื่อหาเงินรายได้ ผู้หญิงจำนวนมากที่ไม่มีทักษะหรือการศึกษา ต้องทำงานในภาคบริการเป็นแม่บ้านทำงานรับใช้ตามบ้าน ผู้หญิงหลายคนถูกบีบให้ต้องทำงานขายบริการทางเพศ โดยเฉพาะในช่วงระหว่างสงครามเวียดนาม ผลที่ตามมาคือ ผู้หญิงจำนวนมากต้องรับเคราะห์จากการที่ครอบครัวแตกแยก สูญเสียที่ดิน และเป็นหนี้เป็นสิน และหลายคนต้องติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ผู้หญิงสูญเสียศักดิ์ศรีของตน พวกเขากลายเป็นทาสของเงิน

ผู้หญิงในจังหวัดพะเยาซึ่งผ่านประสบการณ์นี้เจอปัญหามากมายในช่วงนี้ ผู้หญิงจากรุ่นที่สามเริ่มศึกษาประวัติศาสตร์หรือผู้หญิงรุ่นก่อน และค้นพบโดยการใช้แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม ว่าคุณค่าและความหมายของภูมิปัญญาของตนเองที่อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมของข้าว ถูกทอดทิ้งเพื่อหันไปหาเงิน จากการไต่ตรองนี้ ผู้หญิงใช้เมล็ดข้าวเพื่อปกปิดเงินเป็นการบอกอย่างเป็นสัญลักษณ์ให้หมายความว่า ข้าวมีคุณค่ามากกว่าเงิน และเพื่อแสดงว่าเงินไม่สามารถควบคุมพวกเขาอีกต่อไป จะมีการใช้เงินเพียงเพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับการดำรงชีวิตเท่านั้น ข้าวมีคุณค่าสำหรับการใช้สอย คุณค่าสำหรับการแลกเปลี่ยน คุณค่าทางจิตวิญญาณ และคุณค่าทางศาสนา ข้าวมีคุณค่าทางจิตวิญญาณ (ธรรมล้ำลึกปาสา) เพราะข้าวตายเพื่อเราสามครั้ง ถ้าเรากินข้าว เราก็ต้องดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับข้าว นั่นคือ ให้ชีวิตแก่ผู้อื่น

นี่คือสิ่งที่คนพื้นราบเรียกว่า “ข้าวเก้าเมล็ด” ซึ่งมีดังต่อไปนี้:

ข้าวเมล็ดแรกมีไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน

ข้าวเมล็ดที่สองมีไว้เพื่อช่วยเหลือญาติและเพื่อนบ้าน

ข้าวเมล็ดที่สามมีไว้เพื่อเลี้ยงรับรองแขกผู้มาเยี่ยม

ข้าวเมล็ดที่สี่มีไว้เพื่อบริจาคให้คนยากจนและผู้ที่ยึดสน

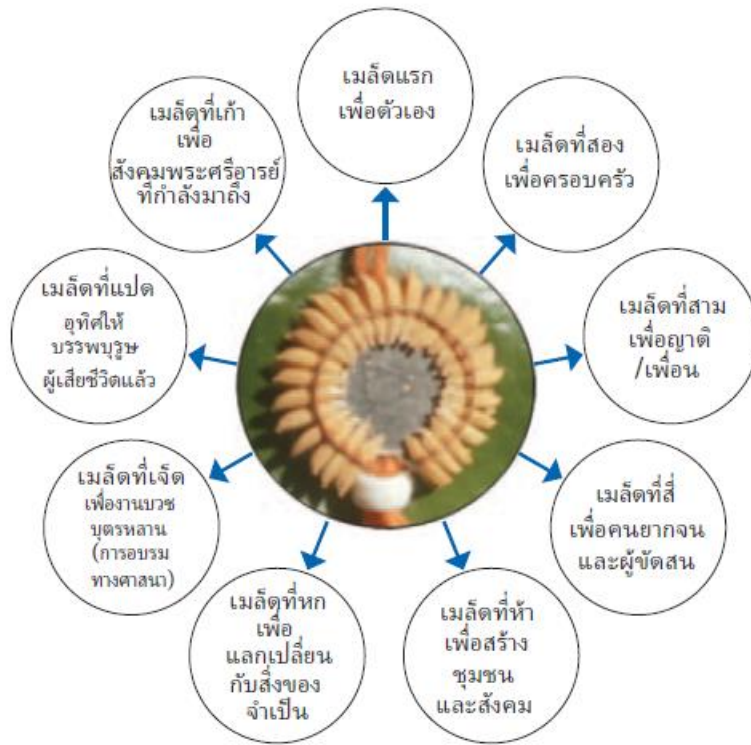
ข้าวเมล็ดที่ห้ามีไว้เพื่อแลกเปลี่ยนกับปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ

ข้าวเมล็ดที่หกมีไว้เพื่องานบวชลูก ๆ เข้าสู่พระพุทธศาสนา

ข้าวเมล็ดที่เจ็ดมีไว้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมชุมชน

ข้าวเมล็ดที่แปดมีไว้เพื่อทำบุญโดยการถวายแด่พระภิกษุที่วัด

ข้าวเมล็ดที่เก้ามีไว้เพื่อสร้างสังคมใหม่ (สังคมพระศรีอริยเมตไตรย)

Essence of Life แก่นของชีวิต

Use Value คุณค่าใช้สอย

Exchange Value คุณค่าการแลกเปลี่ยน

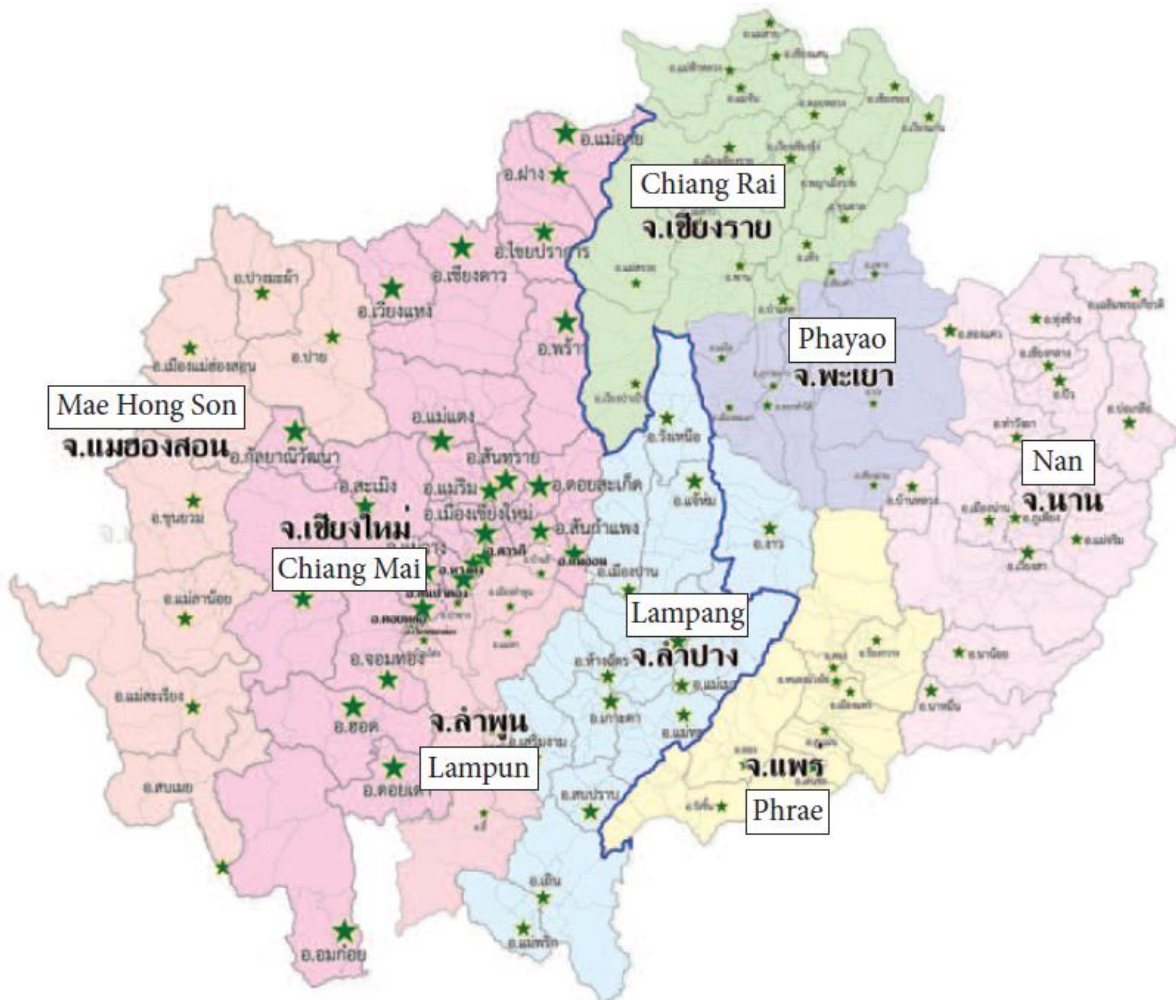
Spiritual Value คุณค่าทางจิตวิญญาณ

Religious Value คุณค่าทางศาสนา

ข้าวตายสามครั้งเพื่อให้ชีวิต รหัสธรรมปาสา

Dharma – Dies 3 times

คำสอนโบราณของคนเมือง(รวบรวม) ปี 2544

เอกสารอ้างอิง

ภาษาอังกฤษ

- Bell, Mathew (1994) – *A Profile of the Sgaw Karen – A Hill tribe of Northern Thailand*, (Mimeo), Chiangmai
- Catholic Council of Thailand for Development (CCTD) (1995) – *Three Year Plan of Action: 1993-1995*, Bangkok
- Diocesan Social Action Centre (DISAC) Chiang Mai (1994) – *DISAC Chiang Mai Action Programme – Three-Year Plan – 1995-1997*, Chiang Mai
- Diocesan Social Action Centre (DISAC) Chiang Mai (1993) – *Evaluatory Study of DISAC Chiang Mai – Report 1: Overall Summary Report*, Chiang Mai
- Diocesan Social Action Centre (DISAC) Chiang Mai (1993) – *Report 2: Thematic Reports of the Expert Team*, Chiang Mai
- Hays, Jeffrey (2014) – *Hill Tribes of Thailand*, Facts and Details, http://factsanddetails.com/southeast-asia/Thailand/sub5_8b/entry-3226.html - accessed on 5 February 2018
- Kaewthep, Kanjana & Kaewthep, Kanoksak (1986) – *The Promotion of Economic Activities in Rural Areas through Self-Help Organisations*, Research Report published by the Catholic Council of Thailand for Development (CCTD), Bangkok
- Kaewthep, Kanjana, Sewatamara, Ariya and Vichitporn, Sornchai (1991) – *Community Existence – Struggling and Development Process of Chomthong District, Chiangmai*, Catholic Council of Thailand for Development (CCTD), Bangkok and CEBEMO, The Netherlands
- Karunan, Victor (1993) – Diocesan Social Action Centre (DISAC) Chiang Mai – *Synthesis of Summary Report – Evaluation of DISAC Chiang Mai*, Chiang Mai
- Karunan, Victor (1995) – *PME Dialogue Process – Southeast Asia Partner Report 1 – Diocesan Social Action Centre Chiang Mai (DISAC-Chiang Mai)*, Bangkok
- Peet, R and Watts, M (n.d.) – Chapter 3: *Thai NGOs and Alternative Development” in Development Theory and Environment*
- Quinn, Raping (1997) – *NGOs, Peasants and the State: Transformation and Intervention in Rural Thailand, 1970-1990*, Ph.D thesis, Australian National University

- RTRC – *More than Rice: Rice Bank to People's Movement Network* – Synopsis of a research on Communication and Definition of Development among Villagers – the case of Community Mutual Aid Fund – “Rice Merit Network”, Chiang Mai (n.d.)
- Sangkusolnaiphasutha, Boonlert (2008) – *Evangelisation among Karen in Chiang Mai Diocese: A Missiological Perspective*, Master of Theology thesis, Sacred Heart Theological College, Shillong, India
- Scannone, Juan Carlos S.J. (2016) – *Pope Francis and the Theology of the People*, Theological Studies, Vol. 77 (1), pp. 118-135
- Shigetomi, Shinichi (2013) – *Development and Institutionalisation of Communitarian Thought in Thailand*, IDE Discussion Paper No. 423, Institute of Developing Economics, Japan
- Thianwihan, Fr. Niphot (n.d.) – *Training Programme for Organic Intellectuals and Cultural Agriculture for young farmer Research and Training Center for Religio-Cultural Community (RTRC)*, Chiang Mai, Thailand (mimeo)
- Webb, R.A.F. Paul (n.d.) – *K'la and the Catholics in Chiang Mai – Village Development in the Northwest of Thailand*, Centre for Southeast Asian Studies, Northern Territory University, Australia
- Wikipedia – *Christianity in Thailand*, [https://en.wikipedia.org/wiki/Hill_tribe_\(Thailand\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Hill_tribe_(Thailand)) accessed on 5 February 2019
- Wongjomporn, Sunthorn (2008) – *Re-creating sacred space through the Water Spirit Ritual: a model for sustainable development in Dok Daeng village, Chiang Mai, Thailand*, Ph.D thesis, Asian Social Institute, Manila, The Philippines

เอกสารอ้างอิง
(ภาษาไทย)

กาญจนา แก้วเทพ (2538) **เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน** กรุงเทพฯ:

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ)

กาญจนา แก้วเทพ (2538) **การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยถ้อยมนุษย์เป็นแกนกลาง** กรุงเทพฯ:

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ)

กาญจนา แก้วเทพ (2538) **มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา พลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท** กรุงเทพฯ:

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ)

ถาวร กัมพลกุล (2547) **ไร่หมุนเวียนในวงจรชีวิตชนเผ่าปกะญอ** เชียงใหม่: เครือข่ายกองบุญข้าว

นิพนธ์ เทียนนิหาร (2543) **25^๓ หิริญสมโภช บาดหลวงนิพนธ์ เทียนนิหาร** เชียงใหม่: โรงพิมพ์ช้างเผือก

บุญเทียน ทองประสาน (2531) **แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา** กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ)

บุญเพรง บ้านบางพูน (2527) **ศรัทธาพลังชุมชน** กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ)

ลิเก วงศ์จอมพร (2550) **คกข เครือข่ายกองบุญข้าว** เชียงใหม่: เครือข่ายกองบุญข้าว

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (2533) **ชีวิตข้าว ชีวิตคน “ธนาคารข้าว”** กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ)

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (2530) **แนวทางของเรา** สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ) กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ)

อภิชาติ ทองอยู่ (2527) **ทัศนะว่าด้วยวัฒนธรรมกับชุมชน ทางเลือกใหม่ของงานพัฒนา** กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ)

อานันท์ กาญจนพันธ์ และคณะ (2540) **ประสบการณ์การพัฒนาแนวทางศาสนาและวัฒนธรรม งานวิจัย**

ประเมินผลศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑลเชียงใหม่ เชียงใหม่: ศูนย์สังคมพัฒนาสังฆมณฑลเชียงใหม่